

Κείμενα/Articles

Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Const. GE. ATHANASSOPOULOS

Ιω. ΒΛΑΣΣΗΣ

Mich. GIOKAS

Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

Μαρ. ΚΟΤΕΑ

Α. ΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ

Ρ. ΜΗΤΟΥΛΑ

Π. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ρ. ΡΑΤΑΡΓΙΑΣ

Μ. ΣΙΑΚΑΒΕΛΛΑΣ

Η. ΦΙΛΟΛΙΑ

Ι. VLASSIS

Επ. Γ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ν. ΒΕΛΗ-ΡΑΠΤΗ

Ασπ. Π. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ

Π. ΖΑΧΑΡΑΚΗ

Ζ. ΚΑΠΟΥΛΑΣ

Ηλ. ΚΟΡΔΑΣ

Α. ΚΥΡΑΓΓΕΛΟΥ

G. MARGETIDIS

Γ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Π. ΤΕΛΩΝΗΣ

**ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
ΤΟΠΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**REVUE DE
DECENTRALISATION
D' ADMINISTRATION
LOCALE ET DE
DEVELOPPEMENT
REGIONAL**

**REVIEW OF
DECENTRALIZATION
LOCAL
GOVERNMENT
AND REGIONAL
DEVELOPMENT**

Τοις Εντευξομένοις ή Περί αναπτυξιακών κινήτρων αλλαχού και εν Ελλάδι

Του Καθηγητού
Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Διάφορες χώρες, ανεπτυγμένες και υπό ανάπτυξη, χρησιμοποιούν κατά καιρούς, μεταξύ άλλων, κίνητρα για την πρόκληση επενδύσεων με σκοπό την (ή την περαιτέρω) οικονομική τους ανάπτυξη¹.

Τα κίνητρα, ποικίλλοντα κατά περιόδους, κατά χώρα κ.ά., καταβάλλεται προσπάθεια να είναι τα πλέον ενδεδειγμένα κατά περίπτωση, δεδομένης της ιδιαίτερης σχέσης μεταξύ αιτίου και αποτελέσματος, μεταξύ επιδιωκόμενου σκοπού και εφαρμοζόμενων μέτρων.

Τα κίνητρα, συνήθως καταφυγή των σχεδιαζόντων προγράμματα ανάπτυξης, εμφανίζονται ενίοτε ως *condicio sine qua non* για την πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων, δεδομένου, ότι αυτή προσκρούει ενίοτε σε πολλές δυσκολίες ή περιοριστικούς παράγοντες, όπως η

1. Βλ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης, Τόμοι Α', Β', Γ', Δ' έκδοσπ. Αθήναι, 2000, ιδίως Α' τόμο, σ.85 και επόμεν.*

έλλειψη κεφαλαίων, οι φόβοι των κεφαλαιούχων για μικρή αποδοτικότητα των επενδύμενων χρημάτων, η έλλειψη υποδομών στις περιοχές επενδύσεων, η έλλειψη ειδικευμένου στελεχιακού δυναμικού κ.ά..

Ως εκ τούτου, τα κίνητρα χρησιμοποιούνται ως δέλεαρ για την παρότρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας «να επενδύσει», «να προσανατολισθεί» προς ωρισμένες περιοχές ή δραστηριότητες κ.ά..

Τα κίνητρα κατατάσσονται υπό των ειδικών, σε διάφορες κατηγορίες, όπως²:

Μακροκίνητρα, μικροκίνητρα, κίνητρα για την υποβοήθηση της περιφερειακής ανάπτυξης ή των εξαγωγών, φορολογικά, χρηματοδοτικά, αποτρεπτικά (ή αντικίνητρα) για την αποθάρρυνση ωρισμένων δραστηριοτήτων σε ωρισμένες γεωγραφικές περιοχές μίας χώρας κ.ά..

Η αποτελεσματικότητα των οίων δήποτε κινήτρων εξαρτάται εκ πολλών παραμέτρων, όπως η φύση τους, η κλίμακα, η μορφή των καλυπτόμενων δραστηριοτήτων, τα κριτήρια για την χορήγησή τους στους επενδυτές, η χρονική διάρκειά τους, «το επενδυτικό κλίμα» της χώρας εφαρμογής, η ποιότητα των διοικητικών δομών³ (εθνικών, περιφερειακών, τοπικών), οι οποίες «θα υποστηρίξουν» διοικητικώς την εφαρμογή τους (έγκριση, παρακολούθηση, έλεγχος, αξιολόγηση) κ.ά..

2. Βλ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Τα χρηματοδοτικά κίνητρα στο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης. Τόμ. Α', Β' έκδοσπ. Αθήνα, 1993.*

3. Βλ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση. Τόμοι Α' και Β', Ε' έκδ. Αθήνα, 2001.*

Κατ' αυτές, τα κίνητρα για την υποβοήθηση ιδιωτικών επενδύσεων, θεωρούνται ως σημαντικός παράγων, οικονομικής ανάπτυξης, εάν όχι και «ο μόνος», υπό προϋποθέσεις, διάφορες δε χώρες εντός ή εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης φέρονται ως οφείλουσες στην επιτυχή περί τα κίνητρα πολιτική τους την ευμάρειά τους, όπως π.χ. η Ιρλανδία.

Η εν λόγω χώρα, λοιπόν, ενεφάνισε κατά το έτος 2000 μ.Χ. ρυθμό ανάπτυξης 11,5%, (επί εδάφους πληθωρισμού 5,3%, δημοσίου χρέους 38,6% και ανεργίας 6,2%), εφαρμόζουσα λυσιτελέσ σύστημα επενδυτικών κινήτρων, όπως, φορολογικών, χρηματοδοτικών, υποστηρικτικών εισαγωγής νέας τεχνολογίας κ.ά..

Περί των φορολογικών κινήτρων αναφέρονται ενδεικτικώς τα εξής:

Καθιέρωση ενιαίας φορολογίας για όλες τις δραστηριότητες της τάξεως 12,5%, ειδική ευνοϊκή φορολογία για επιχειρήσεις έρευνας και ανάπτυξης, κατάργηση της διπλής φορολογίας (σε περιπτώσεις διεθνών επενδύσεων), απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής φόρου σε περίπτωση εκμετάλλευσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας κ.ά..

Εν σχέσει, εξ άλλου, με τα χρηματοδοτικά κίνητρα σημειώνεται, ότι προβλέπεται η επιχορήγηση επενδύσεων ίδρυσης επιχειρήσεων - αγορά/ενοικίαση γης, εργοστασίων, μηχανημάτων - βάσει διαπραγμάτευσης Κράτους - Επενδυτού, η επιχορήγηση δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας (το 1/2 του ποσοστού καταβάλλεται άμα τη δημιουργία της θέσης και το υπόλοιπο 1/2 ένα έτος μετά, εφ' όσον υπάρξει η θέση απασχόλησης), η επιχορήγηση προγραμμάτων εκπαίδευ-

σης προσωπικού, η επιχορήγηση «εισαγωγής» υπό επιχειρήσεων προσωπικού ειδικών επαγγελματικών προσόντων εξ άλλης χώρας, η επιχορήγηση εγκατάστασης και εξοπλισμού επιχειρήσεων R. and D. κ.ά..

Τα εν λόγω κίνητρα (φορολογικά, χρηματοδοτικά κ.ά.) χορηγούνται υπό Κρατικών Οργανισμών (I.D.A., ENTERPRISE IRELAND, F.A.S.) σε επιχειρήσεις, οι οποίες υποβάλλουν επιχειρησιακά σχέδια επενδύσεων χρονικού ορίζοντος 3 έως 5 ετών.

Διά του συστήματος αυτών των κινήτρων επιδιώκεται η περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας, η αύξηση της απασχόλησης, η κλαδική εξειδίκευση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, η ενδοεπιχειρησιακή εκπαίδευση κ.ά..

Φαίνεται, ότι η εν λόγω πολιτική κινήτρων έχει συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στην επίτευξη των μεγάλων ρυθμών ανάπτυξης της Ιρλανδίας, εν συνδυασμό βεβαίως και με άλλους παράγοντες, το δε επιτυχές του εγχειρήματος προβληματίζει και Κυβερνήσεις άλλων χωρών.

Η Ελλάδα, έχουσα ανάγκη ιδιωτικών επενδύσεων και ιδίως αλλοδαπής προέλευσης, λόγω των πλεοκτημάτων, τα οποία αυτές συνεφέλκονται, (υπό την προϋπόθεση, ότι δεν συνιστούν εξ άλλης πλευράς «λεόντεια» σύμβαση εις βάρος της χώρας υποδοχής), θα είχε πιθανώς οφέλη εάν «εδανείζετο», έστω και πειραματικώς, ωρισμένες εκ των ιρλανδικών ρυθμίσεων περί ενίσχυσης των ιδιωτικών επενδύσεων και τις μετουσίωσε σε τρέχουσα πρακτική «με σύνεση και τόλμη», πέραν του φόβου πιθανών λαθών ή πολιτικού κόστους...

Έλεγχος ποιότητας υπηρεσιών και μείωση δαπανών για τον δημόσιο χώρο της υγείας

Των Δρος Ιωάννη ΒΛΑΣΣΗ

Οικονομολόγου,

Μέλους Μονάδας Επιστ. Τεκμ. και Ανάλυσης Υπ. Οικονομικών

κ. Παναγ. ΤΕΛΩΝΗ

Υπευθ. Ερ. Προγρ. Ε.ΚΕ.ΦΕ. «Δημόκριτος»

κ. Γεράσ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

Γεν. Διευθ. Mimer Hellas

Ένας από τους βασικούς στόχους, που πρέπει να σχεδιάσει και να επιτύχει ο πυλώνας της πληροφορικής της μεταρρύθμισης στο χώρο της Υγείας είναι η οργάνωση διαδικασιών και η προσφορά υπηρεσιών στους Επαγγελματίες Υγείας, στους Ασφαλιστικούς Οργανισμούς και στους Πολίτες, μέσω της συλλογής, ανάπτυξης, αξιοποίησης, συντήρησης, τυποποίησης, διασταύρωσης και διάχυσης επιστημονικής, διαχειριστικής και διοικητικού τύπου πληροφορίας.

Η εξυπηρέτηση του στόχου αυτού, απαιτεί την δημιουργία ενός έργου και αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ) με τη δημιουργία δικτυωμένων πληροφοριακών συστημάτων παροχής υπηρεσιών, τα οποία θα εξυπηρετούν κατά περίπτωση και κατά αντιστοιχία τα Ασφαλιστικά Ταμεία, τους Επαγγελματίες Υγείας, τους εμπλεκόμενους Φορείς, θα διευκολύνουν την εξυπηρέτηση των Πολιτών και θα διαχέουν την επιστημονικά τεκμηριωμένη γνώση.

Το έργο αυτό αποτελεί έργο εθνικής ωφελείας, διότι προσφέρει στον Επαγγελματία Υγείας και στον Πολίτη πλήθος υπηρεσιών, τόσο ουσιαστικής πληροφόρησης, όσο και οργάνωσης, απλοποίησης και επιτάχυνσης διαδικασιών, σε έναν από τους πλέον νευραλγικούς και θεμελιώδεις τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, την Υγεία. Παράλληλα, αποτελεί υποδομή βάσης παροχής υπηρεσιών και συνδεδετικό ή συμπληρωματικό κρικό των πληροφοριακών συστημάτων για την υποστήριξη των Πε.Σ.Υ., των συστημάτων πληροφορικής υγείας στην Δευτεροβάθμια/Τριτοβάθμια (Νοσοκομεία) και Πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας (Κέντρα Υγείας και προσωπικοί Γιατροί), των πληροφοριακών συστημάτων για την λειτουργία του Ο.Π.Α.Δ., Ο.ΔΙ.Π.Υ. και των πληροφοριακών συ-

στημάτων παρακολούθησης και εποπτείας ανάμεσα στην αλληλεπίδραση των Επαγγελματιών και των Φορέων παροχών υπηρεσιών υγείας με τους Δημόσιους και Ιδιωτικούς φορείς.

Αποτελεί επίσης μία βασική συνιστώσα τόσο της δημιουργίας, αλλά και υποδοχής των μηχανισμών τυποποίησης, όσο και της υλοποίησης των αντίστοιχων εφαρμογών, που θα υποστηρίξουν τους μηχανισμούς αυτούς με στόχο την παραγωγή, συντήρηση, διάδοση και καθιέρωση των προτύπων, των κωδικοποιήσεων, των τεχνικών προδιαγραφών και των μεθοδολογιών σε Εθνική Εμβέλεια.

Ειδικότερα, οι παρεχόμενες υπηρεσίες και τα οφέλη, που προκύπτουν από το έργο αυτό για τους Επαγγελματίες Υγείας, τους Ασφαλιστικούς Φορείς και τέλος τον Πολίτη, τον τελικό αποδέκτη, συνοψίζονται στις παρακάτω τέσσερις μεγάλες κατηγορίες:

Συγγέντρωση, διάχυση και διαρκής επικαιροποίηση της επιστημονικής πληροφορίας γύρω από τον χώρο των φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων και των νοσημάτων.

Διευκόλυνση και επιτάχυνση των διοικητικών εργασιών και των ιατρικών πράξεων με τη βοήθεια της τυποποίησης και κωδικοποίησης όλων των παραγόντων που εμπλέκονται: πολίτες, ιατροί, φαρμακοποιοί, φορείς υγείας, φαρμακευτικά ιδιοσκευάσματα, νοσήματα, διαγνώσεις, εξετάσεις.

Παρακολούθηση και έλεγχος των ιατρικών και διοικητικών συναλλαγών με άμεσα οφέλη την εξασφάλιση της ορθότητας των συνταγογραφήσεων, της ποιότητας των φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων και της συλλογής των ανεπιθύμητων ενεργειών των ιδιοσκευασμάτων.

Εξαγωγή στατιστικών στοιχείων, δεικτών και αποτελεσμάτων με άμεσα οφέλη τον εμπλουτισμό της ιατρικής εμπειρίας, την ενημέρωση του πολίτη σε θέματα υγείας, τη συνεχή επαγρύπνηση και ευελιξία του κρατικού μηχανισμού ως προς την πορεία του εκάστοτε σχεδιασμού σε θέματα υγείας.

Πιο αναλυτικά, η προσπάθεια αναδεικνύει τα ακόλουθα συστήματα παροχής υπηρεσιών:

Παροχή υπηρεσιών ανάπτυξης και πληροφόρησης ιδιοσκευασμάτων, τυποποίηση διαδικασιών και διάχυση αποτελεσμάτων

Ο σκοπός των προτεινόμενων υπηρεσιών είναι διπλός: αφ' ενός μεν η δημιουργία πληροφοριακής υποδομής παροχής υπηρεσιών για επιστημονική πληροφόρηση προς τους επαγγελματίες υγείας (ιατρούς, φαρμακοποιούς κ.λ.) γύρω από το χώρο του φαρμάκου, αφ' ετέρου δε στη δημιουργία τυποποιημένης διαδικασίας και αντίστοιχης παροχής υπηρεσιών στη συναλλαγή «διοικητικού» τύπου πληροφορίας ανάμεσα στους Φορείς και τους διάφορους «συντελεστές» υπηρεσιών υγείας. Πιο συγκεκριμένα, το σύστημα παροχής υπηρεσιών, που αφορά την επιστημονική πληροφόρηση προς τους επαγγελματίες υγείας περιλαμβάνει ένα σύνολο από διαδικασίες που σχετίζονται με:

Ενδείξεις, αντενδείξεις ιδιοσκευασμάτων. Ιδιαίτερες προειδοποιήσεις και ιδιαίτερες προφυλάξεις κατά την χρήση. Αλληλοεπίδρασεις. Δοσολογία και τρόπος χορήγησης. Κύηση-γαλουχία. Επίδραση στην ικανότητα οδήγησης. Ανεπιθύμητες ενέργειες. Υπερδοσολογία. Φαρμακοδυναμικές ιδιότητες. Φαρμακοκινητικές ιδιότητες. Προκλινικά στοιχεία για την ασφάλεια. Ασυμβατότητες. Φύλαξη προϊόντος. Οδηγίες χρήσης και η-

μερομηνία πρώτης άδειας κυκλοφορίας. Συμμετοχή των άμεσα και έμμεσα ασφαλισμένων ανά ταμείο.

Το σύστημα παροχής υπηρεσιών, που αφορά τη δημιουργία τυποποιημένης διαδικασίας στην συναλλαγή «διοικητικού» τύπου πληροφορίας περιλαμβάνει: Ενιαίο πανελλαδικό κωδικό φαρμάκου. Ενιαία κωδικοποίηση φαρμακοτεχνικών μορφών. Ενιαία κωδικοποίηση για την οδό χορήγησης. Ταξινόμηση φαρμάκων ανά θεραπευτική κατηγορία. Υπεύθυνο κυκλοφορίας (και όλες τις εταιρίες, που σχετίζονται με την παρασκευή ή τη διανομή του φαρμάκου). Νοσοκομειακή, χονδρική και λιανική τιμή.

Οι προτεινόμενες υπηρεσίες, που σχετίζονται με την περιγραφόμενη παραπάνω διοικητικού τύπου πληροφόρηση, αποτελούν γενικά ένα από τα αντικείμενα των υπηρεσιών του Εθνικού Οργανισμού Φαρμάκων και ως τέτοια αποτελεί κατ' αρχήν ένα αποδεκτό μοντέλο τυποποίησης. Οι προτεινόμενες υπηρεσίες θα συμβάλλουν τόσο στην εδραίωση αυτής της διαδικασίας, όσο και στη διάχυση της πληροφορίας σε εθνική εμβέλεια. Αυτό πρακτικά σημαίνει, ότι τόσο οι επαγγελματίες υγείας, όσο και οι Δημόσιοι και Ιδιωτικοί Φορείς παροχής υπηρεσιών υγείας θα αναφέρονται στις καθημερινές συναλλαγές τους με βάση τις συγκεκριμένες τυποποιήσεις, π.χ. ενιαίο πανελλαδικό κωδικό φαρμάκου, ενιαία κωδικοποίηση φαρμακοτεχνικών μορφών, ενιαία κωδικοποίηση για την οδό χορήγησης, ενιαία ταξινόμηση φαρμάκων ανά θεραπευτική κατηγορία, υπεύθυνος κυκλοφορίας (συμπεριλαμβανομένων των εταιριών, που σχετίζονται με την παρασκευή ή τη διανομή του φαρμάκου) κ.λ..

Με την εγκαθίδρυση του ενιαίου κωδικού φαρμάκου σε όλα τα κέντρα παροχής υπηρεσιών υγείας θα είναι δυνατή τόσο η παρακολούθηση των οικονομικών μεγεθών της κατανάλωσης, όσο και η διευκόλυνση στη διαχείριση των ποσοτήτων των ιδιοσκευασμάτων.

Αναλυτικότερα, θα γίνεται ευκολότερη παρακολούθηση της διαδικασίας - αλυσίδας: παραγγελία, προμήθεια, χορήγηση και χρέωση του κόστους του φαρμάκου ανά ασθενή. Με τη βοήθεια του συστήματος παρακολούθησης ταινιών γνησιότητας θα παρακολουθούνται τα ληξιπρόσθεσμα φάρμακα και θα παρέχεται ως νέα υπηρεσία η άμεση πληροφόρηση των ανακληθέντων ή αποσυρθέντων φαρμάκων από την κυκλοφορία μέσω του Εθνικού Οργανισμού Φαρμάκων και της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας.

Τέλος, η ευρεία χρήση τεχνολογιών ΤΠΕ θα εξασφαλίζει ταυτόχρονα τόσο τις αρχές που διέπονται από την Αρχή προστασίας δεδομένων και την νομοθεσία για την προστασία του πληροφοριακού υλικού βάσης στον Εθνικό Οργανισμό Φαρμάκων (όπως π.χ. οι διοικητικού τύπου πληροφορίες των κυκλοφορούντων φαρμακευτικών σκευασμάτων), όσο και την αδιάλειπτη ενημέρωση και διάχυση της επιστημονικής πληροφορίας προς τους ενδιαφερόμενους Φορείς και τους επαγγελματίες υγείας. Ιδιαίτερη δε μεία θα δοθεί στη παροχή υπηρεσιών, που αφορά αναδραστική επικοινωνία (όπως π.χ. η συγκέντρωση αναφορών ανεπιθύμητων ενεργειών ιδιοσκευασμάτων από τους επαγγελματίες υγείας και από το κοινό).

Παροχή υπηρεσιών, που σχετίζονται με τον Κατάλογο Ιδιοσκευασμάτων

Στο Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας υπάρχει αρμόδια Επιτροπή, η οποία συντάσσει τον κατάλογο στον οποίο αναφέρονται όλα τα φαρμακευτικά σκευάσματα, που είναι εγκεκριμένα από τα Ασφαλιστικά Ταμεία. Σκοπός του προτεινόμενου εγχειρήματος είναι η πλήρης ανάπτυξη τεχνολογιών ΤΠΕ, που οδηγούν όχι απλά στη μηχανογράφηση του

καταλόγου (χωρίς να σημαίνει ότι αυτό δεν είναι σημαντικό), αλλά στη δημιουργία ενός αναδραστικού μηχανισμού παροχής υπηρεσιών σε όλους τους επαγγελματίες υγείας και Φορείς παροχών υπηρεσιών υγείας, οι οποίοι συνταγογραφούν. Η πραγματοποίηση αυτού του στόχου είναι ιδιαίτερα σημαντική, διότι με τον τρόπο αυτό θα αναδειχτούν δύο βασικές συνιστώσες:

Η εύκολη πρόσβαση των ιατρών και των φαρμακοποιών στα ιδιοσκευάσματα, που περιλαμβάνονται στον κατάλογο των συνταγογραφούμενων φαρμάκων.

Η δυνατότητα ορθού απολογιστικού υπολογισμού των δαπανών των Ασφαλιστικών Ταμείων.

Ο χρήστης των παραπάνω υπηρεσιών θα έχει τη δυνατότητα να ανακαλεί ένα ιδιοσκεύασμα λαμβάνοντας υπόψη την εμπορική του ονομασία ή τη δραστική του ουσία ή την θεραπευτική του κατηγορία (ή και όλα μαζί), έχοντας συνεπώς τη δυνατότητα, μετά τη διάγνωση της νόσου και την ανεύρεση της σχετικής θεραπευτικής δραστικής ουσίας, να εντοπίσει τις εμπορικές ονομασίες των ιδιοσκευασμάτων που ανήκουν στον κατάλογο των Ασφαλιστικών Ταμείων. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα αποφευχθούν οριστικά οι διαφονίες ως προς τον τρόπο της συνταγογράφησης, μεταξύ των Ασφαλιστικών Ταμείων και των γιατρών που συνταγογραφούν.

Παροχή υπηρεσιών, που σχετίζονται με το Εθνικό Συνταγολόγιο

Το Εθνικό Συνταγολόγιο περιλαμβάνει τα φαρμακευτικά σκευάσματα που αποδεδειγμένα έχουν την δυνατότητα να τροποποιήσουν κάποιες παθολογικές παραμέτρους περιγράφοντας τις αλληλεπιδράσεις και παρενέργειες, τη δοσολογία και τον τρόπο χορήγησης καθώς και την εμπορική ονομασία των σκευασμάτων, που κυκλοφορούν στη χώρα μας. Το Εθνικό Συνταγολόγιο χρησιμοποιείται από τους επαγγελματίες υγείας και τους ενδιαφερόμενους Φορείς ως υποβοήθημα για τη σωστή συνταγογράφηση.

Στη Χώρα μας, ο υπεύθυνος Φορέας για την δημιουργία του Εθνικού Συνταγολογίου είναι ο Εθνικός Οργανισμός Φαρμάκων (Ε.Ο.Φ.). Ο Οργανισμός εκδίδει σε έντυπη μορφή τον αντίστοιχο κατάλογο, που διανέμεται σε 30.000 αντίτυπα. Η διαδικασία όμως αυτή συνδυάζει παραδοσιακές μεθόδους συλλογής των δεδομένων, επεξεργασίας και εκτύπωσης της επιστημονικής πληροφορίας, με αποτέλεσμα να παρατηρείται το φαινόμενο της καθυστέρησης στην ανακοίνωση τρέχουσας και επικαιροποιημένης τεκμηρίωσης, αλλά και δυσκολία στην έγκυρη διανομή της πληροφορίας του στους επαγγελματίες υγείας.

Σκοπός του προτεινόμενης Υπηρεσίας αποτελεί η χρήση τεχνολογιών ΤΠΕ για την ανάπτυξη ενός μηχανισμού, που θα εξασφαλίζει κατ' ελάχιστον:

Την πλήρη αυτοματοποίηση της διαδικασίας συγκέντρωσης, ανάλυσης και επεξεργασίας της πληροφορίας.

Την δυνατότητα της άμεσης προσπέλασης από όλους τους ενδιαφερομένους.

Τον συνδυασμό αυτού του τύπου πληροφορίας με cross reference συστήματα παροχής υπηρεσιών, όπως είναι το σύστημα παροχής υπηρεσιών συσκευασμάτων, το σύστημα παροχής υπηρεσιών, που αφορά τις διαδικασίες του καταλόγου των συνταγογραφούμενων φαρμάκων κ.λ..

Τη καθημερινή και διαρκή επικαιροποίηση της πληροφορίας.

Σημαντικό επίσης, στοιχείο της προτεινόμενης υπηρεσίας είναι η δημιουργία του μηχανισμού, ο οποίος θα αντλεί τα επιστημονικά δεδομένα από το Εθνικό Συνταγολόγιο με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο αντλούνται τα οικονομικά στοιχεία από τον κατάλογο συνταγογραφούμενων φαρμάκων. Κάτι τέτοιο θα αποτελέσει επιστημονικό υποβοήθημα κατά τη διαδικασία της συνταγογράφησης, δεδομένου, ότι υπάρχει έλλειψη αντικειμενικής και τεκμηριωμένης πληροφόρησης προς τους επαγγελματίες υγείας.

Παροχή υπηρεσιών, που σχετίζονται με το Νοσοκομειακό Συνταγολόγιο και τις ανεπιθύμητες ενέργειες

Η λογική δημιουργίας της συγκεκριμένης Υπηρεσίας είναι σε γενικές γραμμές ίδια με αυτή, που ισχύει και για το Εθνικό Συνταγολόγιο. Η διαφορά όμως έγκειται στο γεγονός, ότι στο Νοσοκομειακό Συνταγολόγιο το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στα φαρμακευτικά σκευάσματα που έχουν αποδεδειγμένη αποτελεσματικότητα για Νοσοκομειακή χρήση ενώ παράλληλα δρα και ως μία από τις βασικότερες συνιστώσες των ολοκληρωμένων διαχειριστικών και ιατρικών πληροφοριακών συστημάτων νοσοκομείου.

Για αποφυγή παρερμηνείας, το Νοσοκομειακό Συνταγολόγιο δεν αποτελεί υποσύνολο του Εθνικού Συνταγολογίου, αποτελεί ξεχωριστή οντότητα και αφορά στα ιδιοσκευάσματα, που χρησιμοποιούνται από τα νοσοκομεία.

Σημειώνεται, ότι οι περισσότερες αναφορές και εκθέσεις, που αφορούν στις ανεπιθύμητες ενέργειες και δεν αναφέρονται στις οδηγίες χρήσης ή στη σχετική βιβλιογραφία, προέρχονται από αναφορές, που συντάσσονται από τους νοσοκομειακούς γιατρούς. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει ότι στο νοσοκομείο υπάρχει συσσωρευμένη γνώση και εμπειρία σχετικά με τη χρήση και τις ανεπιθύμητες ενέργειες του μεγαλύτερου αριθμού των φαρμακευτικών σκευασμάτων. Η εμπειρία αυτή γίνεται ευρέως γνωστή μέσω του Νοσοκομειακού Συνταγολογίου, γεγονός, που προάγει και εξασφαλίζει την επιτυχία στο προτεινόμενο σύστημα παροχής υπηρεσιών.

Παράλληλα, οι ανεπιθύμητες ενέργειες, οι οποίες δεν έχουν εντοπισθεί στις κλινικές, θα πρέπει να προωθηθούν προς τον Εθνικό Οργανισμό Φαρμάκων για αξιολόγηση, όπως ορίζει ρητά η σχετική ελληνική νομοθεσία. Σημαντική συνεπώς συνιστώσα στην προτεινόμενη υπηρεσία αποτελεί η δημιουργία ενός μηχανισμού, που θα εξασφαλίζει τόσο την άμεση συμπλήρωση της κάρτας ανεπιθύμητων ενεργειών μέσω του διαδικτύου, όσο και την απαίτηση για την ασφαλή μεταφορά της πληροφορίας.

Τέλος, το Νοσοκομειακό Συνταγολόγιο συνδέεται με την επιστημονική πληροφόρηση και όχι με την αντίστοιχη οικονομικού τύπου, όπως π.χ. παρατηρείται από την αντίστοιχη συνιστώσα του συστήματος παροχής υπηρεσιών, που αφορά τον κατάλογο των συνταγογραφούμενων φαρμάκων. Έτσι, η προτεινόμενη υπηρεσία μπορεί αναφορικά να συστηματοποιήσει τους εξής δείκτες:

Αυτοματοποίηση της διαδικασίας συγκέντρωσης επιστημονικής πληροφόρησης, η οποία παράγεται με βάση το εργαστηριακό περιβάλλον ακολουθώντας το μοντέλο του «evidence based».

Δυνατότητα άμεσης προσπέλασης από όλους τους ενδιαφερομένους.

Συνδυασμός της παραγόμενης πληροφορίας με cross reference συστήματα παροχής υπηρεσιών (όπως του Εθνικού Συνταγολογίου, του μητρικού φαρμάκων, του καταλόγου των συνταγογραφούμενων φαρμάκων κ.λ.).

Καθημερινή και διαρκής επικαιροποίηση της παραγόμενης υπηρεσίας από τις «πηγές». Συλλογή των ανεπιθύμητων ενεργειών των φαρμακευτικών σκευασμάτων.

Παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης σχετικά με το μητρώο Νοσημάτων

Η κωδικοποίηση νόσων-διαγνώσεων κατά ICD (International Classification of Diseases version 10) αναπτύχθηκε και συντηρείται από την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (WHO). Το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας έχει χρηματοδοτήσει την μετάφραση του ICD - 10 στα ελληνικά, στα πλαίσια του Β' Κ.Π.Σ..

Η εργασία αυτή, παρ' ότι σημαντική, ακολούθησε μία μεθοδολογία, που κατέληξε σε ένα στατικό μοντέλο παρουσίασης και χρήσης με αποτέλεσμα η επιστημονική καθημερινή πρακτικά να την οδηγήσει, σε σημείο αναφοράς μεν, αλλά ξεπερασμένο. Απαιτείται λοιπόν ένα δυναμικό σύστημα παροχής αυτής της εξειδικευμένης πληροφορίας, το οποίο να προσφέρει τις παρακάτω δυνατότητες:

Μορφοποίηση της πληροφορίας ώστε να μπορεί αυτή να ενσωματώνεται και να χρησιμοποιείται από σύγχρονα δικτυωμένα πληροφοριακά συστήματα ανοικτής αρχιτεκτονικής.

Συνεχής, εύκολη ενημέρωση και επικαιροποίηση των νέων εκδόσεων ακολουθώντας τις διαδικασίες τυποποίησης και προτυποποίησης, που λαμβάνουν χώρα διεθνώς από τα αντίστοιχα task forces.

Εύκολη και φιλική υπηρεσία αναζήτησης των νόσων με βάση την κωδικοποίηση κατά ICD-10.

Συσχέτιση με τις αντίστοιχες «κνψέλες» και τους σχεσιακούς πίνακες των υπόλοιπων συστημάτων παροχής υπηρεσιών, που περιγράφονται στο παρόν κείμενο.

Επί πλέον, η προτεινόμενη υπηρεσία πρέπει να λάβει υπόψη και τις διαδικασίες, που αφορούν το πρότυπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης MedDRA, το οποίο πρόκειται να καθιερωθεί και επίσημα ως ενιαία αποδεκτή κωδικοποίηση μεταξύ των ευρωπαϊκών μελών. Συνεπώς υπάρχει άμεση ανάγκη σύνδεσης αλλά και συσχέτισης των κωδικών των δύο προτύπων γεγονός, που θα εξασφαλίσει την ομοιογένεια και την σωστή επιστημονική τεκμηρίωση της πληροφορίας. Αυτή τη στιγμή γίνεται μετάφραση του MedDRA στην Ελληνική γλώσσα, αλλά θα πρέπει και εδώ να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες ώστε και αυτό να μορφοποιηθεί και να εξελιχτεί σε ένα δυναμικό και σύγχρονο σύστημα παροχής εξειδικευμένης πληροφορίας. Συνεπώς θα πρέπει να ληφθούν υποχρεωτικά υπόψη και οι εξής συνιστώσες: Μορφοποίηση των πινάκων των δύο προτύπων. Συσχέτιση των δύο προτύπων. Εύκολη προσπέλαση και διάχυση των στοιχείων στους επαγγελματίες και στους φορείς παροχών υπηρεσιών υγείας.

Ως αποτέλεσμα της δημιουργίας του προτεινόμενου συστήματος, όποιος δήποτε επαγγελματίας υγείας θα αναφέρεται στη διάγνωση της νόσου σύμφωνα με τα καθιερωμένα πρότυπα και θα οφείλει να αναγράφει στην διάγνωσή του τον σχετικό κωδικό.

Σημειώνεται, ότι χωρίς την ανωτέρω μεθοδολογία, δεν θα είναι δυνατή η όποιας δήποτε επιδημιολογική ανάλυση και χαρακτηριστικό, αλλά ούτε θα είναι δυνατός και ο έλεγχος της διάγνωσης και της συνταγογράφησης.

Η συγκεκριμένη υπηρεσία αποτελεί βασικό βοήθημα και απαραίτητο στοιχείο για την παρακολούθηση των νοσηλίων και την κωδικοποίηση των ιατρικών γνωματεύσεων.

Παροχή υπηρεσιών ανάπτυξης μητρικών ιατρικών πράξεων, παρακλινικών και εργαστηριακών εξετάσεων και κοστολόγησή τους

Οι προτεινόμενες υπηρεσίες έχουν στόχο την δημιουργία των απαραίτητων πληροφοριακών συστημάτων παροχής υπηρεσιών, που αφορούν τις υγειονομικές υπηρεσίες, διαρκώς επικαιροποιούμενων, λαμβάνοντας υπόψη τη συμβατότητα στην κωδικοποίησή τους ως προς τα διεθνώς διαμορφωμένα συστήματα τυποποίησης.

Οι συγκεκριμένες υπηρεσίες αποβλέπουν επίσης στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πληροφοριακού μηχανισμού στην Δημόσια και Ιδιωτική πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια φροντίδα υγείας στην Ελλάδα, με σκοπό την υποβοήθηση των κλινικών ιατρών στο έργο τους, σε ότι αφορά τις εργαστηριακές (in vivo, in vitro) εξετάσεις, που υποβάλουν τους ασθενείς τους με σκοπό την διάγνωση ή την παρακολούθηση της πορείας της πάθησης τους.

Οι υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν:

Τη δημιουργία κωδικοποιημένων και τυποποιημένων μητρικών ιατρικών πράξεων, παρακλινικών και εργαστηριακών εξετάσεων με την κοστολόγησή τους.

Τη συσχέτισή τους με κωδικοποιημένα μητρικά νόσων και συμπτωμάτων που δημιούργησε το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας παράλληλα με την τήρηση και επικαιροποίηση αρχείου των νομοθετικών διαταγμάτων, βάσει των οποίων γίνεται ο προσδιορισμός του ύψους της αποζημίωσης των ιατρικών πράξεων και εργαστηριακών εξετάσεων.

Την ομαδοποίηση και συμπλήρωση των στοιχείων με τιμές κόστους.

Την κωδικοποίηση των εξετάσεων, καθώς και την ομαδοποίησή τους σε αυτόνομα ενιαία σύνολα εξετάσεων, σύμφωνα με την πρακτική, που ακολουθείται στα Δημόσια και Ιδιωτικά διαγνωστικά και εξεταστικά κέντρα.

Την συσχέτιση της πληροφορίας με κωδικοποιημένα μητρικά ιατρών κατά ειδικότητα, περιοχή, συμβάσεις με Δημόσιο και ασφαλιστικά ταμεία.

Την συσχέτιση της πληροφορίας με κωδικοποιημένα μητρικά Διαγνωστικών κέντρων και εργαστηρίων.

Την συσχέτιση της πληροφορίας με ιατρικούς ηλεκτρονικούς αλγόριθμους (κωδικοποιημένα ιατρικά διαγνωστικά πρωτόκολλα) και τη διασταύρωσή τους στο τετράγωνο νόσος - σύμπτωμα - ηλικία - φύλο, με τις ενδεικνυόμενες κατά περίπτωση εργαστηριακές εξετάσεις, και διαρκούς επικαιροποίησής της.

Οι παραπάνω υπηρεσίες θα συμβάλλουν τόσο στην παρακολούθηση και αξιολόγηση των εκτελούμενων εργαστηριακών εξετάσεων κατά ασφαλιστικό ταμείο και ιδιωτικά (ιατρικά και επιστημονικά) και την πληρωμή των Ιδιωτικών Κέντρων, όσο και για την παραγωγικότητα των Δημοσίων Φορέων, που παρέχουν υπηρεσίες υγείας. Επι πλέον, με τη δημιουργία και επεξεργασία στατιστικών δεδομένων θα δοθεί η δυνατότητα της βελτίωσης των διαδικασιών και των ενεργειών, που καθιστά όλο το σύστημα σε ένα πραγματικά δυναμικό μηχανισμό ενημέρωσης και βελτίωσης αφού θα επεξεργάζεται το feedback κάθε ενέργειας.

Τέλος, οι συγκεκριμένες υπηρεσίες αποτελούν την απαραίτητη ηλεκτρονική βάση για την παρακολούθηση τόσο της ποιότητας και του κόστους, όσο και του συνόλου και του τύπου των παρασχεθέντων ιατρικών εξετάσεων.

Παροχή υπηρεσιών ανάπτυξης και διάχυσης διαγνωστικών πρωτοκόλλων

Η ανάπτυξη αυτών των νέων υπηρεσιών, τα διαγνωστικά πρωτόκολλα, σε συνδυασμό με τις δυνατότητες, που προσφέρει η χρήση των τεχνολογιών ΤΠΕ, αποτελούν στην ουσία ένα «ηλεκτρονικό ιατρικό αλγόριθμο», έναν εύχρηστο επιστημονικό και ταυτόχρονα πρακτικό οδηγό, ο οποίος, λαμβάνοντας συνεχώς υπόψη την εξέλιξη των μεθόδων ιατρικών διαγνωστικών εξετάσεων, προτείνει τις διεθνώς παραδεκτές ιατρικές πράξεις και εργαστηριακές εξετάσεις για την διάγνωση μίας νόσου ή την παρακολούθηση της πορείας της.

Η ανάπτυξη και λειτουργία των παραπάνω υπηρεσιών, σε συνέργια με άλλα πληροφοριακά δίκτυα στο Εθνικό Σύστημα Υγείας αλλά και διεθνώς, αποσκοπεί, επίσης, να εξασφαλίσει την εκλογίκευση στο επίπεδο των πραγματικά αναγκαίων, των αιτουμένων εργαστηριακών εξετάσεων για ιατρικούς διαγνωστικούς λόγους, οι οποίες έχει διαπιστωθεί, ότι αναγράφονται πολύ συχνότερα από ότι στις άλλες χώρες της Ευρώπης ή της Αμερικής. Αυτό οφείλεται:

Στην έλλειψη συνεχιζόμενης ιατρικής εκπαίδευσης, αλλά και σύγχρονων εργαλείων πληροφόρησης για τις διαρκώς εξελισσόμενες διαγνωστικές εξετάσεις.

Στην επιμονή (νοοτροπία) πολλών ασθενών να εκτελέσουν εξετάσεις, που δεν είναι απαραίτητες, ή να νοσηλευθούν χωρίς να είναι πραγματικά αναγκαίο.

Στην κατάχρηση του δικαιώματός τους, από μέρους μερίδας κλινικών ιατρών, που κατευθύνουν προς ιδιωτικά εργαστήρια, διαγνωστικά κέντρα και κλινικές ασθενείς τους λόγω προσωπικού οικονομικού οφέλους.

Τα αναμενόμενα αποτελέσματα από την δημιουργία των παραπάνω υπηρεσιών είναι πολλαπλά, τα κυριότερα όμως είναι:

Η προστασία των ασθενών από άσκοπες, και μερικές φορές με επιπτώσεις για την ίδια τους την υγεία, εξετάσεις.

Η αποτροπή της αλόγιστης σπατάλης πόρων των Ασφαλιστικών Ταμείων και της επιβάρυνσης του οικογενειακού προϋπολογισμού για ιατρικές διαγνωστικές εξετάσεις.

Η διασφάλιση του κύρους και της αξιοπιστίας του ιατρικού επαγγέλματος.

Παροχή υπηρεσιών ανάπτυξης και διάχυσης πληροφορίας, που αφορά το μητρικό ιατρών

Αντικείμενο αυτής της υπηρεσίας αποτελεί η δημιουργία ενιαίου πανελλαδικού μητρικού ιατρών-οδοντιάτρων. Το μητρικό αυτό θα χρησιμοποιηθεί υποστηρικτικά στις ανάγκες υλοποίησης των παρεμβάσεων που εισήγαγε η Μεταρρύθμιση, για τις συμβάσεις με τον Ο.Π.Α.Δ., Ο.ΔΙ.Π.Υ. κ.λ. και την παρακολούθηση της συνταγογραφίας των ιατρικών πράξεων.

Τα βασικά στοιχεία, που απαιτούνται ως κατ' ελάχιστον βάση από τη συγκεκριμένη υπηρεσία είναι:

Ενιαίος Πανελλαδικός Αριθμός Μητρικού Ιατρών. Στοιχεία ταυτότητας, στοιχεία διεύθυνσης, ειδικότητα, θέση, πτυχιακοί τίτλοι, φορέας (ΕΣΥ ή άλλο ασφαλιστικό ταμείο), σύλλογος στον οποίο ανήκουν κ.ά.

Η χρησιμότητα της υπηρεσίας είναι προφανής. Πιο αναλυτικά όμως, οι λόγοι, που καθιστούν απαραίτητη την πλήρη δημιουργία, την συνεχή επικαιροποίηση του συγκεκριμέ-

νου μητρώου και τη διασύνδεσή του με τα υπόλοιπα συστήματα και τις αντίστοιχες υπηρεσίες είναι:

Η καταγραφή του ιατρικού δυναμικού της χώρας κατά ειδικότητα. Η στατιστική παρακολούθηση των συνταγογραφούμενων φαρμάκων και των αιτούμενων εργαστηριακών και παρακλινικών εξετάσεων σε σχέση με την ειδικότητα και τη διάγνωση του θεράποντας ιατρού. Η εξυπηρέτηση του θεσμού του οικογενειακού ιατρού. Η δυνατότητα αναδραστικής διασύνδεσης του οικογενειακού γιατρού ή/και τη άμεση πρόσβαση σε πληροφόρηση κατά την διάρκεια επειγουσών καταστάσεων. Η εξυπηρέτηση της διαδικασίας των συμβάσεων ανάμεσα στο Δημόσιο και τα Ασφαλιστικά Ταμεία με τους ιατρούς.

Πλέον των ανωτέρω, η ανάπτυξη της συγκεκριμένης υπηρεσίας, θα συμβάλλει σημαντικά στην εφαρμογή παρακολούθησης των νοσηλίων, της συνταγογράφησης και των ιατρικών πράξεων. Επίσης, θα χρησιμοποιηθεί ως βασική πληροφορία για την παρέμβαση της Μεταρρύθμισης, που αφορά τον θεσμό του οικογενειακού ιατρού.

Σημειώνεται, ότι η συλλογή των στοιχείων των ιατρών θα πρέπει να γίνει με απογραφικά δελτία, διότι τα στοιχεία, που υπάρχουν στους συλλόγους ή στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, δεν πληρούν τις προδιαγραφές, που επιβάλλει η χρήση του συγκεκριμένου μητρώου.

Παροχή υπηρεσιών χαρτογράφησης και παρακολούθησης φαρμακευτικών συναλλαγών

Αντικείμενο του έργου είναι η δημιουργία ενιαίου πανελλαδικού μητρώου φαρμακείων. Το μητρώο αυτό θα χρησιμοποιηθεί για τις ανάγκες υλοποίησης των παρεμβάσεων, που εισήγαγε η Μεταρρύθμιση, για τον έλεγχο της συνταγογράφησης καθώς επίσης και για τις διαχειριστικές συναλλαγές με Ασφαλιστικούς Φορείς και Δημόσιες Υπηρεσίες. Τα βασικά στοιχεία που απαιτούνται στο συγκεκριμένο σύστημα είναι:

Ενιαίος Πανελλαδικός Αριθμός Μητρώου Φαρμακείων. Είδος επιχείρησης, Α.Φ.Μ., Δ.Ο.Υ. φαρμακευτικός σύλλογος στον οποίο ανήκει η επιχείρηση, στοιχεία διεύθυνσης, αριθμοί τηλεφώνου, αριθμοί τηλεμοιουτυπίας, ηλεκτρονική διεύθυνση, στοιχεία υπευθύνου, ένδειξη μηχανογραφημένου ή μη, στοιχεία άδειας, αριθμός πολιτών που εξυπηρετούν κ.ά.

Το Φαρμακείο είναι ο σημαντικότερος συνδετικός κρίκος στην αλυσίδα της πληροφόρησης, η οποία συνδέει την κατανάλωση της παροχής των υπηρεσιών υγείας με τις οικονομικές και διαχειριστικές αρχές του Δημοσίου και των Ασφαλιστικών Ταμείων, καθώς και του Ο.ΔΙ.Π.Υ.

Το Φαρμακείο παραδίδει σήμερα όλες τις συνταγές στους αρμόδιους Φορείς για την είσπραξη του κόστους της συνταγογράφησης. Έτσι, θα συνεχίσει να γίνεται και στο άμεσο μέλλον αλλά σταδιακά η διαδικασία θα μεταβεί από off-line ή/και μαγνητικό μέσο σε off-line τρόπο. Θα προσομοιάζεται ως μία «νοητή» αποθήκη που θα διανέμει τα φαρμακευτικά ιδιοσκευάσματα στον καταναλωτή τους.

Η προτεινόμενη υπηρεσία θα εξυπηρετήσει επίσης τη διαδικασία των συμβάσεων ανάμεσα στο Δημόσιο και τα Ασφαλιστικά Ταμεία με τα Φαρμακεία.

Το προτεινόμενο σύστημα παροχής υπηρεσιών έχει άμεση συσχέτιση με τα υπόλοιπα συστήματα, που περιγράφονται στο παρόν κείμενο και πιο συγκεκριμένα: με το σύστημα παροχής υπηρεσιών φαρμακευτικώνσκευασμάτων, με την υπηρεσία παρακολούθη-

σης της κατανάλωσης, το σύστημα παροχής υπηρεσιών, που αφορά τον κατάλογο των συνταγογραφούμενων φαρμάκων, το σύστημα παροχής υπηρεσιών που αφορά το Εθνικό Συνταγολόγιο και τέλος με το σύστημα παροχής υπηρεσιών, που αφορά τις ιατρικές πράξεις.

Παροχή υπηρεσιών χαρτογράφησης και παρακολούθησης ποιότητας προσφερομένων υπηρεσιών Δημοσίων και Ιδιωτικών Φορέων παροχών υπηρεσιών υγείας

Οι προτεινόμενες υπηρεσίες θα συμβάλουν αποφασιστικά στη δημιουργία της μηχανογραφικής ταυτότητας κάθε Φορέα, είτε του Δημόσιου τομέα (Νοσοκομεία, Εξωτερικά Ιατρεία, Αγροτικά Ιατρεία, Κέντρα Υγείας, Περιφερειακά Ιατρεία, Ψυχιατρικές Κλινικές κ.ά.) ή του Ιδιωτικού τομέα (Ιατρικά Κέντρα, Ιδιωτικές Κλινικές, Διαγνωστικά Κέντρα, Φυσιοθεραπευτήρια, Ιδιωτικά εργαστήρια, Οδοντιατρεία κ.λ.).

Να σημειωθεί εδώ, ότι ο σκοπός της δημιουργίας των προτεινόμενων μητρώων δεν είναι απλά αυτοσκοπός, που λειτουργεί απλά ως μηχανογραφικός δείκτης. Αντίθετα, δημιουργείται μία ενιαία και κωδικοποιημένη βάση αναφοράς, που αναδεικνύει δύο βασικές υπηρεσίες: την συνδρομή στην εξασφάλιση της ποιότητας των υπηρεσιών υγείας και τον έλεγχο των δαπανών. Με τις προτεινόμενες αυτές υπηρεσίες θα αποτελέσουν καθημερινή πραγματικότητα τα εξής:

Συσχέτιση των παραπεμπτικών των Ιατρών ώστε να υπάρχει διασταύρωση Ιατρού - Φορέα.

Η παρακολούθηση των συμβάσεων των Ασφαλιστικών Ταμείων με τους Ιδιωτικούς Φορείς Υγείας και η αξιολόγηση του είδους και του κόστους των παρεχομένων υπηρεσιών τους.

Η παρακολούθηση των δαπανών των φαρμακευτικών σκευασμάτων.

Αναδραστική ανταλλαγή στοιχείων και «aggregated» πληροφοριών, που σχετίζονται με τα μητρώα από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας προς τους Φορείς και των στοιχείων, που είναι στατιστικά αξιοποιήσιμα από τους Φορείς προς το Υπουργείο (όπως π.χ. τα στοιχεία κατανάλωσης φαρμάκων, in vitro υλικών, παραφαρμακευτικού και υγειονομικού υλικού, σύγκριση είδους και κόστους εξετάσεων, που πραγματοποιούνται στους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς κ.ά.).

Το υλικό από το οποίο θα συνίστανται τα προτεινόμενα μητρώα θα έχει άμεση συμπληρωματικότητα με άλλες προσπάθειες, όπως π.χ. αυτή της δημιουργίας του Χάρτη Υγείας και Πρόνοιας κ.λ., με σκοπό να εξασφαλίζεται η κωδικοποίηση και η ομαδοποίηση των δεδομένων, τα οποία κατ' ελάχιστον θα περιλαμβάνουν χαρακτηριστικά, την οργανωτική δομή του Φορέα, τον αριθμό των τμημάτων/κλινικών, των αριθμό κλινών ανά τμήμα, το δυναμικό σε ιατρικό, νοσηλευτικό, διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό, τους φορείς που ανήκουν σε αυτό το φορέα (εξωτερικά ιατρεία, κέντρα υγείας/αγροτικά ιατρεία, κ.λ.) με την αντίστοιχη δομή τους κ.ά..

Σημαντικό στοιχείο, που θα χαρακτηρίζει το προτεινόμενο σύστημα θα αποτελεί η λογική χρήση των τεχνολογιών ΤΠΕ στην ανάπτυξη του, ώστε να εξασφαλίζεται η on-line και ασφαλής σύνδεση των Φορέων με τις Κεντρικές Υπηρεσίες και η συνεχής επικαιροποίηση των στοιχείων.

Ειδική μέριμνα πρέπει να δοθεί στην υπηρεσία καταγραφής των συναλλαγών του Φαρμακείου του κάθε Φορέα, δεδομένου, ότι η διαδικασία αυτή σχετίζεται άμεσα με το

φάρμακο το οποίο αποτελεί μεγάλο ποσοστό των εξόδων του (λαμβάνοντας υπόψη και το γεγονός της δωρεάν διανομής φαρμάκων στους οικονομικά αδύναμους, όσον αφορά στον Δημόσιο Τομέα).

Παροχή υπηρεσιών νοσηλίων Δημοσίων Υπαλλήλων σε ποιοτικούς και ποσοτικούς και οικονομικούς δείκτες

Το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομικών, στο πλαίσιο του έργου Ε.Μ.Α.Δ., έχει καταγράψει και συντηρεί το Ενιαίο Μητρώο Ασφαλισμένων του Δημοσίου, το οποίο περιλαμβάνει 1.300.000 περίπου εν ενεργεία ασφαλισμένους, συνταξιούχους καθώς και τα προστατευόμενα μέλη τους.

Σκοπός της προτεινόμενης υπηρεσίας είναι η ανάπτυξη εφαρμογής συνταγογράφησης και παρακολούθησης των δαπανών του Ταμείου Οργανισμού Περίθαλψης Δημοσίων Υπαλλήλων (Ο.Π.Α.Δ.) έτσι, ώστε να επιτυγχάνεται η ποιοτική, ποσοτική και οικονομική παρακολούθηση της περίθαλψης των δημοσίων υπαλλήλων.

Η ανάπτυξη μίας τέτοιας υπηρεσίας, βασίζεται κατά πολύ στα υπόλοιπα αρχεία-μητρώα και συστήματα παροχής υπηρεσιών, δεδομένου, ότι πληροφορίες όπως, ιατρός υπεύθυνος της συνταγογράφησης, νόσημα διάγνωσης, αιτούμενες εργαστηριακές και παρακλινικές εξετάσεις, συνταγογραφημένα φαρμακευτικά σκευάσματα, κόστος φαρμάκων, σχέση των φαρμάκων με το Εθνικό Συνταγολόγιο ή/και τον Κατάλογο Συνταγογραφούμενων Ιδιοσκευασμάτων, κόστος εργαστηριακών εξετάσεων εκτελουμένων από τον Δημόσιο και Ιδιωτικό φορέα, κ.λ. θα συμβάλλουν ταυτόχρονα στον έλεγχο της ποιότητας παροχής υπηρεσιών όσο και στην άσκηση ουσιαστικού ελέγχου των δαπανών.

Να σημειωθεί ότι, ενώ το κόστος, που πληρώνει το Ταμείο των Δημοσίων Υπαλλήλων είναι από τα υψηλότερα, οι παρεχόμενες υπηρεσίες είναι από τις χαμηλότερες.

Σκοπός της προτεινόμενης υπηρεσίας, πέραν της βελτίωσης των υπηρεσιών και του ελέγχου των δαπανών, είναι η λειτουργία του ως υπόδειγμα για το «νοικοκύρεμα» των δαπανών και των υπόλοιπων Ασφαλιστικών Ταμείων, δεδομένου, ότι η δομή των διαδικασιών αλλά και τα κέντρα ελέγχου είναι παρόμοια.

Επίσης, η προτεινόμενη υπηρεσία θα συμβάλλει στην ανάπτυξη εφαρμογής η οποία θα διεκπεραιώνει τις πληρωμές των δαπανών στους δικαιούχους μέσω Τραπεζικού συστήματος (δηλ. Νοσοκομεία, Φαρμακεία, Ιατρούς, Διαγνωστικά Κέντρα, Εργαστήρια, κ.λ.).

Τέλος, το προτεινόμενο σύστημα παροχής υπηρεσιών θα έχει άμεση συσχέτιση και θα χρησιμοποιεί αποτελέσματα άλλων έργων, που σχεδιάζονται ή βρίσκονται σε εξέλιξη αυτή τη στιγμή όπως π.χ. το έργο ΣΥΖΕΥΞΙΣ που αφορά την διασύνδεση Φορέων του Δημοσίου σε ενιαία δικτυακή πλατφόρμα, κ.ά..

Παροχή υπηρεσιών για την καλύτερη εξυπηρέτηση των οικονομικά αδυνάμων Πολιτών

Σκοπός της ανάπτυξης αυτής της υπηρεσίας αποτελεί η καλύτερη εξυπηρέτηση των ομάδων ανασφάλιστων και οικονομικά αδυνάμων πολιτών, που δικαιούνται δωρεάν από το κράτος νοσοκομειακής και φαρμακευτικής περίθαλψης καθώς επίσης και η εναρμόνιση αυτής με τις γενικές αρχές του Εθνικού Συστήματος Υγείας.

Στόχος αυτής της προσπάθειας είναι η αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών, η ενιαιοποίηση των κριτηρίων παροχής της υγειονομικής μέριμνας σε όλη τη χώρα και η δι-

ευκόλυνση του έργου του Προσωπικού των Υπηρεσιών. Με αυτό τον τρόπο αναδεικνύονται δύο βασικές υπηρεσίες:

1. Υπηρεσία καταγραφής των ανασφάλιστων και οικονομικά αδυνάμων, που δικαιούνται υγειονομική κάλυψη, που θα διασυνδέεται με τις Διευθύνσεις Πρόνοιας των Νομαρχιών (ή τα Πε.Σ.Υ.) η οποία θα παρουσιάζει τα στοιχεία των ασφαλισμένων, τη διάρκεια της ισχύος του δικαιώματος του βιβλιαρίου, την απόδοση πανελλαδικού μοναδιαίου κωδικού, κ.ά. και θα συνδέεται με το οικονομικό σύστημα των Νοσοκομείων.

2. Υπηρεσία παρακολούθησης νοσηλίων και δαπανών, που θα συνδέεται με τα Νοσοκομεία, τα οποία παρέχουν τις υπηρεσίες υγείας στο συγκεκριμένο πληθυσμό, η οποία θα καταγράφει τον κωδικό του φαρμακευτικού σκευάσματος, τον κωδικό του ασφαλισμένου και τον κωδικό του συνταγογραφούντος ιατρού.

Παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης, που σχετίζεται με το Παραφαρμακευτικό Υλικό

Στο πλαίσιο του Β' ΚΠΣ το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας έκανε μία πρώτη προσπάθεια δημιουργίας αρχείου Παραφαρμακευτικού Υλικού. Παρότι η εργασία αυτή είναι σημαντική, ακολούθησε και αυτή το στατικό μοντέλο και ξεπεράστηκε από τις εξελίξεις. Αυτό που απαιτείται είναι η εξέλιξη του περιεχομένου και των διαδικασιών σε ένα δυναμικό σύστημα παροχής υπηρεσιών προς όλους τους ενδιαφερόμενους.

Το προτεινόμενο σύστημα παροχής υπηρεσιών πρέπει να περιλαμβάνει:

Όλες τις διαδικασίες, που απαιτούνται ώστε το περιεχόμενο να συμπεριλάβει το σύνολο των κυκλοφορούντων προϊόντων.

Την εξασφάλιση της διαρκούς επικαιροποίησης των στοιχείων από τις πηγές τους.

Την κωδικοποίηση της πληροφορίας σε κατηγορίες, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και πρακτικές.

Την υιοθέτηση της υπάρχουσας νομοθεσίας και τις κοινοτικές οδηγίες.

Τον εμπλουτισμό του υλικού με στοιχεία κόστους - τιμή αναφοράς. (Παράδειγμα, αποτελεί το πρόβλημα του τεχνητού νεφρού, που υπάρχει στα Νοσοκομεία μας).

Την πρόβλεψη σήμανσης CE για το σύνολο των προϊόντων.

Την συσχέτιση της πληροφορίας με τα υπόλοιπα προτεινόμενα συστήματα και αρχεία-μητρώα παροχής υπηρεσιών, που περιγράφονται στο παρόν κείμενο.

Την διάχυση και συσχέτιση της πληροφορίας στα Πε.Σ.Υ., στους εμπλεκόμενους Φορείς, στους επαγγελματίες υγείας και στις ενδιαφερόμενες Δημόσιες Υπηρεσίες (π.χ. ΥΠΑΝ, κ.λ.).

Παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης αντιδραστηρίων in vitro προϊόντων

Ως in vitro διαγνωστικό νοείται κάθε προϊόν, που αποτελεί αντιδραστήριο, αντιδρόν προϊόν, μέσο βαθμονόμησης, υλικό ελέγχου, διαγνωστικό σύνολο, όργανο, συσκευή, εξοπλισμό ή σύστημα, χρησιμοποιείται μόνο ή σε συνδυασμό και προορίζεται από τον κατασκευαστή να χρησιμοποιείται για την εξέταση δειγμάτων, που προέρχονται από το ανθρώπινο σώμα, συμπεριλαμβανομένης της αιμοδοσίας και ιστοδοσίας με αποκλειστικό ή κύριο σκοπό την παροχή πληροφοριών, που αφορούν σε φυσιολογικές ή παθολογικές καταστάσεις ή σε συγγενείς ανωμαλίες ή τον προσδιορισμό της ασφάλειας και της συμβατότητας με δυναμικούς αποδέκτες ή την παρακολούθηση θεραπευτικών μέτρων.

Στο πλαίσιο του Β' ΚΠΣ το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας χρηματοδότησε μία πρώτη προσπάθεια δημιουργίας αρχείου κωδικοποίησης αντιδραστηρίων in vitro. Στη συνέχεια, με βάση το πλαίσιο σχετικής σύμβασης ανάμεσα στο Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας και το Ερευνητικό Κέντρο Βιολογικών Υλικών, το αρχείο αυτό ενημερώθηκε και περιλαμβάνει σήμερα 15.000 αντιδραστήρια in vitro, κατασκευαστή, αντιπρόσωπο και, σε ικανό αριθμό, τα leaflets των προϊόντων.

Η συγκεκριμένη καταγραφή προσπαθεί να καλύψει, κατ' αρχήν, ένα κενό ενημέρωσης των αγοραστών (νοσοκομεία, διαγνωστικά κέντρα, εργαστήρια, κ.λ.) και των προμηθευτών (αντιπρόσωπων, παραγωγών, εισαγωγέων) σε ό,τι αφορά τα in vitro διαγνωστικά προϊόντα. Απαιτείται όμως προσπάθεια και περαιτέρω ανάπτυξη αυτής της καταγραφής και απαιτείται η μετεξέλιξή της σε ένα ολοκληρωμένο και δυναμικό περιβάλλον παροχής υπηρεσιών προς τους ενδιαφερόμενους λειτουργούς και φορείς παροχής - προσφοράς υπηρεσιών υγείας.

Πιο συγκεκριμένα, βασικό χαρακτηριστικό, που έχει προβλεφτεί στην καταγραφή αλλά δεν είναι συμπληρωμένο στο υπάρχον σύστημα αποτελεί η κωδικοποίηση των προϊόντων κατά EDMA γεγονός, που θεωρείται απαραίτητο για την αναζήτηση προϊόντων με τα ίδια χαρακτηριστικά ή/και για τη διάγνωση συγκεκριμένων ασθενειών. Απαιτείται επίσης η εισαγωγή σήμανσης CE για όσα προϊόντα την διαθέτουν σύμφωνα με την υπάρχουσα νομοθεσία και τις κοινοτικές οδηγίες. Επίσης βασικό στοιχείο αποτελεί η συμπλήρωση του συστήματος τόσο με την περιγραφή της τεχνολογίας και των μεθόδων ανάλυσης, όσο και με τις τιμές αναφοράς των προϊόντων ώστε να γίνεται από τους ενδιαφερόμενους κοστολογική ανάλυση.

Τυπικό παράδειγμα για το πόσο σημαντική και χρήσιμη είναι η συγκεκριμένη υπηρεσία μπορεί να δοθεί από απαντήσεις σε ερωτήματα του τύπου: ποία διαγνωστικά αντιδραστήρια χρησιμοποιούνται για την διάγνωση της μόλυνσης από τους ιούς AIDS (HIV1, HIV2), HTLV Ι και ΙΙ, ποία χρησιμοποιούνται για την διάγνωση της ηπατίτιδας Β, C, D, κ.λ., και μάλιστα με όλα τα χαρακτηριστικά, τιμή του κόστους αναφοράς, την επάρκεια, το κατασκευαστή τους ή/και την αξιολόγησή τους κ.λ.

Παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης ιατροτεχνολογικών προϊόντων

Ενώ τα in vitro διαγνωστικά αποτελούν ένα μέρος, ο όρος ιατροτεχνολογικό προϊόν αναφέρεται σε κάθε όργανο, συσκευή, εξοπλισμό, υλικό ή άλλο είδος που χρησιμοποιείται μόνο ή σε συνδυασμό, συμπεριλαμβανομένου και του λογισμικού, που απαιτείται για την ορθή λειτουργία του και το οποίο προσδιορίζεται από τον κατασκευαστή να χρησιμοποιείται στον άνθρωπο για σκοπούς όπως:

Διάγνωση, πρόληψη, παρακολούθηση, θεραπεία, ή ανακούφιση ασθένειας.

Διάγνωση, παρακολούθηση, θεραπεία, ανακούφιση ή επανόρθωση τραύματος ή αναπηρίας.

Διερεύνηση, αντικατάσταση ή τροποποίηση της ανατομίας ή μίας φυσιολογικής λειτουργίας.

Ελέγχου της σύλληψης και του οποίου η κύρια επιδιωκόμενη δράση εντός ή επί του ανθρώπινου σώματος δεν επιτυγχάνεται με φαρμακολογικά ή ανοσολογικά μέσα ούτε μέσω του μεταβολισμού αλλά του οποίου η λειτουργία μπορεί να υποβοηθείται από τα μέσα αυτά.

Η ανάπτυξη συνεπώς ενός ολοκληρωμένου συστήματος παροχής υπηρεσιών πληροφόρησης σχετικά με τα ιατροτεχνολογικά προϊόντα προς τους εμπλεκόμενους φορείς καθίσταται προφανής, ανάγκη, που ισχυροποιείται τόσο από την νομοθεσία, που διέπει την Μεταρρύθμιση όσο από τις Κοινοτικές Οδηγίες.

Το προτεινόμενο σύστημα παροχής υπηρεσιών πρέπει να αποτελείται και να επεξεργάζεται τις πληροφορίες κυρίως από τα παρακάτω μητρώα - αρχεία αναφοράς:

Μητρώο Ιατροτεχνολογικών Προϊόντων που θα περιλαμβάνει τις περιγραφές των ειδών (π.χ. όργανα, συσκευές, σήμανση πιστότητας κ.ά.).

Αρχείο κοινών τεχνολογικών χαρακτηριστικών ή/και ουσιών προς ανάλυση σχετικά με τα αντιδραστήρια, τα αντιδρώντα προϊόντα και τα υλικά βαθμονόμησης και ελέγχου καθώς και κάθε σημαντική τροποποίησή τους συμπεριλαμβανομένης της παύσης της διάθεσης στο εμπόριο.

Αρχείο επί παραγγελία Ιατροτεχνολογικών προϊόντων.

Αρχείο συσκευασίας και σήμανσης CE.

Αρχείο εταιριών (κατασκευαστών και προμηθευτών) με πλήρη μηχανογραφικά στοιχεία.

Σκοπός της υπηρεσίας αυτής είναι και η εξασφάλιση όλων των απαραίτητων μέτρων έτσι, ώστε να γίνονται εφικτά τα εξής:

Επέκταση των υπό διαμόρφωση αρχείων και μητρώων με στόχο την κάλυψη και πληρότητα του συνόλου των κυκλοφορούντων στοιχείων.

Εξασφάλιση της διαδικασίας και της διαρκούς επικαιροποίησης των στοιχείων και της συντήρησης των συστημάτων.

Εμπλουτισμός των στοιχείων με τιμές κόστους.

Συσχέτιση της πληροφορίας με τα υπόλοιπα προτεινόμενα αρχεία-μητρώα παροχής υπηρεσιών, που περιγράφονται στο παρόν κείμενο.

Διάχυση της πληροφορίας στα Πε.Σ.Υ., εμπλεκόμενους Φορείς και στους επαγγελματίες υγείας.

Τέλος, το προτεινόμενο σύστημα παροχής υπηρεσιών πληροφόρησης θα ενσωματώνει υπηρεσίες Επαγρύπνησης. Αυτό σημαίνει ότι η κάθε πληροφορία, που αφορά τα συγκεκριμένα προϊόντα θα καταγράφεται και θα αξιολογείται κεντρικά από τις αρμόδιες Αρχές. Η προτεινόμενη υπηρεσία επαγρύπνησης θα πρέπει να είναι σε θέση να αναφέρει:

Κάθε δυσλειτουργία, αστοχία ή επιδείνωση των χαρακτηριστικών ή/και των επιδόσεων του προϊόντος, καθώς και κάθε ανεπάρκεια στην επισήμανση ή στις οδηγίες χρήσης, η οποία αμέσως ή μετέσως ενδέχεται να οδηγήσει σε θάνατο ή σε σοβαρή επιδείνωση της κατάστασης υγείας ασθενούς ή άλλου προσώπου.

Κάθε τεχνικό ή ιατρικό λόγο που σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά ή τις επιδόσεις του προϊόντος και ο οποίος έχει οδηγήσει στην συστηματική ανάκληση εκ μέρους του κατασκευαστή προϊόντων του ίδιου τύπου.

Όταν οι αρμόδιες αρχές ζητούν από τους γιατρούς, τα ιατρικά ιδρύματα ή τους διοργανωτές προγραμμάτων εξωτερικής αξιολόγησης της ποιότητας να ενημερώνουν τις αρμόδιες υπηρεσίες για κάθε περιστατικό, που αναφέρεται παραπάνω, το προτεινόμενο σύστημα θα πρέπει να υποβοηθά υποστηρικτικά ώστε ο κατασκευαστής του συγκεκριμένου προϊόντος ή ο εντολοδόχος του να ενημερώνεται αυτόματα για το περιστατικό.

Στη συνέχεια, ύστερα από τις διαδικασίες αξιολόγησης, ει δυνατόν με σύμπραξη του κατασκευαστή, η υπηρεσία Επαγρύπνησης θα υποβοηθή την ενημέρωση της αρμόδιας Επιτροπής (και των αντίστοιχων στα άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε.) για τα περιστατικά που αναφέρθηκαν παραπάνω και για τα οποία έχουν ληφθεί ή προβλέπεται να ληφθούν ενδελεχθέντα μέτρα, τα οποία μπορούν να περιλαμβάνουν και απόσυρση.

Παροχή υπηρεσιών συστηματοποίησης και αναζήτησης πληροφοριών φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων

Αντικείμενο αυτού του συνόλου ανάπτυξης και παροχής υπηρεσιών αποτελεί η βελτίωση των μέχρι τώρα παρεχομένων υπηρεσιών στον τομέα της υγείας σε θέματα συνταγογράφησης και ορθής επιλογής φαρμακευτικού ιδιοσκευάσματος.

Σκοπό της υπηρεσίας αυτής αποτελεί:

Η αντικειμενική φαρμακευτική πληροφόρηση των λειτουργών της υγείας.

Η ευκολία και η ακρίβεια στην ορθή επιλογή του φαρμακευτικού ιδιοσκευάσματος, που σχετίζεται με το εκάστοτε νόσημα.

Η υποδομή που θα οδηγήσει στην υλοποίηση συστηματοποιημένου ελέγχου του κόστους της συνταγογράφησης.

Πιο συγκεκριμένα οι υπηρεσίες αυτές, θα παρέχουν στο θεράποντα ιατρό τη δυνατότητα αναζήτησης της νόσου την οποία διέγνωσε με βάση την κωδικοποίηση των νοσημάτων κατά ICD10 ή/και MedDRA. Με βάση την επιλογή του, ο ιατρός θα ενημερώνεται για τις δραστικές ουσίες, που ενδείκνυνται για την θεραπεία του συγκεκριμένου νοσήματος. Κατόπιν, με την επιλογή μίας ή περισσότερων δραστικών ουσιών θα ενημερώνεται για τα σχετικά ιδιοσκευάσματα (πρωτότυπα ή/και ομοιογενή). Παράλληλα, μέσω της νέας αυτής υπηρεσίας, θα του παρέχονται και οι παρακάτω πληροφορίες:

Εάν τα ιδιοσκευάσματα κυκλοφορούν στην ελληνική αγορά (δεν αρκεί να έχουν απλά άδεια κυκλοφορίας).

Εάν τα ιδιοσκευάσματα περιλαμβάνονται στη Λίστα Ταμείων (και συγκεκριμένα στο ασφαλιστικό ταμείο του ασθενή του).

Εάν τα ιδιοσκευάσματα περιλαμβάνονται στο Εθνικό Συνταγολόγιο και ποιες είναι οι συστάσεις για την χρήση τους.

Το κόστος των ενδιαφερομένων κατά περίπτωση ιδιοσκευασμάτων (λιανική τιμή).

Με την συγκέντρωση των πληροφοριών αυτών προκύπτει η λίστα των φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων, που πληροί της προϋποθέσεις αυτές με επιπρόσθετη αναλυτική ενημέρωση για τον τρόπο και την δοσολογία χορήγησης, για την εμπορική ονομασία τους, την μορφή, την περιεκτικότητα και την συσκευασία τους.

Συγχρόνως ο ιατρός θα έχει την δυνατότητα παράλληλης ενημέρωσης μέσω SPCs για την πλήρη περιγραφή των χαρακτηριστικών των ιδιοσκευασμάτων αυτών, όπως: θεραπευτικές ενδείξεις, αντενδείξεις, ιδιαίτερες προειδοποιήσεις και ιδιαίτερες προφυλάξεις κατά την χρήση, αλληλοεπιδράσεις, δοσολογία και τρόπος χορήγησης, κύηση-γαλουχία, επίδραση στη ικανότητα οδήγησης, ανεπιθύμητες ενέργειες, υπερδοσολογία, φαρμακοδυναμικές ιδιότητες, φαρμακοκινητικές ιδιότητες, προκλινικά στοιχεία για την ασφάλεια, ασυμβατότητες, φύλαξη προϊόντος, οδηγίες χρήσης και ημερομηνία πρώτης άδειας κυκλοφορίας. Επί πλέον, ο ιατρός θα πρέπει να έχει τη δυνατό-

τητα άμεσης πρόσβασης μέσω διαδικτύου σε διεθνείς βάσεις φαρμακευτικών δεδομένων, όπως π.χ. η MEDLINE κ.ά..

Η συνεχής επικαιροποίηση των δεδομένων, που τροφοδοτούν τις νέες αυτές υπηρεσίες είναι εξ ίσου σημαντική και θέτει τις απαραίτητες βάσεις για την ορθή αξιοποίησή τους. Με βάση αυτή τη παρατήρηση, η ενημέρωση των δεδομένων θα είναι διαρκής και θα διεκπεραιώνεται με ασφαλή τρόπο μέσω διαδικτύου.

Παροχή υπηρεσιών διαχείρισης και παροχής Κάρτας Αναπηρίας προς τους πολίτες

Σκοπός της ανάπτυξης αυτής της υπηρεσίας είναι η δημιουργία ενός μηχανισμού για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών, που δικαιούνται κάρτα αναπηρίας τόσο σε νοσοκομειακή και φαρμακευτική περίθαλψη, όσο και στην καθημερινή ζωή.

Πιο συγκεκριμένα, η ανάπτυξη αυτής της Υπηρεσίας επιτυγχάνει:

Την ανάπτυξη, τη χρήση και καθιέρωση ενιαίου τρόπου εκτίμησης της αναπηρίας και της πιστοποίησής της.

Την ανάπτυξη και χρήση υπηρεσιών ΤΠΕ στη διαδικασία υποστήριξης της εκτίμησης της κατάστασης της υγείας των ενδιαφερομένων από ειδικούς προς την πάθηση ιατρούς, ώστε να γίνεται αξιόπιστη αξιολόγηση των προβλημάτων υγείας και της κατάστασης αναπηρίας τους.

Την ανάπτυξη και χρήση ενιαίου εθνικού μητρώου ατόμων με ειδικές ανάγκες, που θα έχει ως αποτέλεσμα την εξακρίβωση διπλοεγγραφών σε περισσότερες από μία νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις, τη συγκέντρωση και επεξεργασία στατιστικών στοιχείων κ.λ..

Την συμβολή στο συντονισμό και στην οργάνωση πλέγματος παροχών κάθε είδους για τα άτομα με ειδικές ανάγκες σε διάφορα επίπεδα και τομείς κοινωνικής πολιτικής.

Οι νέες αυτές υπηρεσίες θα μπορούν να πλαισιώσουν αρχικά τη διαδικασία αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον πολίτη και τις επιτροπές, που αφορούν στον Ιατρικό τομέα (Παθολογικές, Χειρουργικές και Ψυχιατρικές) στα Νοσοκομειακά Ιδρύματα της Χώρας (αίτηση, ραντεβού, συγκέντρωση, έλεγχος, ταξινόμηση, πρωτοκόλληση, συμπλήρωση, κ.λ.).

Στη συνέχεια, με βάση την προηγούμενη διαδικασία, οι λειτουργοί των Επιτροπών θα έχουν στη διάθεσή τους ένα υποστηρικτικό ηλεκτρονικό περιβάλλον, το οποίο τάχιστα θα παραπέμπει στα χαρακτηριστικά εκτίμησης και πιστοποίησης της αναπηρίας με βάση τον Κανονισμό εκτίμησης Βαθμού αναπηρίας για τη χορήγηση κάρτας αναπηρίας, εστιάζοντας:

Στην εσωτερική παθολογία, τις παθήσεις δέρματος και εξαρτημάτων του, τις ψυχιατρικές - νευρολογικές παθήσεις, τις ορθοπεδικές παθήσεις, τις παθήσεις ώτων - ρινός - λάρυγγα, τις χειρουργικές παθήσεις, τις παθήσεις οφθαλμού και εξαρτημάτων του, τις επαγγελματικές παθήσεις, και θα αρχιεοθετεί ηλεκτρονικά όλη τη διαδικασία.

Στη συνέχεια, όλο το παραγόμενο υλικό και τα δελτία (πιστοποιητικά, γνωματεύσεις, πιστοποιήσεις, παραπεμπικά, κ.λ.), που αναφέρονται στον πολίτη, θα αποστέλλεται ηλεκτρονικά και με ασφάλεια στα νομαρχιακά υποκαταστήματα, τα οποία αφού καταγράψουν, ελέγξουν και εξακριβώσουν την μοναδικότητα και ατομικότητα της υπηρεσίας και την εγγραφή στο μητρώο, που παρέχεται στον πολίτη θα χορηγούν την κάρτα αναπηρίας, ενημερώνοντας παράλληλα τα συστήματα παρακολούθησης και εποπτείας στο

οικείο Πε.Σ.Υ. και τα αντίστοιχα στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας.

Παροχή υπηρεσιών φαρμακευτικής διαχείρισης Φορέων Υγείας και Πρόνοιας

Σκοπός της προτεινόμενης υπηρεσίας είναι η ανάπτυξη ενός ενιαίου μηχανισμού, που θα εξασφαλίζει: την ορθότητα των παραγγελιών και τον επιστημονικό έλεγχο των συνταγολογίων, την ορθή εκτέλεση των συνταγών καθώς και την παρακολούθηση του κόστους παροχής φαρμάκων. Η συγκεκριμένη υπηρεσία θα μπορεί να ιχνηλατεί όλες τις βασικές οντότητες (ασθενής, φάρμακο, υλικό, ανθρώπινοι πόροι, χρήματα) καταγράφοντας, επεξεργάζοντας και ελέγχοντας τα στοιχεία, είτε ανεξάρτητα, είτε σε συνδυασμό με τα Ολοκληρωμένα Πληροφοριακά Συστήματα των Φορέων. Η υπηρεσία αυτή στηρίζεται κατά βάση στο ατομικό συνταγολόγιο. Με άλλα λόγια, εισάγει και κατοχυρώνει την ήδη Ευρωπαϊκά διαδεδομένη μέθοδο παροχής φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων ανά ασθενή (Uni-Dose System).

Το προτεινόμενο σύστημα παροχής υπηρεσιών έχει άμεση συσχέτιση με τα υπόλοιπα συστήματα, που περιγράφονται στο παρόν κείμενο, κυρίως όμως με το σύστημα παροχής υπηρεσιών φαρμακευτικών σκευασμάτων, το σύστημα παροχής υπηρεσιών, που αφορά το Εθνικό Συνταγολόγιο και το σύστημα παροχής υπηρεσιών, που αφορά το Νοσοκομειακό Συνταγολόγιο. Παρέχει τη δυνατότητα για ταξινόμηση και κωδικοποίηση μητρών προμηθευτών, των στοιχείων των παραγγελιών, καταγράφει τις πληροφορίες για τα φάρμακα, που χρησιμοποιούνται και παρακολουθεί αυτόματα τα αποθέματα φαρμάκων, τις συνταγογραφήσεις φαρμάκων-ναρκωτικών ουσιών από συνιστώσεις, όπως: κλινικές, εξωτερικά ιατρεία, παραγγελίες, επιστροφές ακατάλληλου φαρμακευτικού υλικού στο προμηθευτή, καταστροφές φαρμακευτικού υλικού και προβαίνει σε ελέγχους μεταξύ των παραγγελιών με τις αντίστοιχες παραλαβές.

Η προτεινόμενη υπηρεσία θα πρέπει να τηρεί αρχείο ειδών, θα ορίζει αυτόματα ένα μοναδικό κωδικό, που θα χαρακτηρίζει το συγκεκριμένο είδος και ταυτόχρονα θα τον συσχετίζει με τον κωδικό του είδους που έχει δοθεί από τον προμηθευτή. Επί πλέον κάθε είδος, θα συνδέεται παραμετρικά με μία μέθοδο υπολογισμού ποσοτήτων για την έκδοση παραγγελίας στον προμηθευτή (π.χ. ελάχιστο απόθεμα, απόθεμα ασφαλείας, ελάχιστη ποσότητα παραγγελίας, κ.λ.) και θα προσφέρει δυνατότητες καταχώρησης με πλήρη μηχανογραφικά στοιχεία. Θα πρέπει να διαθέτει μηχανισμό απογραφής, ο οποίος θα ευθύνεται για την έκδοση καταστάσεων κατά αποθηκευτικό χώρο, θέση αποθήκευσης, κατηγορία, ομάδα ειδών, και φαρμακευτικού υλικού κατά ημερομηνία λήξης ή/και κατά παρτίδα.

Το παραπάνω σύστημα παροχής υπηρεσιών, θα είναι σε θέση να προσφέρει κατ' ελάχιστον τα εξής:

Παρακολούθηση των ασθενών (κωδικοποιημένων) στους οποίους χορηγείται φαρμακευτικό υλικό, μέσω της υλοποίησης του ατομικού συνταγολογίου.

Παρακολούθηση της χορήγησης ναρκωτικών σε ασθενείς.

Διαχείριση εκτέλεσης συνταγών κατά κλινική.

Ομαδοποίηση στοιχείων κατά ομάδα φαρμάκων.

Παρακολούθηση των κλινικών, που περιλαμβάνουν φαρμακευτικό υλικό και στατιστική παρακολούθηση.

Παρακολούθηση συνταγών κατά κλινική και κατά ιατρό.

Παροχή όλων των απαραίτητων από το νόμο καταστάσεων και βιβλίων όπως: Προβλεπόμενα βιβλία (Εισαγωγής - Εξαγωγής, Ισοζύγιο, Κατάσταση κατανάλωσης ναρκωτικών κ.λ.), εκτυπωτικό ανακεφαλαίωσης της κίνησης του έτους (και μεταφορά σε ιστορικά αρχεία - παρελθόντων ετών), καρτέλες φαρμακευτικού υλικού, καταστάσεις πρωτοκόλλων και συνταγολογίων, κατάστασεις στατιστικών στοιχείων, κινήσεις του φαρμακευτικού υλικού κατά ημερομηνία, όλη την κίνηση ενός φαρμακευτικού υλικού, κατάσταση αποθεμάτων των φαρμακευτικών υλικών κατά ημερομηνία λήξης ή/και παρτίδα, καρτέλα προμηθευτών, κατανάλωση φαρμακευτικού υλικού κατά τμήμα και μήνα, κατανάλωση ναρκωτικών φαρμάκων, κατάσταση απόρων.

Παροχή υπηρεσιών ελέγχου ποιότητας, στατιστικής ανάλυσης δεδομένων - αποτελεσμάτων και δεικτών ως εργαλείο εποπτείας και άσκησης πολιτικής υγείας

Όλα τα περιγραφόμενα παραπάνω συστήματα και οι μηχανισμοί παροχής υπηρεσιών συνίστανται γενικά στην αλληλεπίδραση, που πραγματοποιείται ανάμεσα στις «πηγές» της πληροφορίας και στους εμπλεκόμενους κατά περίπτωση «συντελεστές» της πληροφορίας. Είναι λοιπόν προφανές ότι απαιτείται ένα τελευταίο βήμα, ίσως το πιο σημαντικό, πριν από την επίτευξη του ελέγχου της ποιότητας των υπηρεσιών και τη μείωση των δαπανών για το Δημόσιο στο χώρο της Υγείας.

Η απαίτηση αυτή από μόνη της, ορίζει μία τελευταία υπηρεσία, η οποία θα πρέπει να είναι σε θέση να εξασφαλίζει κατ' ελάχιστον:

Την εποπτεία και την παρακολούθηση όλων των προτεινόμενων διαδικασιών.

Τον σωστό συντονισμό των εμπλεκόμενων Φορέων και διαδικασιών.

Τον έλεγχο της ομαλής λειτουργίας των προτεινόμενων συστημάτων, μηχανισμών και υπηρεσιών.

Την ποιότητα της προσφερομένης κάθε φορά υπηρεσίας.

Την εξασφάλιση της συντήρησης και επικαιροποίησης της πληροφορίας από τις πηγές παραγωγής της.

Την εξασφάλιση των κανόνων και της δεοντολογίας, που διέπονται από την Νομοθεσία.

Την σωστή εφαρμογή των Κοινοτικών Οδηγιών και Κανονισμών.

Τις αρχές που διέπονται από την Αρχή προστασίας δεδομένων.

Η υπηρεσία αυτή, παράλληλα με τις προηγούμενες απαιτήσεις, θα διαχειρίζεται, συνδυάζει και αναλύει την συνεχή ροή δεδομένων από όλη την Επικράτεια και θα είναι σε θέση να προσφέρει σειρά δεικτών, εκτυπωτικών καταλόγων και γραφημάτων, τα οποία θα τροφοδοτούν την εκάστοτε Ηγεσία του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας ως ένα από τα βασικά εργαλεία πληροφόρησης για άσκηση πολιτικής. Ενδεικτικά και μόνο να αναφέρουμε τους κάτωθι δείκτες, που θα προσφέρει η προτεινόμενη υπηρεσία επί συνόλου 1.000 περίπου:

Ποσότητες και αξίες κατά φαρμακευτικό ιδιοσκεύασμα.

Ποσότητες και αξίες κατά δραστική ουσία.

Ποσότητες και αξίες κατά θεραπευτική κατηγορία.

Ποσότητες και αξίες κατά θεραπευτική κατηγορία και φύλο ασθενούς.

Ποσότητες και αξίες κατά θεραπευτική κατηγορία, φύλο και ηλικία ασθενούς.

Constantin GE. ATHANASSOPOULOS

Professeur Section Econ. et Développement Régional de l' Université des Sciences
Sociales et Politiques PANTEION d' Athènes

LA NOTION «INVESTISSEMENT PRODUCTIF PRIVE» DANS LE
CADRE INSTITUTIONNEL DE LA LEGISLATION GRECQUE
POUR LE DEVELOPPEMENT

Bruxelles, 1994

Ποσότητες και αξίες κατά φαρμακευτικό ιδιοσκεύασμα και γεωγραφική περιοχή.
Συχνότητα συνταγογραφούμενου φαρμακευτικού ιδιοσκευάσματος ανά νόσημα.
Συχνότητα ιατρικών επισκέψεων ανά φύλο.
Συχνότητα ιατρικών επισκέψεων ανά ηλικία.
Συχνότητα συνταγογραφούμενου φαρμακευτικού ιδιοσκευάσματος ανά ιατρό.
Συχνότητα νοσήματος ανά γεωγραφική περιοχή.
Συχνότητα νοσήματος ανά φύλο και ηλικία.
Συχνότητα νοσήματος ανά ηλικία.
Συχνότητα νοσήματος ανά φύλο.
Συχνότητα νοσήματος στους οικονομικά αδύναμους.
Συχνότητα αναφοράς ανεπιθύμητης ενέργειας ανά φαρμακευτικό ιδιοσκεύασμα.
Συχνότητα αναφοράς ανεπιθύμητης ενέργειας ανά δραστηριότητα.
Συχνότητα αναφοράς ανεπιθύμητης ενέργειας ανά παρασκευαστή.
Κατανομή ιατρών ανά γεωγραφική περιοχή.
Κατανομή ιατρών και ειδικοτήτων ανά γεωγραφική περιοχή.
Κατανομή φαρμακείων ανά γεωγραφική περιοχή.
Συχνότητα λανθασμένων συνταγών ανά φαρμακείο.
Οικονομικά αδύναμοι ανά περιοχή.
Κατηγορίες οικονομικά αδυνάμων.
Κατηγορίες οικονομικά αδυνάμων ανά περιοχή.
Τζίρος ιδιωτικών φορέων υγείας ανά περιοχή.
Τζίρος ιδιωτικών φορέων υγείας ανά κατηγορία εξετάσεων.
Συχνότητα και σύνολο ζητούμενων εργαστηριακών - παρακλινικών εξετάσεων ανά
ιατρό, ειδικότητα, γεωγραφική περιοχή, ηλικία, φύλο, πάθηση.

Βιβλιογραφία

Αθανασόπουλος Κωνστ., ΓΕ., Βλάσσης Ιω., Δεληθέου Β.: Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τόμ. Α', β' εκδ. Αθήναι, 2000.

Chatrie Isabelle, Wraight Paul, L.L. and A.: Dublic Strategies for the Information Society in the Member States of the European Union, ESIS Report, Intormation Society Activity Centre, DG Information Society, September 2000.

Commission of the European Communities: Decommendation 2/2001, on certain minimum requirements for collecting personal data on-line in the European Union: May 2001.

Commission of the European Communities: E-Europe 2005, An Infomation Society for All: June 2002.

Commission of the European Communities: E-Europe 2002, Action Plan, an Infomation Society for All: June 2000.

Commission of the European Communities: E-Europe 2002, Impact and Priorities March 2001.

Decision No 1786/2002/EC of the European Parllament and of the Council or 23 September 2002, adopting a programme of Community action in the field of public healthn (2003-2008).

Εθνικός Οργανισμός Φαρμάκων: Εθνικό Συνταγολόγιο Αθήνα, 2000.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ΚτΠ: Συμπλήρωμα Προγραμματισμού, Αθήνα, Ιούλιος 2002.

European Commission: Pharmaceuticals in the European Union Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2000.

HLCH, Report of the Working Group on Pharmaceuticals and Public Health of the High Level Committee on Health, March 2000.

ΙΤΥ: Τυποποίηση δεδομένων Υγείας Εισήγηση της ΟΔΕ Στρατηγικού Σχεδιασμού στην Υγεία και Πρόνοια, Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας, Απρίλιος 2001.

Μπεντενιώτης Μανώλης: Η κοινωνική ασφάλιση των Ναυτικών: Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο: η ιστορική διαδρομή, η κρίση, η προοπτική. Πειραιάς, 2001.

Νόμος 2889: Βελτίωση και Εκσυγχρονισμός του Εθνικού Συστήματος Υγείας και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ, ΑΡ. 37, Μάρτιος 2001.

Τελώνη Π.: Εθνικά Μητρώο, Εισήγηση της ΟΔΕ Στρατηγικού Σχεδιασμού στην Υγεία και Πρόνοια, Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας, Αύγουστος 2001.

Τελώνης Π., Σωτηροπούλου Ε.: Πληροφορική, Στρατηγικός Σχεδιασμός και προτεραιότητες στο Τομέα της Πρόνοιας. Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας, Αύγουστος 2001.

Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας: Επιχειρησιακό Σχέδιο για την ανάπτυξη της πληροφορικής στην Υγεία-Πρόνοια Ε.Π. ΚΥΠ, Γ' ΚΠΣ, Απρίλιος 2002.

Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας: Κανονισμός Εκτίμησης Βαθμού Αναπηρίας, Αθήνα 2000.

<http://www.centc251.org>

<http://www.eof.gr>

<http://www.emea, eu.int>

<http://www.who.int>

<http://www.standards.nhsia.nhs.uk>

<http://www.whocc.no>

Development, Public Administration and Local Structures: Relations of interdependence or confrontation?

By **Mich. GIOKAS**

The meaning of Development (economic, social, and cultural in national, regional and local level) has never been agreed, to among the experis, as to what it really represents. Not all of the experts have come to an agreement as to a definite and an acceptable definition¹.

Some experts think of development as the increase of the produced goods, in a specific time in a specific society, through which there will be a growlth of the society's wealth as well as of the standard of livng of its member-citizens.

To others the concept of development includes the present condition, the expected one and a rationalistic process towards a specific progress through specific targets, etc.

Regardless of the diversity in meanings and definitions, what really matters for the common people is the improvement of his standard of living in the long run under conditions of stability and of a reasonable cost.

It is not so much to the writer's intentions to approach these parametars as to point out some of those factors that contribute and influence the «output» of development. Amongst them the Public Administration, in lts general dimension, is of great importance.

The contribution of Public Administration to the development of our country (and the need for modernization of some of its sectors) has been the topic of concern, through proposed measures, not only for the national experts but also for International Organizations, such as the Organization for Economic Co-Operation and Development.

Beyond the important changes that have taken place in the area of Public Administration, as a result of Political choices and of the substantial contribution of the administration executives as well, albeit toward the right direction, there is always room for improvements with up-to-date steps, some of which are underlined below.

The well-known problems of the Public Administration at the central level tend to become less sharp, yet some adjustments related to the mobility, training and productivity motives for the Execulive personnel should be seriously taken under consideration.

1. *Const. GE. ATHANASSOPOULOS: Statutory Framework of Pegional Development. V. A', D' Ed. Athens 2002, pp.6,37.*

At the regional level, again, it is necessary that some actions must be intensified if we would like to have an effective decentralization. This means strengthening of the political, administrative and developmental role of the Regional General Secretaries. It also means activation of the Regional Development Funds of the Regions, boosting of the Executive personnel and reconsidering, at the same time, the number of the Regions towards the direction of their reduction.

In that case, as it has been suggested by expert scientists (e.g. Prof. ATHANASSOPOULOS), the practice that France and Italy have followed could be «imported» to our country, to a certain extent (e.g. investment matters within their competence, etc.).

At the local level and, of course, with the State's intervention, the following measures should be given priority: the completion and re-development of the Local Self-Administrative Framework (at the level of Prefecture, Municipality, Community, Confederation); the reallocation of statutory capitals in favor of them; the introduction of a new Code of their Function; the expansion of their role in relation to the development sector and in new areas, such as the rendering of services to the citizens of their jurisdiction (e.g. environmental matters); the use of «electronic» operations, the prospect for a continuous training and up-dating of the Local Authorities, the upgrading of the executive manpower, etc.

In relation to the last one, the role that the Public Administration plays in the development process is of great importance in many ways. As a result of this, it is asked to serve its role without any confrontations, granting that the anticipating benefits will be common and needful for all-administrators and the citizens, especially the latter ones.

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Τμήμ. Αστ. Περ. Ανάπτ.
Παντείου Πανεπ. Κ.Π.Ε.
Δρ Ιωάννης ΒΛΑΣΣΗΣ
Δρ Βασιλική Δ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Τόμ. Α'
Β' έκδοση

Αθήναι, 2000

LE DROIT DE L' UNION
EUROPEENNE

Vol. A'
Préface

Par Professeur Const. GE.
ATHANASSOPOULOS
ATHENES, 2000

Κριτικά σημειώματα

Ζήση ΚΑΠΟΥΛΑ: Τα συλλογικά δικαιώματα της απεργίας και του συνεταιρίζεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων. Αθήνα, 2002.

Του Καθηγητού Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Το βιβλίο του κ. Ζήση ΚΑΠΟΥΛΑ ασχολείται με τα συλλογικά δικαιώματα της απεργίας και του συνεταιρίζεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων καθώς και με τις συνδικαλιστικές εξελίξεις στο χώρο του δημοσιοϋπαλληλικού κινήματος την περίοδο 1920-1931.

Ο Συγγραφέας ορμώμενος από την ανάγκη συγγραφής μίας ιστορίας των σχετικών νομικών θεσμών, «αφηγείται» μέσα από εξαιρετικά ενδιαφέρουσες πρωτογενείς πηγές την γέννηση και εξέλιξη των σχετικών συνταγματικών και νομοθετικών διατάξεων από ιδρύσεως του νεοελληνικού κράτους μέχρι και σήμερα. Επίσης, ο Συγγραφέας εξετάζει διεξοδικά την δράση του δημοσιοϋπαλληλικού συνδικαλιστικού κινήματος την περίοδο του μεσοπολέμου και κυρίως κατά την δεκαετία 1920-1931.

Κύριες θεματικές ενότητες, που απασχολούν τον Συγγραφέα είναι:

Πρώτον, η ιστορική τροχιά και οι περιπέτειες του δικαιώματος των δημοσίων υπαλλήλων να συνδικαλιζονται. Η προσοχή του Συγγραφέα στο μέρος αυτό συγκεντρώνεται στην παρουσίαση μίας ολοκληρωμένης εικόνας της εξέλιξης των συνταγματικών ρυθμίσεων από το 1844 μέχρι και το 2001 (Σύνταγμα 1975/1986/2001), καθώς και των σχετικών νομοθετικών διατάξεων. Η προσέγγιση και η εξέλιξη του θεσμού γίνεται μέσα από πρωτογενείς πηγές, όπου καταγράφεται η έντονη αμφισβήτηση του δικαιώματος των δημοσίων υπαλλήλων να συνδικαλιζονται. Η αμφισβήτηση φαίνεται έντονη από την πρώτη στιγμή, που εμφανίζεται στα συνδικαλιστικά πράγματα της χώρας (1920) ο δημοσιοϋπαλληλικός συνδικαλισμός, που αξιώνει αναγνώριση ως επαγγελματικών Οργανώσεων των Συλλόγων του από την πολιτεία και όχι μόνο και αποτυπώνεται στις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις, στις συζητήσεις στο Κοινοβούλιο, σε κείμενα των οργανώσεων κ.λ.. Η αμφισβήτηση αυτή δεν υποχωρεί παρά μόνο μεταπολεμικά και κυρίως μετά το Σύνταγμα 1975/1986/2001 και τις νομοθετικές διατάξεις που ακολούθησαν.

Δεύτερον, διεξοδικά καταγράφονται στο μέρος αυτό του βιβλίου οι συνταγματικές και νομοθετικές διατάξεις για το δικαίωμα της απεργίας. Η έρευνα του Συγγραφέα, ξεκινά από τις ρυθμίσεις του παλαιού ποινικού νόμου, 1836, ακολουθούν τα συνταγματικά κείμενα και καταλήγει στο Σύνταγμα του 1975/1986/2001 με το οποίο αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά η απεργία ως ατομικό και συλλογικό δικαίωμα των δημοσίων υπαλλήλων. Καταγράφονται, επίσης, όλα τα νομικά κείμενα, καθώς και το ιστορικό της ψήφισής τους κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, όπου αναδεικνύονται οι κυρίαρχες αντιλήψεις της περιόδου γύρω από το θέμα έτσι, ώστε ο αναγνώστης να μπορεί να αποκτήσει μία εικόνα κατά το δυνατόν πλήρη, δηλαδή για την εξέλιξη του από αδίκημα σε δικαίωμα. Στο ίδιο μέρος (Β'), μεταφέρονται και όλα τα νομικά κείμενα, που εκδόθηκαν κατά τις ανώμαλες

πολιτικές περιόδους της χώρας (κινήματα, δικτατορίες, κατοχή, εμφύλιο).

Τρίτον, ο Συγγραφέας επιχειρεί στο τρίτο μέρος της εργασίας μία σύντομη καταγραφή της δράσης του δημοσιούπαλληλικού κινήματος κατά την πρώτη περίοδο την οποία οριοθετεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1920 μέχρι και το 1931, που διαλύεται με τον Ν. 4879 η τριτοβάθμια συνδικαλιστική οργάνωση των δημοσίων υπαλλήλων (ΣΔΥΕ), που είχαν ιδρύσει το 1926. Η προσοχή στο μέρος αυτό συγκεντρώνεται στη γέννηση του δημοσιούπαλληλικού κινήματος, στις προσπάθειές του να αναγνωρισθούν οι Οργανώσεις του ως επαγγελματικές, στους αγώνες που αναπτύσσει την περίοδο αυτή για την βελτίωση της οικονομικής θέσης των υπαλλήλων, κυρίως όμως στις προσπάθειες συγκρότησης και ανάπτυξής του, στις αντιδράσεις και στους αγώνες, που κάνει για να αποτρέψει την θέσπιση του αυταρχικού οπλοστασίου, που έρχεται ως απάντηση από την πλευρά της πολιτείας κάθε φορά, που προετοιμάζει ή δηλώνει, ότι θα προετοιμάσει κάποιο αγώνα. Η εξιστόρηση στηρίζεται κατά κύριο λόγο στα κείμενα των Οργανώσεων με κορμό αυτά της Συνομοσπονδίας τους, καθώς και σε σχετικές συζητήσεις στην Βουλή. Ο Συγγραφέας έκρινε αναγκαία την συμπλήρωση του πρώτου και δεύτερου μέρους της εργασίας με την μικρή ιστορική αναφορά στην πρώτη σταδιοδρομία του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων, διότι αποτελεί αναγκαίο συμπλήρωμα για την κατανόηση της θέσπισης κατά την περίοδο του μεσοπολέμου από την πλευρά της πολιτείας ενός ασάλινου οπλοστασίου, με στόχο την υποταγή και οριοθέτηση του ρόλου των Συλλόγων των υπαλλήλων σε λήσυχες φιλολογικές και επιμόρφωσης και με μόνο δικαίωμα να αναφέρονται στις αρχές.

Συμπερασματικά, με την ανάλυση του ο Συγγραφέας τεκμηριώνει, ότι σε αντίθεση με άλλους θεσμούς (λ.χ. μονιμότητα), η αναγνώριση και η θεσμική κατοχύρωση των συλλογικών δικαιωμάτων της απεργίας και του συνδικαλιζέσθαι των δημοσίων υπαλλήλων, καταγράφεται στην ιστορία των θεσμών ως αποτέλεσμα σκληρών αγώνων του δημοσιούπαλληλικού συνδικαλιστικού κινήματος.

Κεκοιμημένων ανάμνησις...

Επί τη συμπληρώσει
δέκα εννέα ετών από
του θανάτου του
αιμνήστου Γεωργίου Κ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ
(1916-1983) οι οικείοι
του ετέλεσαν τρισάγιο
επί του τάφου του.

Ο εκλιπών ευπατριδής
υπήρξε ανιδιοτελής
εραστής των Ιδεών της
Τοπικής Ανάπτυξης,
της Τοπικής
Αυτοδιοίκησης και της
Δημοκρατίας, τις οποίες
υπό διάφορες ιδιότητες
υπηρέτησε με ευγενές
πάθος, προσωπικές
θυσίες και
αυταπάρνηση μέχρι του
θανάτου του.

Η.

Πληθυσμιακή αύξηση και διατροφή

Της κ. **Ασπασίας Π. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ**
Φοιτήτριας Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Το βιοτικό επίπεδο και η προστασία του περιβάλλοντος επηρεάζονται αρνητικά από την συνεχή πληθυσμιακή αύξηση. Τον αιώνα που διανύουμε ο μέσος όρος ανθρώπινης ζωής αυξήθηκε από τα 39 χρόνια σε 65 χρόνια. Από το 1950 έως το 1990, 2.8 δισεκ. ατόμων προστέθηκαν στον παγκόσμιο πληθυσμό, ενώ υπολογίζεται, ότι από το 1990 έως το 2030 θα προστεθούν άλλα 3.6 δισεκ. άτομων, ήτοι 90 εκατ. άτομα ετησίως. Αυτός ο νέος πληθυσμός θα διατραφεί από τις ίδιες σχεδόν διαθέσιμες γεωργικές εκτάσεις.

Για πολλές χώρες υπάρχει ένας φαύλος κύκλος της αύξησης του πληθυσμού, της στασιμότητας, της φτώχειας και της οικονομικής εξαθλίωσης. Πρωταρχικό καθήκον των Γεωτεχνικών είναι να αυξήσουν και να αξιοποιήσουν ορθολογικά την πρωτογενή παραγωγή για να αντιστρέψουν την καθημερινή συρρίκνωση του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων.

Με βάση τα στοιχεία του Ο.Η.Ε. υπάρχουν 700 εκατ. άνθρωποι, που υποσιτίζονται, ενώ 12 εκατ. παιδιά κάτω των πέντε ετών πεθαίνουν από πείνα κάθε χρόνο. Η σημερινή έλλειψη διατροφής του κόσμου έχει να κάνει με τον απαράδεκτο, μη γεωπονικό, σχεδιασμό παραγωγής και όχι με την έλλειψη δυνατοτήτων. Ο κακός σχεδιασμός οφείλεται στην παρεμβολή πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών σκοπιμοτήτων. Πολλοί υποστηρίζουν, ότι ο υποσιτισμός οφείλεται στις περιορισμένες προς καλλιέργεια εκτάσεις γης. Τα πραγματικά αίτια όμως είναι πολλά και ποικίλα.

Όταν ο άνθρωπος αποκτά οικονομική ευρωστία, αλλάζει τις διατροφικές του συνήθειες. Έτσι, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τροφίμων (FAO) αναφέρει την διατροφική διαφορά μεταξύ κρατών, με διαφορετικό βιοτικό επίπεδο και διαφορετική παράδοση:

Χώρα	Γεωργική γη
Παγκόσμια	3 στρ. κατά άτομο
Καναδάς	10 στρ. » (+5 στρ. για δάση)
Κένυα	1 στρ. »
Κίνα	0.8 στρ. »

Ένας απλοποιημένος συγκριτικός υπολογισμός είναι, ότι απαιτούνται δύο κιλά ζωοτροφής για να παραχθεί ένα κιλό κρέας κότας, τέσσερα κιλά ζωοτροφής για ένα κιλό χοιρινό κρέας και επτά κιλά ζωοτροφής για ένα κιλό βοδινό κρέας.

Η βάση των ζωοτροφών είναι οι καρποί σιτηρών δηλ. προφανώς οι πλουσιότερες χώρες καταναλίσκουν μεγαλύτερες ποσότητες σιτηρών κατά άτομο. Επίσης, οι πλουσιότεροι άνθρωποι, καταναλίσκουν περισσότερο σπορέλαιο και ελαιόλαδο, των οποίων η στρεμματική απόδοση είναι μικρότερη από την αντίστοιχη των σιτηρών.

Η αύξηση του ανθρώπινου πληθυσμού και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου μπορεί να γίνει μόνο, εάν η ετήσια παραγωγή σιτηρών αυξηθεί κατά 32 εκατ. τόνους, ήτοι ετήσια αύξηση 1.7-1.8% (Anderson, 1995). Η έκταση της γης όμως δεν μπορεί να αυξηθεί.

Υπάρχουν περί τα 130 δισεκ. στρέμματα καλλιεργήσιμης γης σε παγκόσμιο επίπεδο, από τα οποία το 26% είναι βοσκοτόπια. Συγκρινόμενα αναλογικά με την επιφάνεια της γης οδηγούν σε ψευδές συμπέρασμα, ότι δύναται να δοθούν και άλλα εδάφη για καλλιέργεια. Πρόσφατα, λεπτομερής υπολογισμός απέδειξε, ότι τα επόμενα 40 χρόνια δύναται να δοθούν στην καλλιέργεια άλλα 1.5 δισεκ. στρέμματα δηλ. μία αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων της τάξεως του 1.1% έναντι του σημερινού επιπέδου. Αυτό είναι πολύ δύσκολο και για να γίνει πρέπει να συντρεξούν πολλοί παράγοντες (Anderson, 1995).

	Ετήσια κατανάλωση	
	Κρέας	Γαλακτοκομικά προϊόντα
Αμερικανός (Η.Π.Α.)	115 κιλά (100%)	271 κιλά (100%)
Κινέζος	28 κιλά (25%)	3 κιλά (1%)
Ινδός	1 κιλό (1%)	30 κιλά (11%)

Δεν είναι μόνο τα απόλυτα μεγέθη της καλλιεργούμενης έκτασης. Σημασία έχει η γονιμότητα του εδάφους. Τα νέα εδάφη είναι συνήθως δεύτερης ποιότητας με μικρή παραγωγικότητα και γι' αυτό μέχρι σήμερα δεν είχαν καλλιεργηθεί. Απεναντίας τα εδάφη, που χάνονται από την γεωργία και χρησιμοποιούνται από την βιομηχανία και λοιπές χρήσεις είναι πρώτης ποιότητας. Η άσφαλτος στη γη είναι το τελευταίο της φυτό.

Η Κίνα κάθε χρόνο χάνει 10 εκατ. στρέμματα, τα οποία χρησιμοποιούνται για κατοικία και την ανάπτυξη της βιομηχανίας, δηλ. η Κίνα ετήσια χάνει γεωργική γη, που θα μπορούσε να διαθρέψει 12 εκατ. ανθρώπους (Grawshaw, 1995). Επίσης, υπάρχει σημαντική απώλεια γεωργικής γης, εξ αιτίας των διαβρώσεων και της αλατότητας των εδαφών. Η εφαρμογή της βιολογικής (οργανικής) γεωργίας έχει ως συνέπεια την αύξηση της απαιτούμενης εργασίας κατά 42% και την μείωση της στρεμματικής απόδοσης κατά 21%. Εάν παγκόσμια επεκτεινόταν η βιολογική γεωργία τότε θα ήταν απαραίτητη η αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων με σιτηρά κατά 1.5 δισεκ. στρέμματα για να διατηρηθεί η παραγωγή στα σημερινά επίπεδα (Avery, 1997).

Ανάλογα με το βιοτικό επίπεδο και το έθνος η απαιτούμενη γεωργική επιφάνεια για να ζήσει ο πληθυσμός είναι διαφορετική (Nelson, 1995).

Η διαθέσιμη γη είναι ο πρωταρχικός παράγοντας της πρωτογενούς παραγωγής και εξαρτάται η αύξησή της από την σωστή Γεωπονική πρακτική και την σωστή πολιτική απόφαση. Μεταξύ άλλων, το ιδιοκτησιακό καθεστώς, ο τεμαχισμός της γης σε οικονομικά

Περιοχές με ποσοστό υποσιτισμού πάνω από 35%			
	ΦΤΩΧΕΙΑ* %	ΥΓΕΙΑ**	
		ΕΤΗ	ΑΝΑ 1.000 ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ
Ασία και Ειρηνικός			
Μπαγκλαντές	29	61	82
Καμπότζη	-	54	135
Μογγολία	14	67	78
Λατινική Αμερική και Καραϊβική			
Αϊτή	-	53	125
Εγγύς Ανατολή και Βόρεια Αφρική			
Αφγανιστάν	-	43	257
Υποσαχάρια Αφρική			
Ανγκόλα	-	47	295
Μπουρούντι	-	42	190
Κεντρ. Αφρική	67	43	180
Κογκό	-	46	207
Ερυθραία	-	52	114
Αιθιοπία	31	42	174
Κέννα	27	47	120
Λιβερία	-	47	235
Μαδαγασκάρη	49	55	139
Μοζαμβίκη	38	42	200
Νίγηρας	61	46	270
Ρουάντα	-	40	187
Σιέρα Λεόνε	57	39	316
Σομαλία	-	48	225
Τανζανία	20	44	165
Ζάμπια	64	38	202
Ζιμπάμπουε	36	40	117
Χώρες σε μετάβαση			
Αρμενία	8	74	30
Τατζικιστάν	-	69	73
<p>* ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΜΕ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΤΟΥ 1 ΔΟΛΛΑΡΙΟΥ ΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 90 (ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΡΕΥΝΑ)</p> <p>** ΠΡΟΣΔΟΚΙΜΟ ΖΩΗΣ ΣΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟ 2000. ΠΟΣΟΣΤΟ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 5 ΕΤΩΝ ΤΟ 2000.</p> <p>Πηγή: FAO, 2002.</p>			

βιώσιμα τμήματα για καλλιέργεια, μείωση οικιστικής εξάπλωσης και ελαχιστοποίηση της απώλειας γεωργικής γης σε άλλες χρήσεις έχουν προφανώς προτεραιότητα.

Τα αρδευόμενα φυτά παράγουν 250% περισσότερο από τα ξηρικά. Σε παγκόσμια επίπεδο αρδευούνται 24 δισεκ. στρέμματα ήτοι το 18% των εκτάσεων. Η αύξηση των αρδευόμενων εκτάσεων είναι πολύ δύσκολη, ενώ παρατηρείται συνεχώς μείωση του διαθέσιμου νερού, κυρίως από άσκοπη χρήση και από την ερημοποίηση πολλών περιοχών.

Η διαθεσιμότητα του νερού είναι σε άνιση κατανομή. Ογδόντα χώρες με το 40% του παγκόσμιου πληθυσμού έχουν ήδη έντονα προβλήματα έλλειψης νερού, ενώ η μεταφορά νερού γίνεται από μεγαλύτερες αποστάσεις, που φθάνουν και τα 900 χιλιόμετρα σε μερικές περιπτώσεις (Serageldin, 1995).

Υπολογίζεται, ότι η αύξηση των αρδευόμενων εκτάσεων τα επόμενα έτη μπορεί να φθάσει περί το 13% της σημερινής (Nelson, 1995).

Για την ορθολογική χρήση του νερού λαμβάνονται περιοριστικά μέτρα.

Στην Καλιφόρνια οι αγρότες αποθαρρύνονται να μειώσουν, λόγω υπεράντλησης, τον υδροφόρο ορίζοντα κάτω από ορισμένο επίπεδο. Στην Αγγλία έχει τεθεί μετρητής χρήσεως νερού των γεωτρήσεων. Αν ληφθεί υπόψη, ότι μόνο το 45% του χρησιμοποιούμενου νερού αξιοποιείται από τα φυτά, γίνεται προφανές, ότι απαιτείται περισσότερη γνώση και πρακτική που πρέπει να εφαρμοσθεί από τους γεωργούς.

Καθώς δεν είναι δυνατόν να αυξηθεί ούτε η διαθέσιμη καλλιεργήσιμη έκταση, ούτε το νερό άρδευσης, εναπομένει μόνο η έρευνα, η εφαρμογή και η ανάπτυξη της Γεωπονικής Επιστήμης.

Η μέχρι σήμερα αύξηση της πρωτογενούς παραγωγής προήλθε από τα επιτεύγματα της Γεωπονικής Επιστήμης, παρά την αύξηση της διαθέσιμης γης και του νερού άρδευσης, παρά το γεγονός, ότι σε σταθερές τιμές μειώθηκαν οι αντίστοιχες πιστώσεις κατά 30% τα τελευταία είκοσι πέντε έτη (Huffman and Evenson, 1993).

Η παγκόσμια ετήσια αύξηση της παραγωγής στην δεκαετία 1975-1985 ήταν:

Ρύζι 2.98%

Σιτάρι 3.17%

Καρποί 2.57%

Η αντίστοιχη αύξηση της παγκόσμιας ανάπτυξης έφθασε ετήσια μόλις στο 1.2%. Η μεγάλη διαφοροποίηση των δύο μεγεθών οφείλεται σε πολλές αιτίες. Βασικά προήλθε από κακές διοικητικές αποφάσεις, το οικονομικό χάος χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, τις πολιτικές ανακατατάξεις και την μεγάλη καθυστέρηση της εφαρμογής των τεχνολογικών επιτευγμάτων της Γεωπονικής Επιστήμης.

Τα πρόσφατα επιτεύγματα των Γεωπονικών Επιστημών θα επιφέρουν ουσιαστικές αλλαγές και θα βελτιώσουν την πρωτογενή παραγωγή ποιοτικά και ποσοτικά εφ' όσον επικρατήσει η τεχνική.

Σε παγκόσμια κλίμακα οι άνθρωποι πρωταρχικά επιζητούν να δραστηριοποιηθούν οι κυβερνώντες στην αναγκαιότητα της διατήρησης και της βελτίωσης του επιπέδου της διατροφής και της ζωής τους. Μέλημα και καθήκον των Γεωπόνων είναι να μεθοδεύσουν με επιτυχία την αναθεώρηση διοικητικών αποφάσεων, που λαμβάνονται πάνω σε τεχνικά, πολιτικά και κοινωνικά θέματα ανάπτυξης της πρωτογενούς παραγωγής.

Η επάρκεια της πρωτογενούς παραγωγής είναι η βάση και το κλειδί της ανάπτυξης, χωρίς αυτή υπάρχει ασημαντή ελπίδα της διατήρησης και της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου και της προστασίας του περιβάλλοντος (Conway, 1995).

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητής Τμημ. Οικ., Περιφ. Ανάπτ.
Παντείου Πανεπιστημίου Κ.Π.Ε. Αθηνών

**ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ
ΚΙΝΗΤΡΑ
ΣΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Αθήναι, 1993

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητής Τμημ. Οικ., Περιφ. Ανάπτ.
Παντείου Πανεπιστημίου Κ.Π.Ε. Αθηνών

**Η ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ
ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ
ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ
ΜΕΣΑ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ
ΝΟΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ**

Θ' έκδοση
Αθήναι, 2001

Βασικός παράγοντας επιτυχίας είναι η επικοινωνία (Αθανασόπουλος, 2000) γιατί η παραγωγή με τις νέες μεθόδους δεν έχει καμία αξία, αν παρεξηγηθούν ή απορριφθούν σε όποιο δήποτε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας. Επιτυχής επικοινωνία των επιστημόνων, των καταναλωτών, των γεωργών και των προμηθευτών οδηγεί στην αύξηση αποδοχής των νέων μεθόδων και θα βοηθήσει τους επιστήμονες να οδηγήσουν τους γεωργούς στη παραγωγή επαρκών προϊόντων με την χρήση μεθόδων φιλικών προς το περιβάλλον.

Βιβλιογραφία

- Αθανασόπουλος, Κωνστ. (2000): Η Δημοσιότητα.
- Anderrson, J. (1995): Food and agriculture, a global perspective. CAS. No 31, Reading University.
- Avery, D.J. (1997): Saving the Planet with pesticides, biotechnology and European farm reforme B.C.P.C. p.3-18.
- Conway Gordon (1995): Natural Resources and Food Security.
- Crawshaw, J. (1995): China - a country in transition, in Oil Talk.
- Huffman, J. and Evanson, I. (1993): Science of Agriculture. A Long - Term Perspective. Iowa State. Press Ames.
- Nelson-Smith, D. (1995): Politics, economics and science in the world's food supply. B.C.P.C. p. 3-18.
- Serageldin, I. (1995): Interview in News week (14-8-95).

URBAN ENVIRONMENTAL RESTORATION The case of Athens

By **P. A. PATARGIAS**

Civil Engineer N.T.U.A.

Ph. D. of Aristotelion University of Thessaloniki

1. Introduction

The Urban environment in today's city consists of all these factors forming a frame for the contemporary citizen, which may be aesthetically upgraded, functioning well and above all atmospherically " healthy ". What is of prior importance is the level of atmospheric clarity. Photochemic smog, the aggravation of the greenhouse phenomenon and the hole in the ozon layer, are problems demanding immediate and radical action. The "green environment " in the 21st century mega – cities, is " asked " to "filter" the inevitable polluting emissions while at the same time create an image of peace and relaxation. The rapid expansion of urban centers minimizes the greenery in a time when its expansion and upgrading has become an issue of top priority. The fast growing construction within the urban web, in combination with the transport and communication net needed, form the basic parts of the urban environment and thus significantly influence its quality level. The above factors in combination with the politistic resources of the city, as well as their incorporation in the functional web of the city, mainly form its physiognomy. In the light of these data, the interventions in international, national and local level of all the organizations involved, become greatly important , transforming the issue of the protection and upgrading of the environment, into an aspect of radical and courageous political decisions.

In the light of the 2004 Olympic Games, Athens is asked to make the most of a unique opportunity. The green spaces and the general function of the city, as well as its physiognomic level and atmospheric conditions, could be upgraded in a high degree. In this way, the opportunity for the elevation of the politistic wealth will be given, signaling a new direction to the "Olympic Games" which will be more closely connected to the "Olympic Spirit", more closely connected to culture, arts and tradition. This presentation aims to focus on the attempt in the field of Urban Environment and especially on consequences of

intense urbanization, traffic congestion and the atmospheric pollution, as well as on the special conditions in the wider area of Athens in the light of the forthcoming Olympic game of 2004.

2. Urbanisation in the 21st Century

Even though various attempts have been made in the past few decades, urbanization was impossible to be stopped. Nowadays, 80% of the Europeans live in cities, a fact which has resulted to Europe becoming the most urbanized area in the world. In fact 21 European cities have a population of over one million citizens and 344 cities of over 50.000 citizens. [1] Big cities live in the fever of dramatic technological development, international competition, cultural integration, while at the same time, suffer the consequences of many problems, like traffic chaos, the pollution of the atmosphere, criminality and social exclusion. Contemporary big urban centers have diverted traditional values while the chasm between “the rich” and “the poor” is becoming continuously wider. Not rare is the phenomenon of the lack of uniformity in the development of the areas of a city. For example the suburbs of Manchester and Lion, have more elements in common than the centers of those cities with their region. [2] However, the consequences of poverty which are social, political and cultural exclusion, drugs, violence and criminality should be at any cost overcome before they have devastating consequences. Another important characteristic feature of cities in the frame of globalisation, is the rapid development of competitive relations in aspect of financial interest, in contrast to their co-operation in other issues of common interest.

Today, the management of the Urban Environment should incorporate every political, social and economic initiative in the frame of the environmental protection towards sustainable development. The main factor of the downgrading of the atmosphere is the consumption of energy by industries, transport and the covering of households needs. The two last cause significant gathering of pollutants, the main of which are SO₂, Ozone, harmful substances creating smog, lead and others. It has been observed that 80% of the big cities with population over 500.000 appears to exceed the limits of pollution at one or more pollutants at least once per year. The most common pollutants during the winter months are SO₂ and floating particles resulting to some cities like Milan, Torino, Belfast, Stuttgart and Berlin presenting the gathering of pollutants in a degree double from acceptable limits. Respectively, ozone is the predominant pollutant during the summer months appearing in degrees much above limits, threatening at least the 80% of citizens of urban European centers. [Table 1]

The nowadays construction of the modern city has been greatly affected by financial activities of the past. Serious attempts have been made in the past few years to reorganize spatial design in order to eliminate one- dimensional trade uses causing security problems during the night, while at the same time to enhance the sense of “neighbourhood” parallel to the use of public means of transport. One of the positive elements of the modern mega-city is the element of politistic and cultural monuments, a pleasant change in the troubled city of today. Their elevation and incorporation in the functional web of the city, is an attempt of multiple benefits in cultural-social-financial-touristic level.

	1995	1997	1999
G.Britain	19	9	11
Sweden	-	-	-
Finlande	10	2	2
Portugal	0	-	6
Austria	30	20	21
Hollande	21	14	10
Luxemburg	-	-	-
Italy	42	55	83
Ireland	10	2	1
France	23	19	12
Spain	2	33*	25
HELLAS	68	53	94
Germany	32	23	24
Denmark	9	5	7
Belgium	42	23	20
*: 1998 - : No Data			(Days)

TABLE 1. The Exposure of the urban population in ozon rates above the limits

3. Transport in the contemporary city

After 1990, European cities start to suffer from traffic congestion, which has gradually affected the economical image of regional areas and the wider social and financial cohesion. The European city is said to be threatened by suffocating in the center and paralysing at the edges. [3]

At the threshold of the 21st century the traffic problem has been proved to play perhaps the most serious part in the shaping of the urban environment. It is obvious that sections like the following are seriously affected.

Pollution of the atmosphere with consequences:

- To health.
- To the change of climate in our planet.
- To the distruction of the ozon layer.
- To the acidification of environmental problems.
- To the creation of local photochemical smog.

The physiognomy and aesthetics of the modern city.

The function of the city.

The maintenance and elevation of the politistic heritage.

Transport of today is the main cause of emission of gases which badly affect the atmosphere. More particularly, the fifteen country members of the European Union during the year 1994 appeared to have the following percentages in the emission of gases polluting the atmosphere: CO 69%, CO₂ 24%, NO_x 63%, NMYOC 47% and other emissions 10 ~ 25%.

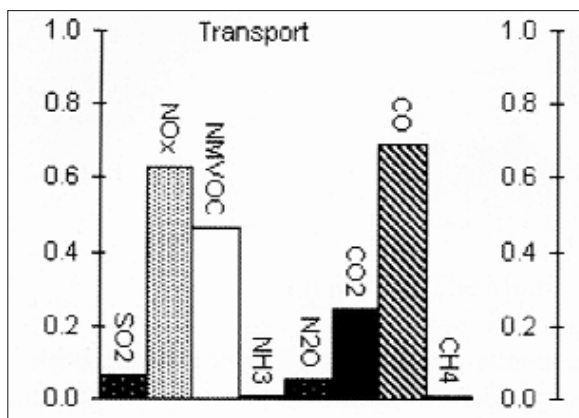

FIGURE 1 Contribution of the transport sector

[Figure 1] [4]. In 1998 CO₂ reached the percentage of 28% [5]. In the period 1980 ~ 1990 the emissions of gases at transport appeared to have greatly increased, while after 1990, with the appearance of catalytic converters and unleaded petrol, a significant decrease was observed. In the predicted course of gases causing the greenhouse phenomenon for the period 1990-2010, transport is in the fact the only section with an estimated raise of 45,8% when the total of sections is estimated to reach a 2,1%. [Table 2]

In Mt Equivalent to CO ₂	1990	Prediction for 2010	2010-1990
Energy supply	1421,7	1276,6	-10,2%
Industry	757,1	686,1	-9,4%
Transport	753,1	1098,2	45,8%
Households	447,5	440,0	-1,7%
Private and Public Services	175,6	188,9	7,6%
Agriculture	417,0	397,6	-4,7%
Waste	166,4	137,3	-17,5%
Total	4138,3	4224,8	2,1%

TABLE 2. Predicted evolution of emission of gas of Greenhouse phenomenon for the period 1990-2010

However, a lot of problems remain unsolved like starting catalytic converters and various emissions of gases from diesel machines. At the same time, a big part of the reduction of NOX and NMYOC emissions is eliminated by the increase of traffic and the large number of vehicles. Unfortunately, predictions are rather pessimistic for the future. It has been estimated that in the period 1990-2010, the 90% of the increase in CO₂ emissions will be due to transport. The wider pressure and the successive effects of pollution caused by traffic – industries, are illustrated in [Figure. 2]

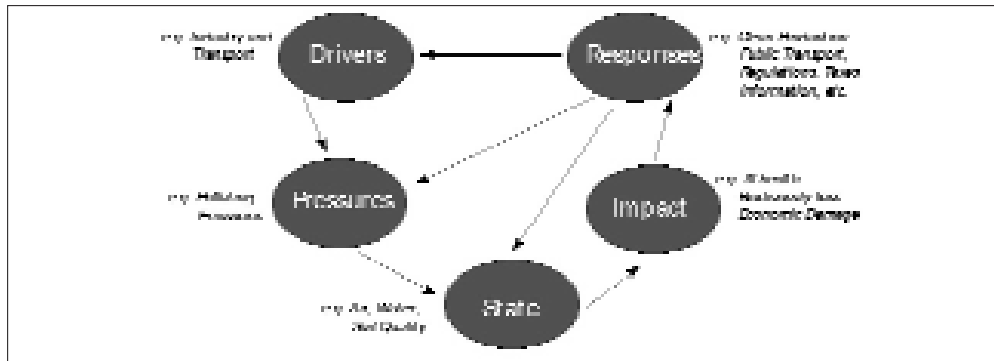

FIGURE 2. The Multi –pollutant/multi-effect approach

Particularly hopeful is the recent announcement of the U.S.A. Ministry of Energy for the immediate support of technology of elements with a Hydrogen base (Freedom Car Program) contained in the air, the oxidation of which produces electric energy with only residues water vapour. Lets not forget that the U.S.A. with a population of 5% of the global population, consumes the 25% of the petrol of Earth mainly in the form of gasoline. The first mass production of hybrid machines (gasoline and electric machines) is expected by 2004. Nevertheless, it is widely known that Toyota and Honda have already developed hybrid cars with a 40 miles per gallon of gasoline autonomy.

It is obvious that the particular situation can be only dealt with a series of structural and functional interventions, while at the same time the target should be limiting the wide use of private cars.

The measures taken should be:

- An integrated rail transport system [Underground – Tram – Train], which would cover the wider urban areas.
- A transport net with a web of peripheral roads diverting traffic away from the city center.
- Production and use of ecological means of transport (technological evolution – taxing motives).
- Reduction of vehicle emissions by using ecological fuels.
- Functional land use to avoid traffic pollution.

At this point, we should emphasize on the fact that the serious problem which is soon bound to appear, is strongly related with the aimed financial development which will inevitably increase the need of transport of “man” and “goods”. The above should be tackled with care, combining both development and the protection of the environment.

4. Environment and the atmosphere

In the beginning of the 21st century, social, economical and most of all environmental problems appear in cities. The observed downgrading of the environment has led to the downgrading of the quality life of citizens of big urban centers, reaching the number of 280

million people in European level. The last thirty years are characterized by a constant downgrading of the atmospheric environment. It is worth mentioning that,

- 2 billion tones of waste are produced by the E.U. state-members every year, with a 10% annual increase.

- CO₂ emissions caused by transport and households are predicted to increase at least until the year 2010.

- The quality of life in urban areas is continuously downgraded (pollution – sound pollution).

The environmental issue has become an issue of top priority in international and European level. Taking as a starting point the United Nations Convention-Frame for climate changes in the Rio Di Janeiro Conference in 1992 and the Kyoto Protocol in 1997 for the reduction of emission of gases causing the greenhouse phenomenon, the international community is directed towards the protection and upgrading of the environment. In a European level, the dramatic deterioration of the environment has activated the whole community. Initiatives and action has been taken since 1982 for the curbing of the observed environmental downgrading. The Amsterdam Convention has elevated environmental protection and sustainable development to an issue deserving the attention of the whole community. The “5th Action Scheme for the Environment” aiming at the realization of the decisions taken at the Rio Di Janeiro international convention of 1992, has covered the period of 1992-1999 and initiated a series of actions in five sections with high rates of pollution (Industry – energy – transport – agriculture – tourism).

The partial success of the “ 5th Action Scheme for the Environment” made us realize that even if progress in reducing pollution levels was made, problems in certain areas remain. The basic conclusion is that the approach towards the whole environmental issue should change. It has been estimated that top priorities should be: [6]

Immediate estimation and incorporation of every political – financial – social initiative and action with the environment.

New boost and extra care for dealing with difficult environmental problems.

Strict application of the existing environmental legislation by all state – members.

Emphasis on the active participation of private initiative and of European citizens by giving strong motives towards environmental protection.

The above directions were included in the “ 6th Action Scheme for the Environment” covering the period of 2000-2010.

5. The urban environment of Athens

5.1 Generally

The quality of life in a contemporary city is a web of physical and technical elements which is formatted by the following parameters:

- Development of flora.
- Substructure in technical and transport works.
- Upgrading of physiognomy.
- Politistic inheritance.
- Clarity of atmospheric environment.

The today reality of the wider area of Athens, highlights the necessity for the development and preservation of the flora in the area of Attiki. Organising the Olympic games of 2004 has on the one hand negatively affected the already problematic greenery due to technical works, but on the other hand may offer the opportunity of making Athens more “green”. The nowadays population of Attiki has reached the 4 million contrasted to the 2,1 million citizens of 1961. It is estimated that by 2020 the population will probably reach the 5 million. The environmental pollution is of the highest in Europe. Industrial waste, emissions from means of transport and household activities compose the web of atmospheric “suffocation”. Taking the above into consideration in combination with the chaotic urban planning reality, the limited transport net, greenery and over – population, can only make us realise the insurmountable problems the city has to face.

5.2 Transport - net

In today’s Athens the ratio of 248 private cars per 1.000 citizens had a dramatic increase of 400% in the last 25 years. It has been predicted that the total amount of vehicles will be increased by 83%, while the transportation, reaching today the number of 7.000.000 per day, will be increased by 37%. [7]. Studying the combination of today’s situation of vehicles , streets, population and public means of transport can only make us realize that by the year 2020 Athens will be an impossible city to live in. The data mentioned stress the importance of immediate action for the solution of the problem with the following targets for the year 2020:

- Increasing free highways by 15% of the total
- Increasing speed in public transport from 21 km/h to 30 km/h
- Reducing CO by 50% and smoke by 35% within the city center.

It was impossible to predict that the measure taken in 1982 in Athens which was banning odd or even number – plated cars from the city center on alternate working days, would in the long term have opposite from the desired effects. A disproportionate increase of private cars appeared as well as traffic congestions in other central districts of Attiki (e.g Glyfada, Kifissia, Marousi) aggravation of air pollution etc [8]

The way of transportation of Athenians

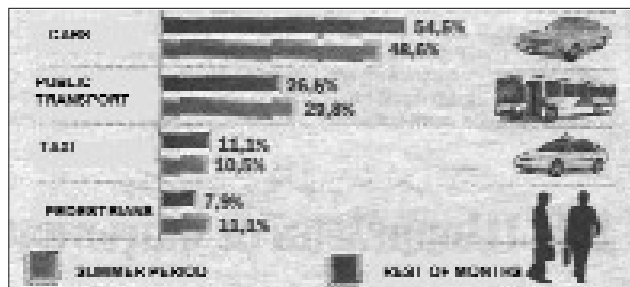

FIGURE 3 : The way of Transportation Of Athenians

Figure 3 illustrates the strong preference of Athenians to private cars for their transport. However this is not surprising since travelling by private cars takes 27 minutes in contrast to the 47 minutes needed when using public transport [9]. The above data emphasize the importance of the exclusive use of public means of transport in the near future parallel to an integrated railway system predicted to cover the needs of 60% of the passengers of public transport.

The Olympic Games of 2004 are the first step of partial integration of works towards the total integration in 2020. Everything will in fact be judged on Friday 20th of August 2004 at 6.00 in the evening when 730.000 spectators will be transported [10] in the total of 5.200.000 throughout the duration of Olympic Games. In order to materialize the objective aims for the solution of the traffic – transport problem in the city, the initiation of a series of measures is needed the basic of which are:

- Top priority to the completion of the metro net with length 106 km.
- Construction of an extended suburban and tram railway in Athens

FIGURE 4 : Ring roads of Attiki

- Materialization of four "transport rings" covering the whole area of Attiki [Figure 4]
- Hastening of big transport interventions (Olympic ring roads - Attiki highway)
- Development of underground parking spaces in both Athens and the district
- The design of a wide net of bus-paths directed to railway stations
- Development of reliable modern technology Public Means of Transport (hybrid buses etc) and encouraging the public to use it, emphasizing on the younger generation
- Development of ecological means of transport like bicycles, electric cars and electric motor bikes with the necessary substructure.

5.3 Atmospheric Pollution in Athens

The observed rise of temperature in Athens is parallel to the development of the photochemic smog burdening the city atmosphere and Attiki in general. Atmospheric pollution and smog appeared for the first time in Athens of the '60s when it was identified as similar to the equivalent smog of Los Angeles. Even though today the rates of some basic pollutants like sulphur dioxide and lead have been reduced, smog unfortunately seems to

have been transformed, with ozon the top pollutant. The converging scientific view is that the car remains the main cause of photochemic smog in Athens as a result of the creation of nitrogen oxide and ozon (chemical reaction between hydrocarbonates and nitrogen oxide) [11]. High remain the rate in oily micro-particles and benzolium contained in unleaded petrol (cancerous pollutants). The evolution of emitted pollutants in Athens between 1990 and 1999 and the consequences to human life in Greece is of the same rate with lethal car accidents. In other words, 1342-7247 more deaths annually due to short and long term effects respectively while the evaluation of the social cost reaches the 548 – 2096 billion drachmas [12].

It should be pointed out here that the orientation of the basin of Attiki in combination with wind coming from the sea (batis) frequently traps atmospheric pollutants at the foot of the surrounding mountains (Menidi – Maroussi etc). As a result the two basic pollutatnts of the photochemic smog of Athens, nitrogen dioxide and ozon, often exceed the limit which is 400 micrograms and 180 micrograms per cubic meter of air respectively. Therefore the situation can only ameliorate when north winds blow. The problem caused by the combination of high temperatures and the emission of high degree of pollutants is thus obvious

The following should be included in the course of action concerning Athens and Attiki in general:

1. The completion of a modern traffic and transport net in the entire area of Attiki
2. Immediate exploitation of every possible development of renewable sources of energy with emphasis on solar and wind energy
3. Avoiding the use of private cars in the city center systematically and at the same time increasing the use of ecological means of transport (hybrid cars – bicycles etc)
4. Preservation and expansion of greenery as much as possible in the whole Attiki
5. Development of a complete system of measurements of atmospheric pollutants both in the center and the periphery with focus on the production of new types of pollutants (ozon – benzolium – cancerous micro particles)
6. Wide use of natural gas in the production of electric energy, industry and domestic use.
7. Focus on the application of the Kyoto Protocole for the reduction of CO₂ by 5% comparatively with 1990

6. Conclusion

"We have failed as far as securing longterm sustainable development of the natural environment is concerned" [13]. Having accepted this fact, the European Union illustrates the limited results of both Universal and European attempt for the protection and upgrading of the environment, in most of the sectors. Particularly in the level of the urban environment, the aggravation is rather intense, while on the other hand the protection and upgrading of urban space demands long-term action. The final results of such an attempt creates, as it is known, the "physiognomy of the space" which according to Prof. J.Stefanou is not always easily defined, in relation to factors aiding and elevating it. [14]

In every case, the function of the city in combination with its traffic and transport web, compose the basic substructure in order to be able to materialize the protection of the

Ευγενία Γ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ
(1916-1992 μ.Χ.)

Γεώργιος Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
(1916-1983 μ.Χ.)

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΟΦΑΔΩΝ

Αθήναι, Ιούνιος 1997

urban environment. On the other hand, the observed over-urbanisation and the limitation of open areas and green spaces can only deteriorate the already problematic urban reality, the management of which has been a top priority in European level since 1990. [15] It goes beyond doubt that the aimed "sustainability of the urban environment", demands radical measures to be taken in the next decade. Thus, action should be taken in all levels concerning the urban web focused on the following: Better management of land uses, rational use of energy sources, effective traffic policy, strict legislation for the protection of the atmosphere, preservation – expansion of greenery and finally elevation – promotion of cultural sources.

Following such an environmental policy throughout the years to come, can only allow us to be optimistic for the diversion of the today's situation.

Bibliography

1. European Union: Europe of the cities, Luxemburg 1996
2. As 1.
3. Green Bible a European strategy: Brussels 2000.
4. European Environment Agency: Air Pollution in Europe 1997, Executive Summary, Copenhagen 1997.
5. European Union: Transport, Policy Guidelines of the White Paper, Brussels 2001.
6. European Committee: Environment 2010, Our future, our choice (6th Action Scheme), Luxemburg 2001.
7. Ministry of Environment and Public Works: Transport data, Athens 2-6-2001.
8. D.Tsamoulas: Eleftheros Typos, newspaper, 16-10-2001.
9. As 8.
10. "Athens 2004": Strategic Plan for the Olympic Transportation. Athens 19-6-2001.
11. X.Zerefos: "Athens, The smog comeback", Athens 2001.
12. Green Peace report. Athens June 2001.
13. European Commission: Sustainable Development Task Force, preparation document for the community strategy, Brussels 2001.
14. I.Stefanou: The Physiognomy of a Place. N.T.U.A publication, Athens 2001.
15. R.Mitoula: "The consequences of the European Unification to the physiognomy of the Greek city", Ph.D thesis, Athens 2000.

REFORMING THE NATIONAL HEALTH SYSTEMS IN GREECE AND FRANCE: A PARALLEL EXPERIENCE

By Ph.D. **Ioannis VLASSIS**
and

Mr. George MARGETIDIS
Gr. Ecol. Nation. d' Administration

Each National Health System largely reflects the economic, social and cultural characteristics of a given country. This is particularly true of their core elements such as, for example, the role of the GPs in the UK; the freedom of access and the role played by Social Security and Public Health Insurance in France; the largely decentralized character of the German system; or the advance of very costly therapies in the USA. In the late 80s and early 90s however, all EU member states introduced, under the influence of the Maastricht process, far reaching reforms in their health systems. The presentation that follows, proposes to show how two countries, Greece and France, have followed quite close paths in this process. An how the results of their effort can be beneficial to others.

The creation and problems of the Greek National Health System

Greece provided itself with a National Health System, only as late as in 1983. The core principles of the Greek NHS were that healthcare was to be provided in state owned institutions, both hospitals and primary health care facilities; that doctors would be full time employees; and that the public health system should follow a regionalized structure in its decision making system. In terms of availability and access to care facilities, one can argue that the 1983 reforms were the most significant in the country's history. Moreover, since the institutional approach was accompanied by a far-reaching effort to expand the infrastructure, to introduce new healthcare technologies and increase the personnel of the public health sector.

For a number of years, real and uninhibited access to public and free of charge services marked a very important raise. However, some of the most significant changes that were included in the 1983 legislation, although enacted, were never implemented. These include: the establishment of primary health care facilities in urban areas, the reform of the healthcare finance system and the development of a regionalized decision making mechanism. The organization of the social health insurance system and the provision of

primary healthcare services were not affected, even though a big effort was made to create a state owned, primary health care network in rural areas.

The reform's failure in these fields is the main reason behind the intense criticism towards the Greek NHS in the late 90s. In effect, after a first wave of expansion and new services to which the patients were granted access, after 16 years the system is confronted to a series of imbalances and failures:

Imbalance between hospital and primary health care services, leading to overcrowding of public hospitals and a high level of expenditure,

Financial imbalance for public hospitals, which are plagued by the incapacity in which social security funds find themselves to pay for the services that they use,

Failure to achieve a global balance between offer and demand, through the existence of more than 30 public social health insurance funds, each with different entitlement and access conditions.

The centralization of the NHS's decision making process at the Ministry's of Health Central Headquarters, not to say at the Minister's own cabinet, only exacerbated the aforementioned problems, added to which were bureaucratization and waste of scarce financial resources, increase in under-the-table payments and corruption whilst, at the same time, the private sector expanded significantly.

In the 1990s, the levels of public dissatisfaction with the system peaked and the stege was set for reform. Although significant measures were put forward by successive Ministers and were consequently voted upon by Parliament, they were not implemented. Such measures included: establishment of a primary healthcare system and introduction of gate keeping by GPs; unification of healthcare financing under one purchasing authority; introduction of a managerial and accountability culture within the system, by the appointment of trained management teams in public hospitals.

Power conflicts and opposition within the system, inability of the NHS' a bureaucracy to introduce reforms and political fence-sitting both by individual ministers, as well as by the political system as a whole, led to the approval of three successive and similar bills, none of which were implemented.

The 2000 reform plan

The crisis in which the Greek NHS found itself at the end of the 90s was the most important one in its history. For the first time, the expansion and development of the private sector, financed only through out-of-the-pocket payments or private health insurance schemes, challenged the most important success of the NHS to that moment: equity and access to care.

In June 2000, a very significant reform plan was presented to the Council of Ministers, was also approved by it and presented to the public. The most important aspects to the proposals were: decentralization and development of regional structures; establishment of new managerial structures within the hospitals; modifications of the terms of employment for NHS doctors; unification and coordination of healthcare financing agencies; development of public health services; and accreditation and quality assurance of healthcare services.

Implementation of the reform plan

A special team was put in place at the Ministry and was awarded responsibility for the enactment of the reform plan. This «mechanism» succeeded in implementing speedily a first act, 2889/2001, voted in Parliament in March 2001.

Regional structure of the Greek NHS

According to this law, Greece is now divided into Regional Health Authorities or «Regional Health Systems», PeSY. Each PeSY is a public entity, managed by a nine-member board, chaired by a President-Executive Director, appointed by the Minister of Health and subject to parliamentary approval. PeSY board responsibilities include: service planning and coordination; financial control and quality supervision of all healthcare services in a region. Before, public hospitals were individual public entities, supervised directly by the Ministry. Now they are decentralized subsidiary units of each Regional health System, with managerial and financial autonomy.

The new system's architecture wants to achieve more local based needs assessment, better responsiveness to local problems and quick solutions to patient's problems at the local level. Previously, these functions rested with the Ministry's heavy, bureaucratic mechanisms, lacking in adequate responses, both at the strategic level, as well as to the level of everyday problem solving.

New hospital management system

The now subsidiaries of the PeSY hospitals are governed by a new management structure, enjoying a larger array of competencies and responsibility than previously. Hospitals are run by a five-member management team, consisting of the managing director and the divisional directors, for medical services, nursing and administration, as well as the president of the hospital's scientific committee. Contrary to the previous board members, consisting mainly of political appointees determined through a traditional «spoils» system and representatives of workers, the new management team is made up of hospital staff members who can directly act on management decisions.

Hospital Directors General are appointed for a five year team, after a selection process where they are short-listed by an independent assessment committee. Performance contracts are now agreed with the PeSY Executive Director, evaluation being based on both quantitative and qualitative indicators.

New employment conditions for hospital doctors

Under the 2889/2001 law, newly appointed doctors do not enjoy permanent tenure, as was the case previously. They are awarded five-year contracts permanent tenure after three successful assessments and ten years of full service in the NHS.

Contrary to the old status, where University based doctors could private practice, now all Greek NHS doctors are prohibited from working in private institutions or practices. They can, however, see patients privately, but within the public hospital and for two days a week. Fees have been set up by a Ministerial decree; they vary according to the rank and specialty of the doctor, while they are awarded 35% of the fee, the rest going to the auxiliary personnel and to the hospital budget. Patients pay for those medical visit costs, whereas diagnostic routines and treatments are covered by social health insurance.

The Greek reform's unfinished business...

The provisions of law 2889/2001 and the speed and rate of their implementation mark favorably the current healthcare reform process. However, entitlement and access to care arrangements differ between Social Security funds, as well as the terms provision of primary healthcare. Differences in financing primary healthcare services and remunerating physicians create a system of blurred financial incentives between healthcare professionals and particular population groups.

Unification of healthcare financing agencies and coordination of the provision of primary healthcare services, two of the most important elements of the undergoing reform, have not yet found their way to Parliament, although drafts of relevant bill have long been finished.

Healthcare financing

Draft legislation aims in unifying the health insurance plans of Greece's five largest Social Security Funds, under a new Health Insurance Fund, «Organization for the Management of Healthcare Financial Resources», ODIPY. These five organizations cover about 90% of the total Greek population and include blue-collar (IKA) and rural workers (OGA), the self-employed (OAEΕ), civil servants (OPAD) and marine workers (NAT).

The new Health Insurance Fund will manage the sum of healthcare resources of the above-mentioned Funds and act as a purchaser for primary health-care and hospital services.

These services can be provided, both from the public sector, through each «Regional Health Systems», PeSY, as well as from the private sector, on the basis of needs assessment, cost and quality. It will also reimburse expenditure for pharmaceutical care.

Differences in entitlement and coverage between existing Social Security Funds will gradually diminish and ODIPY will be able to grant to the insured equal access to a comprehensive package of healthcare services.

Primary healthcare

Draft legislation indicates that the Greek NHS will gradually absorb primary health services, both publicly owned and those contracted by the individual health insurance organizations of the Social Security Funds. The law provides mainly for the publicly owned polyclinics of the largest social insurance agency, IKA. These will be transformed, using additional infrastructure capital where necessary, into «urban primary healthcare centers», accessible to all the insured of the existing Funds that will merge into ODIPY. Furthermore, all ODIPY members will have access to general practitioners, who will be independent contractors, remunerated on a per capita basis. ODIPY will also retain the right to contract out, if necessary, for additional healthcare services, to be provided by the private sector.

Failure to push through the aforementioned second bill of the reform, on financing and primary healthcare, will seriously impound the efforts already undertaken. However, healthcare is not the only sector of policy where public service reform moves in major, yet incomplete, steps. The French NHS reform is a case in point too.

The Jupée reform in France - commonalities and differences with the Greek experience

It was France's Prime Minister himself, Alain Jupée, which launched a significant reform of the French health system. There again, three were the core components of this undertaking: terms of financing, gerionalization of the offer of healthcare services and primary healthcare.

Constitutional Reform of the terms of financing of healthcare

The first and most important element that the French government addressed was the terms of financing of healthcare. The rising budget deficit of FRENCH social security and the important part in this deficit of the healthcare insurance accounts was the reason behind

the government's initiative. An important obstacle lay before: the independence of the social security funds in managing the receipts of the social security contributions as, in fact, France's social budget is more important than the budget of the state. However, when the government introduced a new tax to compensate for the running social security deficit, it turned the tables on the traditional Bismarck-Beveridge definition of systems.

Through the reform, the social security budget (Projet de Loi Financement de Sécurité Sociale, PLFSS) is now discussed and voted upon by Parliament, with an annual expenditure target. The part of this financial envelope that is earmarked for health insurance includes four partial targets: hospital expenditure divided into (1) public and (2) private, primary health care expenditure divided into (3) consultations and (4) pharmaceutical prescriptions.

Although these four categories of health insurance expenditure make up for the annual target, they are handled separately: hospital expenditure passes to the government's control, through the creation of a new organization, put in place and under the authority of the Ministry of Health and Social Security, the Regional Hospital Agencies; whereas primary health care expenditure control, is still handled by the social security funds themselves.

The role of the «Agences Régionales d' Hospitalisation» - ARH / Regional Hospital Agencies

Following the amendment to the constitution, in France's 22 administrative regions an equal number of Agences Régionales d' Hospitalisation - ARH / Regional Hospital Agencies was set up. In fact it did not take a long time to put them in place, since the government opted for a very flexible organizational setup: putting together the already existing at the regional level decentralized services of the Ministry of Health and Social Security and those of the National Health Insurance Funds.

The Directors of the Regional Hospital Agencies are appointed by the Council of Ministers, upon proposition of the Minister of Health and Social Security. Their responsibilities, like those of the PeSY in Greece include: service planning and coordination; financial control and quality supervision of all healthcare services in a region. Here too, the new system's architecture wants to achieve more local based needs assessment and sharper responsiveness to local problems.

The degree of financial control in France is much more effective. In fact, the part of the national health insurance budget that is earmarked for hospital expenditure, public and private, is itemized in 22 regional financial envelopes. Setting regional envelopes does not only aim at keeping expenditure within the nationally set targets; it also serves another purpose: to promote per equation between different Regions, gradually bringing the less endowed ones to the same level of those already enjoying sufficient expenditure and thus, infrastructure and facilities, promoting equal access to healthcare for the whole country. It is through the sole responsibility of the Regional Hospital Agencies, that these funds are allocated at the regional level, between the different hospital units, public and private.

The Directors of the Regional Hospital Agencies, using their control on financial resources as a «stick», were able to take this process a step forward, overhauling the way the provision of healthcare services was organized in their Region.

First of all, they needed to have a very clear idea of the strengths and weaknesses of their region, before taking action to solve problems. Thus, a complete audit of each region was

undertaken, including: review of health status indicators; citizen's expectations and needs assessment studies; review of data concerning all health care provision units in the given region. The data collected gave place to a five year «business plan» and a specific technical instrument was put at their disposal to that end, called «Schéma Régional d' Organisation des Soins», SROS/ or Regional Plan for the Organization of Healthcare Services.

Negotiated between the Directors of the ARH and hospitals for a five-year period, this regional plan contains mutual obligations, through a written contract: specific financing conditions from the part of the ARH; specific goals to be achieved by hospital management. In many cases these agreements provided for important changes, both in the operational goals of different units, as well as in their core mission. For some, it meant purely and simply closing down a unit and transferring personnel and funds within the system. In order to help these important restructuring operations, a special fund was created at the regional level and a variety of legal instruments were elaborated and used to promote cooperation between different hospitals, both public and private.

One needs to mention that these operations did not only aim to streamline hospital services and healthcare provision, with a view to keep cost at a low level. Taking into account the volume of activity of a given hospital unit, with a view to minimize risk, was also a main factor leading, in some cases, to closing down a unit. These operations were not always easy to put through. Contrary to Greece's case, public hospitals are still individual public entities with, at the helm of their Board, the mayor of the city where the hospital is situated. Only a well-studied and well-proposed could convince local authorities and local opinion that closure or transfer of activities was the only valid decision.

The French reform's unfinished business

From the Regional Hospital Agencies to the regional Health Agencies

Today, the Directors of the ARH are finishing negotiations for the second Regional Plan for the Organization of Healthcare Services / or SROS, for the period 2002-2007. At the same time, Social Security accounts show that the reform has succeeded in one of its main goals: in effect, the budget deficit for healthcare insurance has been turned into a surplus and an important part of this success can be put to the credit of the Regional Hospital Agencies.

However, rising expenditure for pharmaceutical care, at a rate of 7% annually remains a sensitive point. The lack of control by the state on primary health care services and expenditure, still handled by the social security funds themselves, is the main reason behind it.

The new legislative and Government in place of the same political board as the ones that first launched the reform in 1996, have given rise to discussions for a new legislative initiative, in order to complete the 1996 acts. The main point of such an initiative will consist of transferring authority and responsibility for primary health care services and expenditure to the Regional Hospital Agencies, transforming them in what can be termed as Regional Health Authorities.

Some useful conclusions

What can be learned by the experience of others? This is the most interesting question. In this part I will try to sum up the main conclusion of this short presentation, or, the ones I deem most useful.

Decision-making system: the regional level chosen to set up the decision-making system, the main common factor between the Greek and French reform processes is a solution that has proved right in many countries.

Financing health care: in a situation of scarce financial resources, the source of the funds, whether they come from the state budget or social security contributions, is not as significant as traditional analysis (Bismarck versus Beveridge) thinks. The most important is the way these funds are used and the core result in the level of health care services offered to the citizens.

Efficiency of a unit versus efficiency of a system: the new axiome in health system reform is that it is not the efficiency of the individual health provision units that is the most important; it is the efficiency of the healthcare system as a whole, in the way it apprehends and follows its citizens-patients. And the most efficient system is the one that guides the individual citizen-patient to the best suited to his needs health professional or healthcare provision unit.

Hospitalization and primary health care: the previous point demonstrates that a balance can be achieved between these two alternative and concurrent levels care services, only if they are managed by one structure.

Freedom of choice and equal access to care: guaranteeing freedom and equal access to care is the very difficult equation on which all healthcare systems will be tested.

Κεκοιμημένων ανάμνησις...

Επί τη συμπληρώσει είκοσι ενός ετών από του θανάτου του αιμνήστου Καθηγητού Ιερωσύμου Δ. ΠΙΝΤΟΥ (1911-1981) ετελέσθη, υπό τη Συζύγου του κ. Αναστ. ΠΙΝΤΟΥ και Φίλων του, τρισάγιο επί του τάφου του. Ο Καθηγητής Ιερ. Δ. ΠΙΝΤΟΣ, Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου του Μονάχου, Υφηγητής και μετέπειτα Επίκουρος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, εξελέγη Καθηγητής (1947) της Έδρας Εφηρμοσμένης Οικονομίας και κατόπιν (1961) της Έδρας της Οικονομικής Γεωγραφίας, της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών, της οποίας διετέλεσε και Πρύτανης (1975, 1976).

Διετέλεσε, επίσης, Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης (1956-1961), ενώ το 1975, Πρύτανης ών, ίδρυσε με Ομάδα Συνεργατών του το Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, του οποίου και παρέμεινε Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου μέχρι του θανάτου του (1981).

Πέραν των Πανεπιστημιακών δραστηριοτήτων του ο αείμνηστος Καθηγητής διετέλεσε Υφυπουργός Εφοδιασμού, Εμπορίου και Βιομηχανίας, 1945 (Κυβέρνηση Βούλγαρη - Βαρβαρέσου), Οικονομικός Σύμβουλος στις Πρεσβείες της Ελλάδος στο Λονδίνο και στην Ουάσιγκτων, Οικονομικός Σύμβουλος της Γενικής Γραμματείας του Ο.Η.Ε. επί θεμάτων εκβιομηχάνισης και τεχνικής βοήθειας προς τις υπανάπτυκτες χώρες (1946-1961), Υποδιοικητής της Ε.Τ.Β.Α. (1964), Μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής του Συμβουλίου Κοινωνικής και Οικονομικής Πολιτικής (1978) κ.ά..

Συνέγραψε σειρά σημαντικών έργων, ιδίως κατά την περίοδο 1934-1964, σε ελληνική, αγγλική και γερμανική γλώσσα, πλήθος άρθρων και ειδικών εκθέσεων επί οικονομικών θεμάτων, ίδρυσε (το 1961) την Εταιρεία Ερευνών Επαρχιακής Οικονομίας κ.ά..

Δ.

Δίγραμμη επιταγή: έννοια και εφαρμογή επ' αυτής της διάταξης της παρ.5 του άρθρου 16 του Ν.2992/2002

Της κ. **Νικολίτσας ΡΑΠΤΗ-ΒΕΛΗ**
Πτυχ. Ι.Π.Α./Π.Π.Κ.Π.Ε.

1. Έννοια

Η δίγραμμη επιταγή είναι ένα ιδιαίτερο είδος επιταγής, η οποία διακρίνεται από την κοινή, διότι στην πρόσθια όψη, έχει δύο παράλληλες γραμμές, οι οποίες μπορεί να είναι εγκάρσιες ή κάθετες και οι οποίες τίθενται από τον εκδότη ή τον κομιστή της.

2. Είδη

Η διαγράμμιση της επιταγής μπορεί να είναι γενική ή ειδική.

Ειδική είναι η διγράμμιση, όταν ανάμεσα στις δύο παράλληλες γραμμές σημειώνεται το στοιχείο του συγκεκριμένου τραπεζίτη (άρθρο 37 παρ. 3 εδαφ. β' του Ν.5960/1933).

Γενική είναι η διγράμμιση, όταν μέσα στις δύο παράλληλες γραμμές δεν σημειώνεται τίποτε ή απλώς αντιγράφεται η λέξη «τραπεζίτης», ή άλλος ισοδύναμος όρος όπως «τράπεζα» κ.λ. (άρθρο 37, παρ. 3, εδάφιο α' του Ν.5960/1933, βλ. και Εφ. Πειρ. 414/1997, ΕΕ μπ Δικ. 1997, σελ. 540).

Μπορεί η γενική διγράμμιση με βάση το άρθρο 37 παρ. 4 του Ν.5960/1933 να μετατραπεί σε ειδική, αλλά όχι και το αντίθετο, ενώ δεν μπορεί να διαγραφεί η διαγράμμιση ή σε περίπτωση ειδικής διγράμμισης, το στοιχείο του τραπεζίτη. Αν γίνει τέτοια διαγραφή, θεωρείται, ότι δεν έγινε (άρθρο 37, παρ. 5 του Ν.5960/1933).

Ανάλογα με το είδος της διγράμμισης (γενική ή ειδική) διακρίνονται και τα έννομα αποτελέσματα της διγράμμισης. Στην περίπτωση της ειδικής διγράμμισης, η πληρωμή μπορεί να γίνει μόνο στον τραπεζίτη, που σημειώνεται ανάμεσα στις δύο γραμμές ή εάν αυτός είναι ο πληρωτής, μόνο σε πελάτη του (άρθρο 38 παρ. 2 του Ν.5960/1933). Στην περίπτωση της γενικής διγράμμισης, η επιταγή πληρώνεται από την πληρώτρια τράπεζα μόνο σε τραπεζίτη ή σε πελάτη του (άρθρο 38 παρ. 1 του Ν.5960/1933).

Όπως αναφέρθηκε η διγράμμιση μπορεί να γίνει και από τον εκδότη της επιταγής και από τον κομιστή της, ο οποίος μπορεί να μετατρέψει την γενική διγράμμιση σε ειδική.

Η επιταγή δεν μπορεί να έχει παραπάνω από δύο διγραμμίσεις. Είναι δυνατόν να υπαρξουν δύο ειδικές διγραμμίσεις, εκ των οποίων η δεύτερη γίνεται μόνο προς τον σκοπό είσπραξης της επιταγής δια συμψηφιστικού γραφείου (άρθρο 38 παρ. 4 του Ν.5960/1933).

Ο σκοπός της δίγραμμης επιταγής είναι να προστατευθεί ο εκδότης της επιταγής από τον κίνδυνο κλοπής ή απώλειάς της, περιορίζοντας τον αριθμό των προσώπων στα οποία μπορεί να γίνεται η πληρωμή της επιταγής, όπως οι τραπεζίτες και οι πελάτες τους¹. Πληρώνεται μόνο σε πρόσωπα γνωστά, στον πληρωτή ή σε πρόσωπα κατά τεκμήριο αξιόπιστα, όπως οι τράπεζες², γεγονός το οποίο την κάνει να διαφέρει και από την κοινή επιταγή, που εισπράττεται από όποιο οδήποτε κομιστή, ενώ κατά τα λοιπά φέρει τα στοιχεία της κοινής επιταγής³.

Στην παρ. 2 του άρθρου 18 του Π.Δ. 186/1992 (Κ.Β.Σ.) προστέθηκε με την διάταξη της παρ. 5 του άρθρου του Ν.2992/2002 (ΦΕΚ 54/Α', 20/3/2002) δεύτερο εδάφιο, που έχει ως εξής: «Ειδικά για την απόδειξη της συναλλαγής από τον λήπτη φορολογικού στοιχείου, που αφορά αγορά αγαθών ή λήψη υπηρεσιών αξίας 15.000.000, ευρώ και άνω απαιτείται η τμηματική ή ολική εξόφληση να γίνεται μέσω τραπεζικού λογαριασμού ή δίγραμμη επιταγή».

Με την υπ' αριθ. 1029423/202/0015/ΠΟΠ 1127/16/4/2002 Εγκύκλιο του Υπουργείου Οικονομικών δόθηκαν οι ακόλουθες διευκρινήσεις:

Παράγραφος 5: Υποχρέωση του λήπτη φορολογικών στοιχείων εξόφλησης μέσω τραπεζικού λογαριασμού ή δίγραμμης επιταγής (ισχύς από 20/3/2002), συναλλαγών, που αφορούν αγορά αγαθών ή λήψη υπηρεσιών αξίας 15.000,00 ευρώ και άνω, ανά στοιχείο.

Α. Για τον περιορισμό του φαινομένου εικονικών συναλλαγών και για την διασφάλιση των πραγματικών συναλλαγών, με τις διατάξεις της ανωτέρω παραγράφου, προστέθηκε δεύτερο εδάφιο στην παρ. 2 του άρθρου 18 του Π.Δ. 186/1992 (Κ.Β.Σ.), σύμφωνα με το οποίο για την απόδειξη της συναλλαγής από τον λήπτη του φορολογικού στοιχείου, με το οποίο στηρίχθηκε σχετική εγγραφή στα τηρούμενα από αυτόν βιβλία του κώδικα (αυτού) ανεξάρτητα από την κατηγορία τους και αφορά αγορά αγαθών ή λήψη υπηρεσιών αξίας 15.000,00 ευρώ (ανά στοιχείο) και άνω, απαιτείται για συναλλαγές που διενεργούνται από τις 20/3/2002 και μετά η τμηματική ή ολική εξόφληση να γίνεται μέσω τραπεζικού λογαριασμού ή με δίγραμμη επιταγή.

Οι διατάξεις αυτές, σημειωτέον δεν έχουν εφαρμογή για τις συναλλαγές που πραγματοποιούν (ως λήπτες) όσοι απαλλάσσονται από την τήρηση φορολογικών βιβλίων (π.χ. Δημόσιο, αγρότες ειδικού καθεστώτος κ.ά.).

Β. Επισημαίνεται, ότι στην περίπτωση τμηματικής ή ολικής εξόφλησης των φορολογικών στοιχείων από το λήπτη:

1. *Ι.Π. ΜΑΡΚΟΥ: Δίκαιο επιταγής. Αθήναι, σελ. 290.*

2. *Αλίκη ΚΙΑΝΤΟΥ-ΠΑΜΠΩΚΗ: Δίκαιο αξιόγραφων. Αθήναι, σελ. 395.*

3. *Κ. ΡΟΚΑ: Μελέτη Εμπειρικού δικαίου. Μέρος Β', Αθήναι, 1971, σελ. 767.*

α. Με δίγγραμμη επιταγή, ο εκδότης αυτής προκειμένου να εφαρμόζεται η ανωτέρω υποχρέωση, πρέπει να αποδεικνύει την συναλλαγή με φωτοαντίγραφο της επιταγής ή με άλλο τρόπο ή μέσο, και να διαφυλάσσει τα αποδεικτικά στοιχεία όπως ορίζεται από τις διατάξεις του άρθρου 21 του Κ.Β.Σ., ενώ από τις διατάξεις του Ν.5960/1933 ορίζονται το είδος και ο τύπος της δίγγραμμης επιταγής, καθώς και τα έντυπα αποτελεσμάτων που συνεπάγεται η χρήση της επιταγής.

Δίγγραμμη μπορεί να γίνει κάθε επιταγή με διγράμμιση δηλαδή χάραξη στην έμπροσθεν όψη της δύο παράλληλων γραμμών είτε κάθετων, είτε εγκάρσιων από τον εκδότη της.

β. Μέσω τραπεζικού λογαριασμού, η συναλλαγή αποδεικνύεται από τα εκδιδόμενα τραπεζικά παραστατικά ή έγγραφα που πρέπει να διαφυλάσσονται από το λήπτη του στοιχείου ως ανωτέρω περιπ. α'.

Η έναρξη ισχύος των συγκεκριμένων διατάξεων αρχίζει από την δημοσίευση του νόμου στην εφημερίδα της Κυβέρνησης (20/3/2002) αρθ. 48 Ν.2992/2002.

Έγινε δεκτό στους επιτηδευματίες, που πραγματοποίησαν μετά την έναρξη ισχύος των διατάξεων διακινήσεις με δελτίο αποστολής και Σ.Δ.Α., χωρίς την αναγραφή σ' αυτά του αριθμού κυκλοφορίας του φορητού αυτοκινήτου ή του ονόματος του πλωτού μέσου, καθώς και σε αυτούς που εξόφλησαν υποχρεώσεις τους προς τους προμηθευτές, άνω του προβλεπόμενου 15.000,00 ευρώ, (χωρίς δίγγραμμη επιταγή ή μέσω τραπεζικού λογαριασμού), να μην επιβληθούν οι κυρώσεις, που προβλέπονται από τις διατάξεις του Ν.2523/1997 (ΦΕΚ 179/Α'11/9/1997) για το χρονικό διάστημα από 20/3/2002 μέχρι 30/4/2002, χρονικό διάστημα επαρκές για ενημέρωση και συμμόρφωση με τα οριζόμενα στις νέες διατάξεις.

Ερμηνευτικά ζητήματα

Από την ισχύ της διάταξης της παρ. 5 του άρθρου 16 του Ν.2992/2002 προκύπτουν τα ακόλουθα ερμηνευτικά ζητήματα για τις τρεις περιπτώσεις που ακολουθούν.

1. Η περίπτωση να λαμβάνει κάποιος περισσότερα φορολογικά στοιχεία, καθένα από τα οποία να έχει μικρότερη αξία από 15.000,00 ευρώ, και να είναι από τον ίδιο προμηθευτή. Εδώ εκείνο όμως, που διερευνάται είναι αν η διάταξη αυτή καταλαμβάνει και την περίπτωση, που ο επιτηδευματίας, λαμβάνει περισσότερα από ένα φορολογικά στοιχεία από τον ίδιο προμηθευτή και η αξία του καθενός ξεχωριστά, δεν υπερβαίνει το όριο των 15.000,00 ευρώ, αλλά η συνολική αξία αυτών το υπερβαίνει.

Από την διατύπωση της στενά σχολιαζόμενης διάταξης ως φορολογικής, εξάγεται το συμπέρασμα, ότι συντρέχει περίπτωση εφαρμογής της μόνο στην περίπτωση, που ένα ή περισσότερα φορολογικά στοιχεία, που πήρε ο επιτηδευματίας υπερβαίνουν το οριζόμενο όριο, ξεχωριστά το καθένα.

Επομένως, στην διάταξη αυτή δεν εμπίπτει η περίπτωση, που ο επιτηδευματίας λαμβάνει φορολογικά στοιχεία από τον ίδιο προμηθευτή, καθένα από τα οποία μεμονωμένα δεν υπερβαίνει το όριο των 15.000,00 ευρώ, άσχετα αν το σύνολο της αξίας των ληφθέντων φορολογικών στοιχείων από τον ίδιο εκδότη υπερβαίνει το οριζόμενο όριο των 15.000,00 ευρώ, για όποιο δήποτε χρονικό διάστημα.

Η υπ' αριθ. 10219423/202/0015/ΠΟΛ. 1127/16/4/2002 εγκύκλιος του Υπουργείου Οικονομικών, που αναφέρει, ότι «Με τις διατάξεις της ανωτέρω παραγράφου, για τον περιορισμό του φαινομένου των εικονικών συναλλαγών και για την διασφάλιση των πραγματικών συναλλαγών, προστέθηκε δεύτερο εδάφιο στην παρ. 2 του άρθρου 18 του Π.Δ. 186/1992 (ΚΒ1), σύμφωνα με το οποίο για την απόδειξη της συναλλαγής από τον λήπτη του φορολογικού στοιχείου, με το οποίο στηρίχθηκε σχετική εγγραφή στα τηρούμενα από αυτόν βιβλία τον κώδικα αυτού (ανεξάρτητα από την κατηγορία τους) και αφορά αγορά αγαθών ή λήψη υπηρεσιών αξίας 15.000,00 ευρώ (ανά στοιχείο) και άνω...», ενισχύει την ερμηνεία της διάταξης, που αναφέρθηκε παραπάνω.

Στο σημείο αυτό, επισημαίνεται η περίπτωση καταστρατήγησης της διάταξης αυτής, όταν π.χ. την ίδια ημέρα και χωρίς να υπάρχει κανένας λόγος, εκδίδονται από τον ίδιο προμηθευτή προς τον ίδιο επιτηδευματία αντί ενός, δύο τιμολόγια και η αξία του καθενός δεν υπερβαίνει το ποσό των 15.000,00 ευρώ, ενώ η συνολική τους αξία το υπερβαίνει.

Είναι σωστό να αποφεύγονται από τους επιτηδευματίες οι περιπτώσεις αυτές, που δείχνουν πρόθεση καταστρατήγησης της ως άνω διάταξης ή άλλως να αιτιολογείται η κατ' αυτόν τον τρόπο έκδοση από το αντισυμβαλλόμενο των λαμβανομένων φορολογικών στοιχείων.

2. Η περίπτωση να εξοφλούνται τα φορολογικά στοιχεία, που υπερβαίνουν το ποσό των 15.000,00 ευρώ, με ανοικτό λογαριασμό.

Στην καθημερινότητα είναι συχνή η εξόφληση των τιμολογίων με ανοικτό δοσοληπτικό λογαριασμό, ο οποίος λογαριασμός τηρείται στους υπολογαριασμούς του λογαριασμού 50 «προμηθευτές στους οποίους παρακολουθούνται οι πάσης φύσεως δοσοληψίες της επιχείρησης με τους προμηθευτές της».

Επειδή υπάρχει έλλειψη αντιστοιχίας των ποσών αυτών προς συγκεκριμένα τιμολόγια η κίνηση του λογαριασμού 50 δεν αποδίδει συνήθως την ακριβή κατεύθυνση των χρηματικών καταβολών του επιτηδευματία προς τον προμηθευτή του.

Αν μεταξύ των κατά τον παραπάνω τρόπο εξοφλούμενων τιμολογίων, δεν υπάρχει τιμολόγιο αξίας άνω των 15.000,00 ευρώ, δεν υπάρχει ζήτημα όσον αφορά την εφαρμογή της σχολιαζόμενης διάταξης, ενώ αν περιλαμβάνονταν ένα ή περισσότερα τιμολόγια αξίας, το καθένα, άνω των 15.000,00 ευρώ, τότε η εξόφληση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ως άνω διάταξης, δηλαδή πρέπει να γίνει μέσω τραπεζικού λογαριασμού ή με δίγραμμη επιταγή.

Όταν η εξόφληση γίνει με δοσοληπτικό λογαριασμό, τότε έχει εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 422 του Α.Κ. που ορίζει: «Καταλογισμός σε περίπτωση περισσότερων χρεών: Αν λοιπόν ο οφειλέτης έχει περισσότερα χρέη προς τον δανειστή, έχει το δικαίωμα να ορίσει κατά την καταβολή το χρέος, που θέλει να εξοφληθεί. Αν δεν είχε ορίσει τίποτε, η παροχή που έγινε καταλογίζεται πρώτα στο ληξιπρόθεσμο χρέος και αν υπάρχουν περισσότερα σ' εκείνο, που για τον δανειστή παρέχει μικρότερη ασφάλεια. Αν υπάρχουν περισσότερα με ίση ασφάλεια, στο επαχθέστερο για τον οφειλέτη και αν υπάρχουν περισσότερα εξ ίσου επαχθή στο αρχαιότερο. Αν όλα τα χρέη είναι σύγχρονα τότε ο καταλογισμός γίνεται σύμμετρα».

Εξ ίσου χρήσιμη για τον προσδιορισμό του εξοφλούμενου τιμολογίου είναι και η διάταξη του άρθρου 423 του Α.Κ. που ορίζει, ότι «...αν το χρέος αποτελείται από κεφάλαιο, τόκους και έξοδα, η παροχή καταλογίζεται πρώτα στα έξοδα, έπειτα στους τόκους και τελευταία στο κεφάλαιο».

Όταν δεν έχει γίνει συμφωνία μεταξύ προμηθευτή και πελάτη εφαρμόζονται οι διατάξεις αυτές του Αστικού Κώδικα (που είναι ενδοτικού δικαίου, αφού ο νόμος δεν επιβάλλει να γίνει και καταλογισμός του καταβαλλόμενου στα περισσότερα χρέη με τον τρόπο, που ορίζει η διάταξη αυτή) για τον προσδιορισμό των εξοφλούμενων φορολογικών στοιχείων. Συνεπώς, συμπεραίνεται ότι μπορούν πελάτης και προμηθευτές να ορίσουν με την συμφωνία τους πως θα γίνει ο καταλογισμός αυτός.

Έτσι, λοιπόν, και με βάση τα ανωτέρω ο πελάτης καταβάλλοντας ένα χρηματικό ποσό στον προμηθευτή, έναντι του συνολικού λογαριασμού μπορεί να προσδιορίσει σε ποίο συγκεκριμένο φορολογικό στοιχείο απευθύνεται η συγκεκριμένη καταβολή για εξόφληση τμηματική ή ολική.

Στις περιπτώσεις, που μεταξύ των οφειλομένων φορολογικών στοιχείων, που εξοφλούνται με ανοικτό λογαριασμό, υπάρχουν ένα ή περισσότερα με αξία, το καθένα μεγαλύτερη των 150.000,00 ευρώ, είναι πρακτικά χρήσιμα και εφικτό νομικώς, να ορίζεται με δηλώσεις του πελάτη ή με συμφωνία μεταξύ των δύο, το συγκεκριμένο φορολογικό στοιχείο το οποίο αφορά η συγκεκριμένη καταβολή.

Πρέπει, λοιπόν, να γίνεται η εξόφληση μέσω τραπεζικού λογαριασμού η με δίγραμμη επιταγή φορολογικών στοιχείων, που η αξία τους υπερβαίνει το όριο των 15.000,00 ευρώ, και θα πρέπει να αναγράφεται στο σώμα της σχετικής απόδειξης ο αριθμός του τιμολογίου, που αφορά η εξόφληση καθώς και ο τρόπος της εξόφλησης με πίστωση τραπεζικού λογαριασμού του προμηθευτή ή με παράδοση σ' αυτόν δίγραμμης επιταγής.

Οι υποχρεώσεις αυτές αφορούν και τους επιτηδευματίες, που τηρούν Α' ή Β' κατηγορίες βιβλία του ΚΒΣ, αν και δεν έχουν υποχρέωση καταχώρησης των εξοφλητικών αποδείξεων στα βιβλία τους, ούτε λογιστικής παρακολούθησης του λογαριασμού των προμηθευτών τους (εγκύκλιος 1029423/2002/0015/ΠΟΛ 1127/16/4/2002).

3. Συνέπειες για την μη τήρηση της διάταξης

Από την διατύπωση της διάταξης της παρ. 5 του άρθρου 6 του Ν.29992/2002 προκύπτει, ότι τέθηκε «...ειδικά για την απόδειξη της συναλλαγής από τον λήπτη φορολογικού στοιχείου, που αφορά αγορά αγαθών ή λήψη υπηρεσιών αξίας 15.000,00 ευρώ και άνω...».

Αν λοιπόν ο λήπτης φορολογικού στοιχείου αξίας άνω 15.000,00 ευρώ, που καταχώρησε στα βιβλία του, δεν το εξοφλήσει, τμηματικά ή ολικά, μέσω τραπεζικού λογαριασμού ή με δίγραμμη επιταγή, δεν μπορεί να αποδείξει την συναλλαγή και δεν θα ληφθεί ως γενόμενη από τον φορολογικό έλεγχο, ο οποίος θα αναμορφώσει λογιστικά τα αποτελέσματα του φορολογικού στοιχείου του επιτηδευματία, το οποίο θα χαρακτηρίζεται εικονικό και θα επισύρει τις συνέπειες της περίπτ. β της παρ. 10 του άρθρου 5 του Ν.2523/1997 (ΦΕΚ 179/Α').

Η συμβολή των ηλιακών ενεργειακών συστημάτων στην βιώσιμη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη του ελλαδικού χώρου

Της κ. **Ροΐδως ΜΗΤΟΥΛΑ**
Λέκτ. Χαροκοπέιου Πανεπ.

και του κ. **Μιχ. ΣΙΑΚΑΒΕΛΛΑ**
Δρος Ε.Μ.Π., Ερευνητού Κέντρου Δ.Ε.Π. ΔΕΗ

1. Εισαγωγή

Ήδη, από τις αρχές του 20ού αιώνα είχε γίνει ευρύτερα γνωστό, ότι η παγκόσμια ζήτηση ενέργειας θα αυξάνεται διαρκώς, αφ' ενός μεν διότι η κατά κεφαλή κατανάλωση μεγαλώνει δραματικά με τις αυξανόμενες απαιτήσεις των νέων τεχνολογιών, αφ' ετέρου δε διότι ο πληθυσμός της Γης αυξάνεται σημαντικά¹. Η ραγδαία άνοδος των ενεργειακών αναγκών καλύπτεται σήμερα παγκοσμίως, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό από συμβατικές, μη ανανεώσιμες πηγές, όπως ο άνθρακας, το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο. Η αλόγιστη χρήση των παραπάνω καυσίμων έχει ως αποτέλεσμα τη εκπομπή επικίνδυνων αερίων (διοξείδιο του άνθρακα (CO₂), μεθάνιο (CH₄), χλωροφθοράνθρακες κ.λ.) οξύνοντας το υπάρχον πρόβλημα του θερμοκηπίου και συμβάλλοντας στη δημιουργία όξινης βροχής (μέσω του διοξειδίου του θείου (SO₂) και των οξειδίων του αζώτου (NO_x, x=1,2). Η πυρηνική ενέργεια θεωρείται σήμερα η δεύτερη σημαντική πηγή ενέργειας, αλλά δεν ανταποκρίνεται στις υποσχόμενες προσδοκίες της μα και καλείται να επιλύσει το πρόβλημα της διαχείρισης των ραδιενεργών αποβλήτων εκτιμώντας ταυτόχρονα σενάρια περιβαλλοντικής προστασίας σε περίπτωση ατυχήματος².

Μια δεκαετία πριν με τις παγκόσμιες συναντήσεις του Ο.Η.Ε. στο Ρίο (1992) και στο Κυότο (1997) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη υπεγράφη μεταξύ 154 χωρών η Συνθήκη για την Κλιματική Μεταβολή με στόχο την από κοινού αντιμετώπιση της υπέρμετρης χρήσης συμβατικών καυσίμων³. Το μήνυμα που εδόθη στους ιθύνοντες ήταν σχετικά απλό: Μείωση της εξάρτησης από το πετρέλαιο με ταυτόχρονη αύξηση του μεριδίου

1. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΜΠ: *Η κλιματική μεταβολή. Το ελληνικό πρόβλημα*, Φεβρουάριος 1995, σ.σ.2-3.
2. Κοσμοπούλος Π.: *Δοκίμιο Εισαγωγής στον Περιβαλλοντικό Σχεδιασμό. Προβλήματα φυσικών πόρων και εκμετάλλυσής τους*, Θεσσαλονίκη, 2001 σ.121-122.
3. ΚΑΙΠΕ: *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Περιβάλλον*. Αθήνα, Μάρτιος 1997. σ.2-9.

των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Α.Π.Ε.). Για πρώτη φορά έννοιες όπως καταστροφή και ρύπανση του περιβάλλοντος, εξάντληση των φυσικών πόρων, οικολογική συνείδηση και πολιτική, αειφόρος ανάπτυξη και ένα παρεμφερές πλήθος νέων όρων, που στη βάση τους αφορούν τη δυναμική σχέση του φυσικού περιβάλλοντος με την ανθρώπινη δραστηριότητα κι ανάπτυξη, άρχισαν να απασχολούν όχι μόνο τη επιστημονική κοινότητα, αλλά και απλά συνειδητοποιημένα μέλη της σύγχρονης κοινωνίας.

Μεταξύ των πρωτοπόρων, η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε ένα ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο ενεργειακής πολιτικής με στόχο τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας και την προοδευτική εγκαθίδρυση μεταξύ των μελών της μίας ενιαίας εσωτερικής αγοράς. Μια τέτοια προσπάθεια μπορεί να στεφθεί με επιτυχία οδηγώντας σε υψηλό ποσοστό εκμετάλλευσης των Α.Π.Ε., σε συνδυασμό με προστασία του περιβάλλοντος και της αειφορίας των πόρων, μόνον μέσω μιας κοινής ενεργειακής δράσης μεταξύ της Ε.Ε. και των μελών και με πλήρη σεβασμό στην αρχή της επικουρικότητας.

Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, είναι η χώρα της Ε.Ε. με συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι των υπολοίπων ως προς την αξιοποίηση όλων σχεδόν των μορφών Α.Π.Ε.. Η ηλιοφάνειά της είναι από τις υψηλότερες στην Ευρώπη, ενώ ισχυροί άνεμοι επικρατούν στο Αιγαίο καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Υπάρχει αξιοσημείωτο δυναμικό για ανάπτυξη μικρών υδροηλεκτρικών στη Βόρειο Ελλάδα, καθώς επίσης να γεωθερμική ενέργεια στα νησιά του Αιγαίου, τη Θράκη και τη Μακεδονία. Σύμφωνα με συντηρητικές εκτιμήσεις το συνολικό δυναμικό σε Α.Π.Ε. είναι περίπου 20 φορές μεγαλύτερο απ' αυτό που αξιοποιείται σήμερα. Κατά το έτος 1998 οι Α.Π.Ε. συμμετείχαν μόλις κατά 5.04% στη συνολική εθνική πρωτογενή προσφορά ενέργειας⁴. Αν και θα περίμενε κανείς η συνεισφορά της ηλιακής και αιολικής ενέργειας στο ισοζύγιο παραγωγής ενέργειας από Α.Π.Ε. να καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό, στην πραγματικότητα η βιομάζα και η υδροηλεκτρική ενέργεια συνιστούσαν το 0.6%. Η συνεισφορά όλων των υπολοίπων (ηλιακή, αιολική και γεωθερμική) περιοριζόταν στο υπόλοιπο 9.4%. Το άμεσο εκμεταλλεύσιμο πλούσιο ηλιακό δυναμικό του Ελλαδικού χώρου θα μπορούσε να συμμετάσχει σημαντικά στην εξισορρόπηση της ενεργειακής ζήτησης και προσφοράς, προωθώντας κατάλληλα μέτρα και παρέχοντας κίνητρα για την αποδοτικότερη εκμετάλλευση του.

2. Μορφές ανάπτυξης ηλιακών ενεργειακών συστημάτων στην Ελλάδα

Ο ήλιος θεωρείται παγκοσμίως ως η πιο σημαντική πηγή ενέργειας. Η ηλιακή ενέργεια που φθάνει στην επιφάνεια της γης μέσα σε χρονικό διάστημα 20 ημερών υπερβαίνει όλα τα αποθέματα καυσίμων εξόρυξης, που περιέχει ολόκληρη η υδρόγειος. Η ηλιακή ενέργεια αποτελεί την πιο χρησιμοποιημένη μορφή, ιδίως στη θερμική της μορφή. Με τον φυσικό αυτό πόρο ενέργειας, δίνεται η ευκαιρία για χρησιμοποίηση κατά κόρο στις νότιες χώρες της Ε.Ε., όπου παρατηρείται μεγαλύτερη ηλιοφάνεια κατά τη διάρκεια του έτους. Η Ελλάδα βρίσκεται στην γεωγραφικά και κλιματολογικά προνομακή θέση να λούζεται από τις ακτίνες του ήλιου για περισσότερες από 250 ημέρες το χρόνο, δημιουρ-

⁴ Καραπαναγιώτης Ν.: *Μέθοδοι Χρηματοδότησης των Επενδύσεων Α.Π.Ε. στην Ελλάδα*. Αθήνα, Οκτώβριος, 2000 σ.3-6.

γώντας ιδιαίτερα ευνοϊκές προοπτικές για την αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας μέσω των εξής τριών τεχνικών: των ενεργητικών ηλιακών συστημάτων, των παθητικών ηλιακών συστημάτων και των φωτοβολταϊκών συστημάτων⁵.

2.1. Ενεργητικά ηλιακά συστήματα

2.1.1. Γενικά στοιχεία

Τα ενεργητικά ηλιακά συστήματα αξιοποιούν την ηλιακή ακτινοβολία για τη θέρμανση χώρων και την παραγωγή ζεστού νερού. Ταξινομούνται κατά ISO/DIS 9488 σε αυτόνομα, χωρίς βοηθητική θερμαντική πηγή και συστήματα προθέρμανσης για την προθέρμανση του νερού και σε υβριδικά, που καλύπτουν τις θερμαντικές ανάγκες, ανεξάρτητα της διαθεσιμότητας της ηλιακής ενέργειας, συνδυάζοντας ηλιακά με συμβατικά ενεργειακά συστήματα. Ένας άλλος τρόπος ταξινόμησης τους είναι σε συστήματα υγρού, με ευρύτητα εφαρμογών στη θέρμανση χώρων, παραγωγή ζεστού νερού για οικιακή χρήση, συστήματα κλιματισμού κ.λ., και σε συστήματα αέρος με εφαρμογές στη βιομηχανία, στην ξήρανση γεωργικών προϊόντων κ.λ.. Η λειτουργία των ηλιακών συστημάτων υγρού βασίζεται στην κυκλοφορία υγρού διαμέσου αγωγών από και προς έναν ηλιακό συλλέκτη. Οι σημαντικότεροι τύποι είναι ο επίπεδος συλλέκτης, ο συλλέκτης κενού (με μειωμένες τις απώλειες) και ο συγκεντρωτικός συλλέκτης με μηχανισμό παρακολούθησης της τροχιάς του ήλιου (πολύ ακριβός). Η λειτουργία των ηλιακών συστημάτων αέρος βασίζεται στην κυκλοφορία θερμού αέρα διαμέσου αγωγών από και προς ένα ηλιακό συλλέκτη. Τα συστήματα αυτά δεν χρειάζονται αντιψυκτική προστασία, είναι φθηνά, αλλά παρουσιάζουν δυσκολίες ως προς τη μεταφορά και διανομή του αέρα.

Στα συστήματα θέρμανσης νερού έχουμε μια μετατροπή ενός μέσου ποσοστού της τάξης του 30% της προσπίπτουσας ενέργειας σε αισθητή θερμότητα υπό θερμοκρασία 30-60°C, είτε ενός μικρότερου ποσοστού υπό θερμοκρασία 80-120°C. Τα συστήματα αυτά είναι ευρέως διαδεδομένα στην Ελλάδα ιδίως σε κτίρια του ημιαστικού και αγροτικού περιβάλλοντος, ενώ είναι επίσης δυνατή η επέκτασή τους σε μεγάλα συστήματα, που λειτουργούν αυτόνομα ή σε συνδυασμό με άλλα συμβατικά ή παθητικά καλύπτοντας κατ' αυτό τον τρόπο όλες τις θερμαντικές ανάγκες μίας σύγχρονης κατασκευής. Τα συστήματα θέρμανσης χώρων είναι πολυπλοκότερα αυτών της θέρμανσης νερού. Στην περίπτωση αυτή έχουν ευρεία εφαρμογή οι ηλιακοί συλλέκτες, που έχουν χρησιμοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία 20 χρόνια στην Ελλάδα. Έχει υπολογιστεί, ότι οι εγκατεστημένοι συλλέκτες στην Ελλάδα στις αρχές του 1996 ήταν 2.000.000 τ.μ. σε σύνολο 6.500.000 τ.μ. στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα⁶.

2.1.2. Παραγόμενη ενέργεια με χρήση ενεργητικών ηλιακών συστημάτων

Στην Ελλάδα δεν έχουν εγκατασταθεί ακόμη τέτοιες μονάδες ηλεκτροπαραγωγής. Πέρα από τον πολύ μεγάλο αριθμό ηλιακών θερμοσιφώνων, που έχουν τεθεί σε κατοικίες, η χρήση των ενεργητικών ηλιακών συστημάτων είναι διαδεδομένη επίσης σε ε-

5. Στεφάνου Ιωσ., Μπιούλα Ρ.: *Ο ρόλος της ενέργειας στον περιβαλλοντικό σχεδιασμό και στην περιφερειακή ανάπτυξη*. Αθήνα, 2002, σ.31-40.

6. ΥΠΕΧΩΔΕ: *Οικολογική Δόμηση*. Αθήνα, Ιούνιος, 2000 σ.72-90.

γκαταστάσεις με πολύ υψηλότερες ανάγκες, όπως νοσοκομεία, ξενοδοχεία και αθλητικά κέντρα.

Μια από τις μεγαλύτερες πιλοτικές εφαρμογές μαζικής χρήσης ενεργητικών και άλλων ηλιακών συστημάτων (παθητικών) αποτελεί το Ηλιακό Χωριό, ένα συγκρότημα 435 κατοικιών που κατασκευάστηκε το 1988 στην Πεύκη Αττικής στα πλαίσια συνεργασίας του Ελληνικού Υπουργείου Ανάπτυξης του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας και του Υπουργείου Έρευνας και Τεχνολογίας της Γερμανίας. Η συμφωνία προέβλεπε την πειραματική εφαρμογή ενεργητικών και παθητικών ηλιακών συστημάτων προηγμένης τεχνολογίας. Ο οικισμός αυτός σχεδιάστηκε με τις καλύτερες ενεργειακές προδιαγραφές αναμένοντας να δώσει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα από πλευράς αυξημένης θερμικής άνεσης σε συνδυασμό με μικρές ενεργειακές καταναλώσεις. Στον οικισμό αυτό μελετήθηκαν και αξιολογήθηκαν επί σειρά ετών διαφορετικά συστήματα επίπεδων συλλεκτών, συστήματα αποθήκευσης και διανομής ζεστού νερού, ενώ δόθηκε ιδιαίτερο βάρος στη μελέτη κεντρικών συστημάτων εξυπηρέτησης ομάδων κατοικιών ή συνολικά του οικισμού⁷. Η λειτουργία των ηλιακών συστημάτων του ηλιακού χωριού επί μια δεκαετία οδήγησε στην εξοικονόμηση σημαντικών ποσών συμβατικών καυσίμων εξασφαλίζοντας υψηλό επίπεδο εξυπηρέτησης στους κατοίκους του, αποδεικνύοντας εμπράκτως ότι είναι δυνατή, αποτελεσματική και ταυτόχρονα οικονομικά βιώσιμη η χρήση τους σε ευρεία κλίμακα στην Ελλάδα.

Πέρα από το ηλιακό χωριό μεγάλες ποσότητες ζεστού νερού έχουν εξασφαλιστεί στις αθλητικές εγκαταστάσεις του Σταδίου Ειρήνης και Φιλίας με χρήση 300 τετραγωνικών μέτρων επίπεδων ηλιακών συλλεκτών. Θερμικά ηλιακά συστήματα χρησιμοποιούνται σήμερα για τις ανάγκες παραγωγής σε πολλές γαλακτοβιομηχανίες όπως επίσης και σε βιομηχανίες καλλυντικών.

2.2. Παθητικά ηλιακά συστήματα

2.2.1. Γενικά στοιχεία

Ο σχεδιασμός και η κατασκευή κτιρίων, υπολογίζοντας τη βέλτιστη χρήση του ήλιου και άλλων κλιματικών παραμέτρων για τη θέρμανση, το δροσισμό και το φωτισμό, αποτελούσε τμήμα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού από αιώνες. Οι εργασίες στο πεδίο αυτό αφορούν την εξασφάλιση ότι η διαμόρφωση των νέων κτιρίων ή η ανακαίνιση των υφισταμένων θα πρέπει να γίνεται με στόχο την επωφελέστερη χρήση των ηλιακών ακτίνων⁸. Τα υλικά που χρησιμοποιούνται στις κατασκευές αυτές είναι εν γένει τοπικής προέλευσης, φιλικά προς το περιβάλλον και υπάρχουν σε ιδιαίτερη αφθονία στον ελλαδικό χώρο (τσιμέντο, πλίνθος, κεραμικό, πέτρα και ξυλεία). Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν και υλικά προηγμένης τεχνολογίας (κατεργασμένα ελαστικά) αλλά αυτή η πρακτική δεν είναι συνήθης μια κι αντίκειται στις αρχές της οικολογικής δόμησης⁹. Τα παθητικά ηλιακά συστήματα είναι συνήθως απλές κατασκευές ενσωματωμένες

7. ΚΑΠΕ/Τμήμα. *Ενεργητικών Ηλιακών Συστημάτων: Ενεργητικά Ηλιακά Συστήματα*. Αθήνα, Σεπτέμβριος 1998, σ.12-15.

8. Σπμαντώνη Μ.: *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Περιβάλλον*. Αθήνα, 2002.

9. Tyler G. Miller: *Βιώνοντας στο Περιβάλλον. Αρχές Περιβαλλοντικών Επιστημών*. Αθήνα, 1999, σ.149-155.

στο κέλυφος του κτιρίου. Τα παθητικά ηλιακά συστήματα επιτρέπουν έτσι τη σημαντική μείωση του ενεργειακού κόστους για τη θέρμανση των κτιρίων βελτιώνοντας τη θερμοκή άνεση των ενοίκων τους, βασιζόμενα:

στη συλλογή της ηλιακής ενέργειας και τη μετατροπή της σε επωφελή, στην αποθήκευση της θερμικής ενέργειας, στη διατήρηση της θερμότητας στο κτίριο, και τελικά, στη διανομή της θερμότητας.

Η κατασκευή ενός τέτοιου κτιρίου πρέπει να είναι όσο το δυνατόν συμπαγής και με χρησιμοποίηση στους τοίχους υλικών μεγάλης θερμοχωρητικότητας, να προσανατολίζεται στην αποδοτικότητα της άμεσης αποθήκευσης μέσω γυάλινων συλλεκτικών επιφανειών (υαλοπίνακες) στο εξωτερικό κέλυφός του κατάλληλα τοποθετημένων, ώστε να προσλαμβάνουν τα μέγιστα ποσά ενέργειας πριν από το μεσημέρι. Η απόδοση του συστήματος ενισχύεται με τη χρήση κατάλληλης μόνωσης και μέσω του θερμοκηπίου (προσαρτημένος ηλιακός χώρος με μια ή και τις τρεις πλευρές του καλυμμένες με γυαλί). Η ανανέωση του αέρα είναι απαραίτητη για την αποβολή του στάσιμου αέρα, των οσμών και τη διατήρηση ικανοποιητικών επιπέδων οξυγόνου και υγρασίας κι επιτυγχάνεται σήμερα μέσω κατάλληλου συνδυασμού παθητικών ηλιακών συστημάτων με συμβατικούς κυκλοφορητές¹⁰.

2.2.2. Παράγόμενη ενέργεια με χρήση παθητικών ηλιακών συστημάτων

Ο συνδυασμός του γεωγραφικού πλάτους της Ελλάδας και της υψηλής ηλιοφάνειας που παρατηρείται, έχει ως αποτέλεσμα να προσπίπτουν ημερησίως κατά μέσο όρο 4.3 KWh ηλιακής ενέργειας σε κάθε τετραγωνικό μέτρο οριζόντιας επιφάνειάς της. Ο σχεδιασμός λοιπόν των κτιρίων βάσει των αρχών της βιοκλιματικής και με την κατάλληλη χρήση των απαραίτητων παθητικών συστημάτων, μπορεί να οδηγήσει στην επίτευξη μιας κάλυψης του θερμικού φορτίου των χώρων τους, που κυμαίνεται μεταξύ του 40 και 60% για τις πιο κύριες περιοχές της χώρας, φθάνοντας και το 90% στις πιο ζεστές¹¹.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 εμφανίστηκαν αρκετές δεκάδες βιοκλιματικών κτιρίων κυρίως στην περιοχή της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και της Κρήτης. Την εποχή εκείνη, παρά την έλλειψη οργανωμένου θεσμικού πλαισίου, οι εφαρμογές αυτές αναπτύχθηκαν ως αποτέλεσμα επαγγελματικής πρωτοβουλίας μηχανικών, που μέσα από την συζήτηση της ποιότητας στον οικολογικό αρχιτεκτονικό σχεδιασμό προσέγγισαν κι εφαρμόσαν στις μελέτες τους τη βιοκλιματική λογική. Επίσης, ήταν αποτέλεσμα πρωτοβουλίας ερευνητικών και κυβερνητικών κέντρων που υποστήριζαν χρηματοδοτικά την προσπάθεια αυτή¹².

Τα παθητικά ηλιακά συστήματα αν και είναι πραγματικότητα για τις ευρωπαϊκές χώρες εδώ και δεκαετίες, στην Ελλάδα μόλις πρόσφατα απέκτησαν το θεσμικό τους πλαίσιο με την έγκριση από τη Βουλή του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού (Γ.Ο.Κ.).

10. Παναγόπουλος Ε.: *Η πράσινη αρχιτεκτονική. Εφημ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 3 Ιουνίου 2000, σ.10.

11. ΚΑΠΕ/Τμήμα Παθητικών και Υβριδικών Ηλιακών Συστημάτων: *Παθητικά Ηλιακά Συστήματα*. Αθήνα, Σεπτέμβριος 1998, σ.13-15.

12. Γεωργιάδου Ε.: *Βιοκλιματικός Σχεδιασμός, Καθαρές Τεχνολογίες Δόμησης*. Θεσσαλονίκη, 1996, σ.161.

Το νέο θεσμικό πλαίσιο με βάση προεδρικό διάταγμα για εξοικονόμηση ενέργειας στον οικιστικό τομέα αποτελεί πλαίσιο μέτρων αειφόρου σχεδιασμού σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα - κίνητρα, εφαρμογή επιδεικτικών - πιλοτικών προγραμμάτων σε επίπεδο οικισμών και μεμονωμένων κτιρίων και σχεδίων πολιτικής με την ανάληψη δεσμεύσεων και αντίστοιχων δράσεων. Θεσπίστηκαν επίσης οι κατάλληλες ρυθμίσεις που αφορούν υφιστάμενα και νεοανεγειρόμενα κτίρια όλων των κατηγοριών και χρήσεων και ιδιαίτερα αυτών του ευρύτερου δημόσιου φορέα, που θα αποτελέσουν και τον τομέα «πυλώνα» της νέας ενεργειακής πολιτικής. Σήμερα, η εφαρμογή του βιοκλιματικού σχεδιασμού και των καθαρών τεχνολογιών στη δόμηση των κτιρίων αποτελεί έναν από τους κύριους στόχους των μέτρων εθνικής πολιτικής για μείωση των εκπομπών αερίων ρύπων και προστασίας του περιβάλλοντος.

Στα πλαίσια αυτά εκπονήθηκε από το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ.), αρχές του 1996 το σχέδιο δράσης «Ενέργεια 2001», από ομάδες εξειδικευμένων επιστημόνων και εκπροσώπους κλαδικών και ερευνητικών φορέων (Κ.Α.Π.Ε.), το οποίο είναι ένα συνολικό σχέδιο στρατηγικής για την εφαρμογή συστημάτων και τεχνικών που συμβάλλουν στην εξοικονόμηση ενέργειας στον οικιστικό τομέα. Το σχέδιο αυτό εξειδικεύει τα μέτρα που συμπεριλαμβάνονται στο Ελληνικό Πρόγραμμα για την Κλιματική Μεταβολή για τα κτίρια του οικιακού, εμπορικού και τριτογενούς τομέα μέσω πολιτικής κινήτρων, εφαρμόζοντας το άρθρο 6 του ν.1512/85 κι εναρμονίζοντας την ελληνική νομοθεσία στην κοινοτική οδηγία 93/76/ΕΟΚ (Σταθεροποίηση και περιορισμός των εκπομπών CO₂ με τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων)¹³.

Ως άμεσο αποτέλεσμα των παραπάνω μέτρων είναι το γεγονός, ότι έχουν τεθεί σε λειτουργία και αποδίδουν ενεργειακά στα πλαίσια του Ηλιακού Χωριού (Παρ. 2.1.2.) σύγχρονα παθητικά ηλιακά συστήματα σε συνδυασμό με αντίστοιχα ενεργητικά, ενώ πλήθος άλλων βρίσκονται σε πειραματικό στάδιο. Όλα τα νέα δημόσια κτίρια σχεδιάζονται και κατασκευάζονται με βάση τα νέα θεσμικά πλαίσια περί ορθολογικής εκμετάλλευσης της ενέργειας συμπεριλαμβάνοντας στην αρχιτεκτονική τους πλήθος παθητικών δομικών συστημάτων. Το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ προωθεί την ανακατασκευή παλαιού βιομηχανικού κτιρίου στον Ελαιώνα σε πρότυπο «Οικολογικό Κτίριο» για τη στέγαση των κεντρικών υπηρεσιών του και των εποπτευόμενων από αυτό Οργανισμών. Επίσης, ολοκληρώνονται δύο νέα Δημόσια κτίρια υψηλής ενεργειακής απόδοσης στη Θήβα και τη Μενεμένη, ενώ ανακατασκευάζονται αρκετές παλαιές προσφυγικές πολυκατοικίες με όρους καθαρών τεχνολογιών δόμησης. Μεγάλο πλήθος ιδιωτών έχει αρχίσει τελευταία να δραστηριοποιείται απαιτώντας την κατασκευή αυτόνομων ενεργειακά κατασκευών για προσωπική τους χρήση. Ένα αρκετά μεγάλο πλήθος τέτοιων βιοκλιματικών κτιρίων με εμφανή αποτελέσματα ως προς την εξοικονόμηση ενέργειας με χρήση παθητικών συστημάτων έχει έντεχνα διαφημιστεί σε αρκετά ελληνικά περιοδικά κι εφημερίδες τα τελευταία δύο χρόνια.

13. Καραβασίλη Μ.: *Εξοικονόμηση ενέργειας στα κτίρια. Πρακτικά Ημερίδας, Αθήνα, 1997 σ.6-7.*

2.3. Φωτοβολταϊκά συστήματα

2.3.1. Γενικά στοιχεία

Ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της ηλιακής ενέργειας είναι ότι μπορεί να μετατραπεί με διάφορους τρόπους σε ηλεκτρική ενέργεια. Η πιο άμεση και αποδοτική μέθοδος μετατροπής είναι αυτή με τη βοήθεια των «ηλιακών κυττάρων» ή φωτοβολταϊκών (Φ/Β) στοιχείων, στηριζόμενη αποκλειστικά στο φωτοηλεκτρικό φαινόμενο. Κάθε Φ/Β στοιχείο αποτελείται από δύο στρώματα ημιαγώγιμου υλικού, συνήθως πυριτίου. Όταν η ηλιακή ακτινοβολία προσπίπτει στην ένωση των δύο αυτών στρωμάτων απελευθερώνεται ένα κύμα ηλεκτρονίων παράγοντας συνεχές ηλεκτρικό ρεύμα. Επειδή ένα μεμονωμένο ηλιακό κύτταρο παράγει απειροελάχιστη ποσότητα ηλεκτρικού ρεύματος συσπειρώνονται πολλά μαζί σε ένα πάνελ (πλαίσιο) παράγοντας ισχύ 30-100 watt. Η απόδοση των πλαισίων που κυκλοφορούν στην αγορά είναι της τάξης του 11%, οπότε ένα πλαίσιο εκτεινόμενο σε ηλιακή ακτινοβολία 1 kW/m^2 παράγει ηλεκτρική ισχύ ίση με 0.11kW. Πολλά τέτοια πλαίσια συνδέονται μαζί και αποτελούν μια συστοιχία.

Ένα αυτόνομο Φ/Β σύστημα (Φ/Β σταθμός) αποτελείται από τη Φ/Β συστοιχία τους συσσωρευτές για την αποθήκευση της ηλεκτρικής ενέργειας (συνήθως μολύβδου - οξέος) και το σύστημα μετατροπής ισχύος (συνεχές σε εναλλασσόμενο). Εκτός από το αυτόνομο, άλλοι τύποι είναι το διασυνδεδεμένο, όπου το Φ/Β σύστημα συνδέεται με το ηλεκτρικό δίκτυο, το υβριδικό που λειτουργεί σε συνδυασμό με άλλες πηγές ενέργειας (π.χ. γεννήτρια πετρελαίου ή ανεμογεννήτρια) και αυτό της μικρής ισχύος που χρησιμοποιείται για τη λειτουργία αντλιών ή ανεμιστήρων συνεχούς ρεύματος, καθώς και για την κυκλοφορία του αέρα ή του νερού στους ηλιακούς συλλέκτες.

2.3.2. Παραγόμενη ενέργεια με χρήση Φ/Β συστημάτων

Η παγκόσμια ενεργειακή κρίση του 1973 έκανε πολλούς ερευνητές και τεχνολόγους να στραφούν στην κατασκευή και αξιοποίηση του πρώτου ηλιακού κυττάρου. Σήμερα ένα φωτοβολταϊκό σύστημα ονομαστικής ισχύος 3KW (επιφάνειας 18 τετραγωνικών μέτρων) μπορεί να παράγει ενέργεια ίση με 4500KWh για ένα έτος, έχοντας τη δυνατότητα να καλύψει τις ανάγκες μιάς τετραμελούς οικογένειας. Οι αναλυτές σήμερα πιστεύουν ότι τα ηλιακά κύτταρα θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν το 17% του παγόσμου ηλεκτρισμού μέχρι το 2010, όσο και η πυρηνική ενέργεια, με χαμηλότερη δαπάνη όμως και λιγότερους κινδύνους. Τριάντα χρόνια μετά την εισαγωγή του πρώτου Φ/Β στοιχείου η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί έντονα τις εφαρμογές Φ/Β στοιχείων. Στη Γερμανία υπάρχει έντονη δραστηριοποίηση και η χώρα επιδιώκει να απαγκιστρωθεί από την πυρηνική ενέργεια προσφέροντας οικονομικά κίνητρα ακόμη και για οικιακή χρήση. Στην Ολλανδία μια ολόκληρη συνοικία 500 οικιών (Nieuwland/Amersfoort) καλύπτεται ενεργειακά από Φ/Β σταθμούς, εξοικονομώντας τεράστια ποσά ενέργειας. Η Ελλάδα διαθέτει ένα αξιοσημείωτο δυναμικό για την ανάπτυξη και εφαρμογή των Φ/Β συστημάτων. Παρά την άφθονη ηλιοφάνεια που επικρατεί σε πολλά μέρη της χώρας μόλις τα τελευταία χρόνια άρχισαν να παρουσιάζονται ρυθμοί αύξησης της εγκατεστημένης ισχύος κατά 40KW ετησίως.

Δρ Βασιλική Δ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

Το νομικό καθεστώς προστασίας ξένων κεφαλαίων και επενδύσεων αναπτυξιακού χαρακτήρα στην Ελλάδα

Αθήναι, 1996

Έχουν εγκατασταθεί τα τελευταία χρόνια στον ελλαδικό χώρο αρκετά αυτόνομα Φ/Β συστήματα, εξυπηρετώντας άριστα ξενοδοχεία, νοσοκομεία, σχολεία, αλλά και μεμονωμένες κατοικίες. Παράδειγμα τέτοιας εφαρμογής αποτελεί το Φ/Β σύστημα ισχύος 65KW που εγκαταστάθηκε το 1996 στο ξενοδοχείο Elounda Island Villas της Κρήτης. Στο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Τ.Ε.Ι.) Ηρακλείου Κρήτης έχει οργανωθεί Φ/Β πάρκο, ενώ το Πολυτεχνείο Κρήτης ανέπτυξε σε συνεργασία με το Τ.Ε.Ι. Χανίων υβριδικό Φ/Β σύστημα ισχύος 1.5KW για λογριασμό των Ραδιοτηλεοπτικών Επιχειρήσεων «Ίκαρος» στην Κρήτη. Ιδιαίτερης σημασίας είναι το έντονο ενδιαφέρον που παρουσιάζεται τα τελευταία τρία χρόνια από πλευράς εγχώριων ιδιωτών για ανάπτυξη αυτόνομων Φ/Β σταθμών σε μεγάλες βιοτεχνίες και ξενοδοχεία.

Ιδιαίτερα αξιόλογες είναι και οι προσπάθειες ανάπτυξης Φ/Β συστημάτων από Δημοτικές Επιχειρήσεις (π.χ. Δήμου Μυτιλήνης με συνολική ισχύ 8KW στα πλαίσια των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Ενέργειας), αλλά και οικολογικές οργανώσεις (ΑΡΚΤΟΥΡΟΥ στο Νυμφαίο Φλώρινας, συνολικής ισχύος 10KW στα πλαίσια των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Ενέργειας)¹⁴.

Φ/Β συστήματα με μεγάλη εγκατεστημένη ισχύ έχει αποδειχθεί ότι μπορούν να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες ολόκληρων οικισμών. Το Φ/Β πάρκο της Κύθνου, με μέγιστη δυνατότητα 100KW αποτελούμενο από 860 Φ/Β πλαίσια, εγκαταστάθηκε από τη Δ.Ε.Η. σε συνεργασία με το Κ.Α.Π.Ε. και τον Δήμο της περιοχής, ώστε να λειτουργεί σε συνδυασμό με αιολικό πάρκο, μειώνοντας τη κατανάλωση ρεύματος από ορυκτά καύσιμα.

Τα μεγαλύτερα Φ/Β συστήματα έως και σήμερα ανήκουν στη Δ.Ε.Η. (συνολικής ισχύος περίπου 400KW) και στον Ο.Τ.Ε. (συνολικής ισχύος περίπου 100KW). Τα περισσότερα από αυτά άρχισαν να εγκαθίστανται από τη δεκαετία του 1990 συγχρηματοδοτούμενα σε μεγάλο ποσοστό από την Ε.Ε.. Το τελευταίο μεγάλης ισχύος Φ/Β σύστημα (60KW) εγκαταστάθηκε από τη Δ.Ε.Η. το 1999 στη Σίφνο στα πλαίσια του Κοινοτικού Προγράμματος THERMIE. Υπολογίζεται, με βάση το πενταετές αναπτυξιακό πρόγραμμα της επιχείρησης, ότι μέχρι το 2004 θα έχει εγκαταστήσει η Δ.Ε.Η. κι άλλους Φ/Β σταθμούς σε νησιωτικές περιοχές.

Είναι αξιοσημείωτο ότι Φ/Β συστήματα έχουν εγκατασταθεί σε καταφύγια, σταθμούς δασοπυρόσβεσης, φάρους ναυτιλίας, ενώ μικρότερης ισχύος συστήματα ηλεκτροδοτούν τηλεφωνικούς θαλάμους, πινακίδες πληροφοριών αλλά και μηχανές έκδοσης εισιτηρίων.

Συνεχίζεται

¹⁴ ΚΑΠΕ/Τμήμα Φωτοβολταϊκών Συστημάτων: Φωτοβολταϊκά Συστήματα. Αθήνα, Σεπτέμβριος 1998, σ.5-14.

Η πορεία προς την μετακρατική ολοκλήρωση Καθοριστικοί συντελεστές σε μία γενική θεώρηση

Του Δρος Πέτρου ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

1. Κρατική παρέμβαση, σύντομη ιστορική αναδρομή

Η παρεμβατική λειτουργία του εθνικού κράτους και η θεαματική έκταση των αρμοδιοτήτων του γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη τους τελευταίους τρεις αιώνες.

Πριν από τον 18ο αιώνα από τις οντότητες, που αποκαλούμε «κράτη» διέφευγε ο συνολικός καθορισμός της κοινωνικής ζωής: διηύθυναν την διπλωματία και ασχολούνταν με τους πολέμους έξω από τα σύνορα, στο εσωτερικό τους δεν απέδιδαν δικαιοσύνη και δεν εξασκούσαν βία, με την έννοια του μονοπωλίου της βίας. Ανάμεσα στον 13ο και τον 18ο αιώνα ο τομέας, που σταδιακά μονοπωλείται από το κράτος είναι αυτός της στρατιωτικής βίας. Στη συνέχεια δημιουργούνται οι συνθήκες, ώστε οι μάζες να ανασυρθούν προοδευτικά από την πολιτική τους αδιαφορία, φτάνοντας μέσω μίας μακράς ιστορικής διαδικασίας στη σύγχρονη εποχή της εκτεταμένης πολιτικής κοινωνίας του καπιταλισμού με τα πολιτικά δικαιώματα και τις ιδεολογίες κάθε χαρακτήρος.

Ο 19ος αιώνας χαρακτηρίζεται από τη μείωση των εκτός συνόρων πολέμων, τη γέννηση και ανάπτυξη των κρατικών υπηρεσιών: μέσα κυκλοφορίας, μεταφορά και επικοινωνία, το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, τα συστήματα υγείας και κοινωνικής προστασίας.

Ο 20ος αιώνας έχει να «καυχηθεί» για μαζικούς πολέμους και την αποκορύφωση του εθνικισμού, και να «παραθέσει» την επίταση του προγραμματισμού, την επέκταση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, την είσοδο και διείσδυση του κράτους και στους πιο οικογενειακούς και προσωπικούς χώρους, τις γενικής και ειδικής φύσεως ρυθμίσεις, που αναλαμβάνονται από το δημόσιο τομέα.

Στο γενικό, επίσης, επίπεδο και με ελάχιστες εξαιρέσεις, το κεντρικό κράτος ενισχύεται αρχικώς έναντι του περιφερειακού - τοπικού, και τα περιφερειακά ή τοπικά εμπόδια περιορίζονται στην εσωτερική επικράτεια. Συνυπάρχουν, επίσης, γεωπολιτικώς το κρατικό με το υπερεθνικό και το παγκόσμιο. Η εθνική κυριαρχία συνδυάζεται με τον καπιταλισμό. Εκ παραλλήλου παρακολουθούμε την ταυτόχρονη «διεθνοποίηση του κράτους», τη μεσιτεία του για την ευχερέστερη μετάβαση προς ένα ενιαίο κόσμο¹.

Οι γεωπολιτικές σχέσεις πάντοτε περιόριζαν την κυριαρχία του κράτους έθνους, και οι κοινωνίες τουλάχιστον της Ευρωπαϊκής Ηπείρου δεν ήταν ποτέ καθαρώς εθνικές, ήταν ισοδυνάμως και διεθνικές: «Τα εθνικά σύνορα ποτέ δεν επέβαλλαν ανυπέρβλητους περιορισμούς στην καπιταλιστική οικονομία και τη μοντέρνα κουλτούρα. Ο καπιταλι-

1. Βλ. *οχεπικά, Piccioto S. 1990.*

σμός ήταν κατ' εξοχήν διεθνικός στην αρχή της βιομηχανικής εποχής: η κινητικότητα του κεφαλαίου και της εργασίας δεν γνώρισαν σχεδόν κανένα εμπόδιο και το μεγαλύτερο μέρος των ζωνών ανάπτυξης τοποθετείται σε όμορες περιοχές, όπως η Βοημία, η Καταλονία, ή τα σύνολα του τύπου Βελγίου, Ολλανδίας, Λουξεμβούργου. Εάν είναι αλήθεια, ότι η βιομηχανία πέρασε μία φάση περισσότερο εθνική μεταξύ των ετών 1880 και 1945, το χρηματιστικό κεφάλαιο παρέμεινε διεθνικό σε υψηλό βαθμό» (Man M. 1995, σ.52). Τα ρεύματα της κουλτούρας, επίσης, επεκτείνονταν στο χώρο («ρομαντισμός», «βικτωριανό στυλ» κ.λ.). «Η εθνική κυριαρχία όφειλε να συνδυάζεται πάντα με τον καπιταλισμό όπως και με το διεθνικό χαρακτήρα των πολιτισμικών γεγονότων» (ό.π. σ.52). Μία καθαρά καπιταλιστική κοινωνία δεν γνωρίζει ορισμένη γεωγραφική τοποθέτηση, αλλά πρέπει να υποτεθεί, ότι είναι μία οικουμενική κοινωνία χωρίς σύνορα και εξωτερικό εμπόριο.

Αβίαστη φαινομενική διαπίστωση είναι πως τουλάχιστον από το 1945 και ύστερα η κυριαρχική θέση του κράτους - έθνους υπονομεύεται από το διεθνικό δίκτυο σχέσεων, ειδικώς αυτό του οικουμενικού καπιταλισμού, και από τη μετανεωτερική κουλτούρα. Πολλοί μελετητές προχωρούν περισσότερο πρεσβεύοντας τη διακύβευση της σταθερότητας, τη διάρκεια και την ορθολογικότητα του μοντέρνου πολιτισμού². Με κοινωνιολογικούς και πολιτικούς όρους η κυριαρχία του κράτους -υπό την έννοια του επιφυλασσόμενου πεδίου- ενώ είναι πολύ πρόσφατη και ακόμη πιο πρόσφατα απέκτησε την ωριμότητά της, αρχίζει να υπονομεύεται. Την ίδια περίοδο ο διεθνικός χαρακτήρας της οικονομίας και της κουλτούρας αποκορυφώνεται. Ακόμη, περισσότερο, τις δύο τελευταίες δεκαετίες εκρήγνυται μία «αντιπρονοιακή επανάσταση», που αναφέρει τις αιτίες της στα δομικά δημοσιονομικά ελλείμματα, τα υψηλά επιτόκια, που εμποδίζουν την ανάπτυξη και θέτουν εν αμφιβόλω την προσφορά, αποθαρρύνοντας την εργασία και το δανεισμό³. Για πολλούς βέβαια, το κράτος δεν διέρχεται περίοδο αποψίλωσης αλλά ωρίμανσης, μετασχηματισμού και προσαρμογής στις νέες συνθήκες⁴. Είναι ένα θέμα, που θα πραγματευτούμε στη συνέχεια. Θα ξεκινήσουμε με μία σύντομη αναδρομή στους τρόπους συνάψεως της πραγματικής οικονομίας με το κράτος, γιατί προσφέρεται ως ένα περιεκτικό πλαίσιο κατανόησης του τρόπου ανάπτυξης και λειτουργίας του τελευταίου.

2. Κράτος και καπιταλισμός

Σε μια ιδεατή καπιταλιστική κοινωνία της αγοράς η παραγωγή είναι ολοκληρωτικά παραγωγή εμπορευμάτων διά της εμπορευματοποίησης και αυτής της ίδιας της εργασίας. Το ανθρώπινο υποκείμενο καθίσταται ένας επί πλέον συντελεστής παραγωγής, υφιστάμενο τις ανεξάρτητες κινήσεις των προϊόντων, του χρήματος και του κεφαλαίου. Στον καπιταλισμό η ίδια η εργασία αντιμετωπίζεται ως εμπόρευμα και παρουσιάζεται στην αγορά, όπως και κάθε άλλο προς ανταλλαγή αγαθό, εφ' όσον κατά την ιστορική διαδρομή έχει επέλθει η αποξένωσή της από τα μέσα παραγωγής.

Όμως ο πραγματικός τρόπος εισόδου του παραγωγικού υποκειμένου στην παραγωγή, είναι ένας ιδιαίτερος ιστορικός τρόπος που χαρακτηρίζεται από την τυπική ελευθερία

2. Βλ. Man M. 1995, σ.4. Στην πορεία της ανάλυσης θα επεξεργαστούμε εκτενέστερα στοιχεία, που σχετίζονται με την ορθολογικότητα, την οργάνωση και την αποτελεσματικότητα του οικονομικού συστήματος.

3. Βλ. οχεπικά, Skldelsky R., 1997.

4. Βλ. οχεπικά, Pereira L.C.B., 1993, Streeten P., 1993.

του υποκειμένου να διαθέτει την εργασία του στην αγορά. Η εργασία, λοιπόν, παρίσταται ως ελεύθερη εργασία της οποίας η σκόπιμη δραστηριότητα αρχίζει στο σημείο, που μπαίνει στην παραγωγή: ενώνεται με τα άλλα μέσα παραγωγής τα οποία δεν της ανοίκουν. Υπό αυτό το δικαιοπολιτικό πρίσμα ο εργάτης είναι και εμφανίζεται κάτοχος της εργασίας του, την οποία διαθέτει υπό όρους: στην ουσία εντός περιορισμένου χρόνου απασχόλησης. Η αποξένωση δε από τα μέσα παραγωγής «απονέμει» τον εξής βαθμό ελευθερίας στους οικονομικώς ενεργούντες: «...μπορώ να εκποιήσω σε έναν άλλο ένα ιδιαίτερο προϊόν των φυσικών και διανοητικών μου ικανοτήτων και των πιθανών ενεργειών μου ή ακόμη την ενοικιάσή τους για ένα περιορισμένο χρόνο, διότι είναι αυτός ακριβώς ο περιορισμός, που αναπτύσσει μία σχέση εξωτερική με την ενότητα και την καθολικότητά μου. Διά της εκποίησης του συνολικού χρόνου μου υλοποιούμενου σε εργασία και της ολότητας της παραγωγής μου, θα καθιστούσα άλλον κάτοχο όλης της ουσίας, που περιέχεται σε αυτόν (το χρόνο) της δραστηριότητας και της καθολικής αποτελεσματικότητός μου» (Hegel 1840, teste Ferreira - Ege, 1998, σ.586-587). Το απόσπασμα αυτό συμπεκνώνει τη διαφοροποίηση του καπιταλισμού από προγενέστερα συστήματα, στα οποία ανταλλάσσεται ο άνθρωπος ως παραγωγική μονάδα, και όχι η εργασία του, και δεν υπάρχει τυπικώς η ελευθερία διάθεσης της εργασίας.

Με την απελευθέρωση όμως της εργασίας επέρχεται και η απελευθέρωση του κεφαλαίου από τη συγκεκριμένη εργασία, τον στατικό, σχεδόν αμετάβλητο χαρακτήρα της σχέσης τους στους προκαπιταλιστικούς σχηματισμούς. Το κεφάλαιο μεταφέρεται με όλο και μεγαλύτερη ευκολία και σχετίζεται με την εργασία με χαρακτηριστικές για κάθε περίοδο συναρτήσεις παραγωγής. Κατά συνέπεια η σημασία του χώρου σχετικοποιείται. Η απόλυτη δε σχετικότητα του χώρου εκδηλώνεται στη μορφή του κεφαλαίου ως χρήματος το οποίο ταξιδεύει ανεμπόδια στην αναζήτηση του κέρδους⁵. Υπό αυτή την οπτική, η αγοράία κοινωνία δεν δημιουργεί κοινότητα, διαλύει την παραδοσιακή κοινότητα, και σε ένα υψηλότερο επίπεδο αφαίρεσης άγεται προς την οικουμενική αγοράία κοινωνία χωρίς εξωτερικές σχέσεις. Ο μόνος φραγμός - όριο σε αυτή την αφαίρεση είναι οι σχέσεις επικοινωνίας, ο τρόπος, που τα υποκείμενα αλληλεπιδρούν πραγματικά και συμβολικά.

Σε αυτή την καθαρά καπιταλιστική κοινωνία της αγοράς, όπως την υποθέτουμε αφηρημένα, το κράτος είναι ένα καθαρώς νομικό υποκείμενο, που εκφράζει μόνο την ενότητα του πολιτικού συστήματος ως αφηρημένη νομοπολιτική κατηγορία και όχι ένας υλικός-υποστασιακός θεσμός. Μία κοινωνία κυριαρχούμενη ολοκληρωτικά από την αγορά είναι ατομικιστική με εξατομικευμένες νομικές οντότητες και με ένα κράτος υφιστάμενο ως νομικό υποκείμενο χωρίς πραγματική δύναμη. Στον καθαρό καπιταλισμό η κοινωνία ρυθμίζεται από μια αυτορρυθμιζόμενη αγορά, και σε αυτό το επίπεδο ανάλυσης το κράτος και η ιδεολογία μπορούν να γίνουν αντιληπτά μόνο ως εμβρυϊκές φόρμες στερούμενες υλικότητας και διαμεσολαβητικής ικανότητας.

Στην ιστορία όμως διαπιστώνεται, ότι το κεφάλαιο αναπτύσσεται αρχικώς στα γεωγραφικώς οριζόμενα κράτη και η ανάπτυξη του κεφαλαίου και του εθνικού κράτους είναι μέχρις ενός σημείου αμοιβαίως υποστηριζόμενα. Κατ' ουσίαν το κράτος στην ιστορία εμφανίζεται ως κυρίαρχος θεσμός του καπιταλισμού συνοδευόμενο από μία θεμελιώδη αντίφαση, να αγωνίζεται να αρνηθεί τον εαυτό του διευκολύνοντας την αγορά και την ε-

5. Βλ. *οχετικά, Holloway J., 1992.*

ξάπλωσή της⁶. Θα εξετάσουμε εν συνεχεία τη βάση ανάπτυξης αυτής της αντιφατικότητας, όπου η υποστασιακότητα του κράτους είναι το απαραίτητο στοιχείο της διεθνοποίησης και της οικουμενικής καπιταλιστικής εξάπλωσης οι οποίες στην ουσία της ανάπτυξης τους σημαίνουν αναίρεση του κρατικού.

3. Οργανισμοί και θεσμοί

Σκιαγραφώντας αδρά μία διαδρομή μερικών αιώνων, παρατηρήσαμε, ότι μετάβαση στα διαφορετικά επίπεδα άρθρωσης του οικονομικού με το κοινωνικό, του εσωτερικού με το διεθνές και η οικουμενική καπιταλιστική σχέση όπως αρχικά την ορίσαμε με την ιδιοσυστασιακή προδιάθεσή της για συνεχή επέκταση, φέρονται στην ύπαρξη μόνο διά της μεσολάβησης. Σε καμία των περιπτώσεων δε μπορούμε να αρνηθούμε μία γνήσια εσωτερική δύναμη στις σχέσεις του κεφαλαίου για παγκοσμιοποίηση και επέκταση, για υπαγωγή της οικουμένης στις αρχές λειτουργίας και αναπαραγωγής του.

Αυτή η γενική εσωτερική τάση μορφοποιείται και εγκαθίσταται στο χώρο, αναπτύσσεται -διαφοροποιημένα κάθε φορά- στο χρόνο με τη συνδρομή θεσμών και οργανισμών. Η «κατάρα», που συνοδεύει τις κεφαλαιακές σχέσεις είναι, ότι υποχρεούνται στη συμβολοποίηση και τη θέσμιση ώστε να πραγματοποιηθούν. Ό,τι τις πραγματοποιεί, ταυτοχρόνως τις περιορίζει, ζητά την ανταμοιβή του για την υπηρεσία, που τους προσφέρει. Οι άνθρωποι λειτουργούν συμβολικά, και αυτή η εκμεταλλευτική καπιταλιστική σχέση αξιοποίησης υποχρεούται στο «σεβασμό» του τρόπου με τον οποίο οι τελευταίοι μπορούν να την εσωτερικεύσουν και να την υποδεχθούν, να μεταστοιχειώσουν το καθαρό περιεχόμενό της. Αυτό δικαιολογεί τις μεταβάσεις από το απτό στο συμβολικό, τα θεσμικά και οργανωτικά μορφώματα διαφόρων τύπων, και την αντιπροσώπευση. Κατά συνέπεια, πλάι στην καθαρή οικουμενική σχέση της οικονομίας λειτουργούν σε συναρμογή οι θεσμοί και η οργανωτική συγκρότηση, που τη σχετικοποιούν, αλλά και την επιβάλλουν.

Ένας οργανισμός⁷ είναι ένα σύνολο ρητών διεργασιών, νόμμης συγκρότησης, προορισμένων να ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των μετεχόντων (κοινωνιών, συμμετόχων), που θεωρείται προικισμένος με μία αρχιτεκτονική μείωσης της αβεβαιότητας και βελτίωσης του ορθολογισμού των επιλογών, επιβάλλοντας ταυτοχρόνως, περιορισμούς στις στρατηγικές συμπεριφορές των δρώντων. Η εσωτερική του δομή λειτουργεί κατά τρόπο, ώστε να κοινωνικοποιήσει τους δρώντες διά της εκμαθήσεως και αφιερώνει την ουσία των συντελεστών του για να ρυθμίσει τις αντιπαραθετικές καταστάσεις κατά τρόπο, ώστε να βρει τις λύσεις, ή να πείσει τους δρώντες να αποδεχθούν ένα συμβιβασμό στην επίτευ-

6. Ο καπιταλισμός επερχόμενος θα επιτελέσει μία ακόμη «εγωιστική» λειτουργία: θα περιλάβει στους κόλπους του την αγορά που προϋπάρχει, η καταγωγή της οποίας χάνεται στα βάθη των αιώνων, θα την διαχειριστεί και θα την θέσει σε μία ασύλληπτη τροχιά ανάπτυξης. Το βιβλίο του F. Braudel: *Η Δυναμική του Καπιταλισμού*, 1992, με τη γλαφυρή ιστορική προσέγγιση της πορείας εξέλιξης της αγοράς και του καπιταλισμού, προσφέρει και μία αξιοπρόσεκτη μεθοδολογική διάκριση ανάμεσα στις απλές αγοραίες και στις καπιταλιστικές σχέσεις. Οι τελευταίες εκκολάπτονται στην αγορά αλλά επεκτεινόμενες απορρυθμίζουν και αυτή την ίδια, λόγω της κερδοσκοπικής φύσης τους. Για την αλληλοδιείσδυση, επίσης, αγοράς και κράτους, την περίπλοκη «γεωγραφία τους» και τα εθνικά χαρακτηριστικά της ανάμιξής τους, βλ. Rosanvallon P., 1999.

7. Για τις λεπτές αποχρώσεις στον ορισμό του οργανισμού και των θεσμικών μορφών, εκτός από το άρθρο του Menard C., 1989, είναι εξαιρετικά ενδιαφέροντα τα κείμενα (με την έρευνά τους συμπλεγμένη σε διαφορετική βιβλιογραφία) των Williamson O.E., 1994, Hodgson G.M., 1994. Στον Williamson, θα δούμε καθαρότερα το θεσμικό περιβάλλον, τους συμβιβασμούς - συμπτώσεις των δρώντων, τις αλληλεπιδράσεις με τη μεσολάβηση του κράτους.

ξη των κοινών επιδιώξεων. Τα όρια στις ορθολογικές επιλογές δεν τίθενται μόνον από τους φυσικούς περιορισμούς, που επιβαρύνουν το ανθρώπινο πνεύμα, αλλά και από τα γενικά χαρακτηριστικά του θεσμικού περιβάλλοντος στο οποίο δραστηριοποιείται το οικονομικώς ενεργούν υποκείμενο⁸.

Οι θεσμοί είναι σύνολο κανόνων, κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων δημιουργημένων στο χρόνο, τους οποίους οι άνθρωποι οφείλουν να αποδεχθούν για να έλθουν σε επαφή μεταξύ τους. Είναι περιορισμοί ανθρώπινης επιπόησης, που δομούν πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και ρυθμίζουν τους τρόπους με τους οποίους οι οικονομικές μονάδες συνεργάζονται ή ανταγωνίζονται. Το θεσμικό περιβάλλον είναι το σύνολο των πολιτικών, κοινωνικών και δικαϊκών κανόνων, που συγκροτούν την κοινωνιακή βάση για παραγωγή, ανταλλαγή, διανομή.

Η θεσμική και οργανωτική συγκρότηση της κοινωνίας είναι φυσικό επακόλουθο του τρόπου ατομικής και συλλογικής λειτουργίας του ανθρώπου. Οι αλληπάλληλες σχέσεις που αναπτύσσει, συμβολοποιούνται, μεσολαβούνται, θεσμοποιούνται, οργανώνονται, εκδηλώνονται στην πολιτική. Σε έναν κόσμο περιορισμένης ορθολογικότητας, οι οργανισμοί και οι θεσμικές δομές μπορούν να θεωρηθούν ως τα μέσα, που θα καθοδηγήσουν και θα ελαττώσουν τις αντιπαραθέσεις και θα καταστήσουν ικανούς τους δρώντες στην ανάληψη συναινετικών αποφάσεων (οργανισμοί κοινωνικοί και οικονομικοί, που με αφετηρία την αντιπαραθέσει - ανταγωνισμό συμφερόντων, «παράγουν» την τάξη).

Στο ανταγωνιστικό καπιταλιστικό περιβάλλον, το οποίο εξετάζουμε στη διαλεκτική του σχέση με την οργάνωση και τη θέσπιση, τα δρώντα υποκείμενα σχετίζονται στην επιδίωξη του μεγαλύτερου εγωιστικού προσωπικού οφέλους. Συνδυασμένο αυτό με τον περιορισμό της ορθολογικότητας, σημαίνει ωφέλεια από τύχη και μόνον. Σπουδαίοι συντελεστές ευημερίας δεν οδεύουν προς την απώλεια διότι εμμέσως τις προλαμβάνουν οι θεσμικές δομές: δίκαιο, συμβόλαιο, συμβάσεις, εγγυήσεις κ.τ.λ. και «οι οργανισμοί εμφανίζονται ως ένα μέσον ελάττωσης των διαφύγων και των αδυναμιών...» (Menard C. 1989, σ.782). Οι θεσμοί δημιουργούν τις συμβατικότητες και τις σταθερές διαφοροποιήσεις, που επιτρέπουν στις διαστρωματοποιημένες κοινωνικές ομάδες να υιοθετούν στρατηγικές. Επιτρέπουν, επίσης, το σχηματισμό ενός μερικώς ανεξαρτητοποιημένου ορίζοντος από την αβεβαιότητα του άμεσου οικονομικού ανταγωνισμού και μπορούν ως ένα σημείο να διαχειρίζονται τη συμφυή ρευστότητα των οικονομικών κινήσεων. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι η επιχείρηση, που κατά τον Coutrot Th., 1998, είναι ένα σύστημα αγοράς, ένα σύστημα οργανωτικό και ένα σύστημα κοινωνικό. Αυτή είναι η μία πλευρά του θέματος, η εξομαλυντική.

Από την άλλη, οι κοινωνικοί θεσμοί, ενώ παράγουν τις κοινωνικές ρυθμίσεις, ταυτοχρόνως, είναι δημιουργοί εμποδίων οι ίδιοι. Αυτό φαίνεται στην παρόξυνση και πόλωση των αντιπαραθέσεων, που θέτει εν αμφιβόλω, σε μεταγενέστερο χρόνο, την ίδια τους τη νομομοποίηση, όταν εκρήγνυνται οι συσσωρευμένες και μεταστοιχειωμένες πραγματικές αντιθέσεις της κοινωνίας των πολιτών, για τις οποίες οι θεσμοί ήταν το πεδίο συγκέντρωσης και εκτόνωσής τους.

Ο καταμερισμός των έργων εντός της κοινωνίας προσφέρεται για να σχηματίσουμε μία πιο ολοκληρωμένη άποψη για τη διαλεκτική σχέση μεταξύ οργάνωσης και αποτελεσματικής δραστηριότητας.

⁸ Για το «θεσμικό περιβάλλον», βλ. Williamson O.E., 1994, σ.80-82. Βλ. ακόμη Αθανασόπουλος Κ., Γ.Ε., 2000, σ. 71.

Σε ένα ευρηματικό σχήμα, ένα συνεχές του Baechler J.⁹ στον ένα πόλο βρίσκεται ενσωματωμένος παραγωγός και καταναλωτής στο ίδιο πρόσωπο (καταναλώνει ό,τι παράγει και παράγει μόνο ό,τι καταναλώνει). Στον άλλο πόλο, που αντιστοιχεί και στην απόλυτη αγορά, καθέννας καταναλώνει ό,τι έχει παραχθεί αποκλειστικά από άλλους (από τα πιο σύνθετα προϊόντα μέχρι τις πιο απλές υπηρεσίες), και παράγει αποκλειστικά για άλλους (απόλυτη εξειδίκευση και καταμερισμούς εργασίας στο απόλυτο άκρο του). Στην ατέρμονη διαδικασία της ιστορικής διαδοχικότητας, όσο οι αγορές επεκτείνονται, ο καταμερισμός εμβαθύνεται και οι συναλλαγές καθίστανται περισσότερο απρόσωπες, η αμοιβαία εμπιστοσύνη πρέπει να είναι θεσμοποιημένη. Η διεύθυνση της αγοράς γεννά ασυμμετρίες και η ανάδυση των κανόνων και των απρόσωπων συμβολαίων σηματοδοτεί την ανάδυση των ποικιλώνυμων οργανισμών, των θεσμών, κυρίως του κράτους και μαζί με αυτό την εμφάνιση της άνισης διανομής της καταπιεστικής δύναμης. Κατά συνέπεια δε μπορούμε να δεχτούμε την αντίληψη της εξωτερικότητας της κρατικής παρέμβασης, (μην ξεχνούμε, ότι εντός του κράτους οι «φιλονικίες» της πραγματικής κοινωνικής σφαίρας βρίσκουν το σχήμα τους), που προσδίδουν σε αυτό μία μεσολάβηση εργαλειακής μορφής και μία εμπλοκή κατόπιν εξωτερικής επικλήσεως. Με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσεται ένας δυαδισμός αδιαπέραστος, «ακοινωνήτων» σχέσεων μεταξύ κρατικής ρύθμισης και αγοραίας αυτορρύθμισης. «Μία τέτοια προσέγγιση δεν επιτρέπει να δοθεί ένα πνεύμα ιστορικό στην ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων εντός των οποίων αυτό που αναφέρεται στο κρατικό και αυτό, που είναι ιδιωτικό αλληλοδιεισδύουν στενά» (Aglietta M. 1997, σ.12).

Στην πορεία της εξέτασης της κοινωνικοοικονομικής εξέλιξης δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τον αμοιβαίο επηρεασμό του οικονομικού με το πολιτικό εν γένει. Το κράτος και οι αγορές αλληλεπιδρούν οργανικά σε πολλές περιοχές: αναφέρουμε τους κανόνες συναλλαγών, τα συμβόλαια και τις συμβάσεις των ανταλλαγών, την προμήθεια των μέσων πληρωμής, τις διεθνείς συμβάσεις κ.τ.λ.. Το κόστος πληροφορίας και επικοινωνίας αναγκαίο για τη μέτρηση της αξίας των αγαθών και της επίδοσης των δρώντων, το κόστος της κωδικοποίησης και της μετάδοσης - μεταβίβασης αυτών των σημάτων, κατανόησης και αποκωδικοποίησης, το κόστος εσωτεριοποίησης και άσκησης στις τεχνικές της επικοινωνίας, δεν φέρονται εις πέρας απ' εαυτών. Οι αγορές, επί παραδείγματι, συναντώνται στη λειτουργία τους με χρηματικές κυκλοφορίες, των οποίων η έκδοση και η εγγύηση υφίστανται λόγω των οργανώσεων, κυρίως του μέγιστου οργανισμού εντός της μοντέρνας οικονομίας, του κράτους, που λειτουργεί κα ως εγγυητής της επικοινωνιακής και συναλλακτικής αμοιβαιότητας, της επίβλεψης τήρησης των κανόνων, που διέπουν τις προσωπικές και απρόσωπες ανταλλαγές.

Ο καπιταλισμός είναι η κοινωνική παραγωγή, που λαμβάνει χώρα σε ιδιωτικές οικονομικές μονάδες και η αντίφαση μεταξύ κοινωνικού - ιδιωτικού επιλύεται διά της ανταλλαγής των αγαθών: η δαπανώμενη εργασία για την παραγωγή τους είναι κοινωνικώς αξιολογούμενη-πιστοποιούμενη και ο κάτοχος του εμπορεύματος επιτυγχάνει μία αξίωση σε ένα ισοδύναμο μέρος κοινωνικής εργασίας μιάς άλλης μονάδας, που παράγεται εντός του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας. Αυτή η «αναγνώριση» γίνεται μέσω των θεσμών και κυρίως μέσω του θεσμού του χρήματος, του οικουμενικού ισοδυνάμου με το ο-

ποίο κάθε παραγωγός αξιολογεί το μέρος της κοινωνικής εργασίας, που κατέχει η αξιώνει κατά την ανταλλαγή.

Οι αποφάσεις των οικονομικών μονάδων υλοποιούνται σε ένα πεδίο συσώρευσης και αναπαραγωγής του συστήματος, που η συστηματική διανομή και ανακατανομή του κάθε φορά εξαγόμενου της κοινωνικής παραγωγής γίνονται διά του συντονισμού των όρων παραγωγής και της τελικής κατανάλωσης (κατάλληλες κατανομές μεταξύ συνολικής προσφοράς και συνολικής ζήτησης). Οι θεσμοί και οι οργανισμοί φροντίζουν για τον ικανοποιητικό συντονισμό (αδιάφορο επί του παρόντος αν οι συντονισμοί είναι κατάλληλοι ή επαρκείς).

Από την ίδια του τη φύση κάθε οικονομικό σύστημα είναι δαπανηρό (δαπανά αναγκαστικά πόρους σπάνιους για να λειτουργήσει) ακόμη και στην υποθετική περίπτωση της τέλει πληροφόρησης και της απουσίας αβεβαιότητας. Δαπάνη, επίσης, καταβάλλεται και για τη συντήρηση της επικοινωνίας μεταξύ των μετερχομένων του συστήματος της αγοράς και της διόρθωσης των αδυναμιών, που φυσικώς αναφύονται εντός των αγορών. «Το οργανούσθαι φαίνεται ως το μέσον της μειώσεως του κόστους και της υπερπήδησης των αδυναμιών» (Menard C., 1989, σ.775). Όλες οι λειτουργίες της αγοράς συνεπάγονται την επέλευση κόστους, το οποίο είναι απροσδιόριστο και σαφώς μεγαλύτερο, σε συνθήκες ανυπαρξίας οικονομικών οργανισμών και θεσμικών μορφών, που να ορίζουν το ευρύτερο περιβάλλον της επικοινωνιακής, οργανωτικής και παραγωγικής αλληλεπενέργειας των υποκειμένων.

Οι θεσμοί και οι αλληπάλλληλες μεσολαβήσεις, και η λύση του προβλήματος της οικονομικής ευημερίας είναι η οργάνωση των οικονομικών αγορών, στις οποίες οι οικονομικώς δρώντες ανταλλάσσουν, επιμερίζουν, αναζητούν. Η σχετικοποίηση της αμγούς καπιταλιστικής σχέσης όπως την ορίσαμε, διά της εμφάνισης των θεσμικών και οργανωτικών μορφών, που την εγκαθιστούν και την αναπαράγουν, είναι το διαλεκτικό απότοκο της αέναης αντιπαραθετικής κίνησης, που εδράζεται στην επιδίωξη των ιδιωτικών συμφερόντων εντός της κοινωνίας των πολιτών.

Οι θεσμοί και οι οικονομικοί οργανισμοί, λοιπόν, δεν είναι ένα τυχαίο επακόλουθο προσπαθειών προς διόρθωση των ατελειών της αγοράς, ούτε ένα συμπληρωματικό στοιχείο κυριαρχούμενο από τις αγορές, αλλά ένα δομικό συστατικό των οικονομικών συστημάτων περιλαμβανομένου και αυτού της οικονομία της αγοράς στην πιο καθαρή της εκδοχή. Η μεσολάβηση εμφιλοχωρεί στα ανθρώπινα κοινωνικά σύνολα ανεξαρτήτως μεγέθους, καθώς αυτά είναι δομημένα ως κοινωνικές ομάδες ενέχουσες ως προϋπόθεση την συνέργεια και τη μέθεξη, τις κοινές επιδιώξεις, την πνευματική και οργανωτική διωποκεμενικότητα, την αντιπροσωπευτικότητα.

4. Ο μετασχηματισμός του κράτους. Από το κράτος στην οικουμένη

Στο χώρο της εθνικής ολοκλήρωσης όπως παρουσιάστηκε στο προηγούμενο τμήμα, το κράτος λειτουργεί ως ο επικρατέστερος θεσμός, που μεσολαβεί για την αναπαραγωγή της σχέσης του κεφαλαίου. Η μετάβαση σε μία νέα πραγματικότητα γεννά διαφορετικές ανάγκες, οι οποίες δεν βρίσκουν κάλυψη με μία νομοθετική κρατική επέκταση στο χώρο του οικουμενικού παραγωγικού γίγνεσθαι. Το καπιταλιστικό κράτος μπαίνει σε ένα ιεραρχημένο και υπό συνεχή αναδημιουργία οικουμενικό σύστημα σχέσεων και είναι εντελώς απαραίτητος κρίκος στην αλυσίδα αναπαραγωγής του συνόλου του συστήματος.

Το σύγχρονο κράτος αναπτύσσεται όχι μόνο από την ανάγκη να εξασφαλίσει τα κατάλληλα επίπεδα ορισμένων νέων και εν τη ευρεία εννοία δημοσίων αγαθών σε υλικούς όρους, αλλά και με την αποστολή να προσφέρει - δημιουργήσει τους όρους σταθεροποίησης και επέκτασης των αγορών, το κατάλληλο περιβάλλον παραγωγής δημοσίων και ιδιωτικών αγαθών. Εξ άλλου το ίδιο το κράτος θεωρείται ένα δημόσιο αγαθό υπό αυτή την έννοια.

Εύκολη είναι η διαπίστωση, ότι το σύγχρονο κράτος έχει αλλάξει ή μετασχηματίζεται ραγδαία. Αποδυναμώνεται παραχωρώντας αρμοδιότητες κυρίως στον τομέα της εθνικής μακροοικονομικής διαχείρισης, από την πλευρά της απόλυτης εξουσίας λήψης και εκτέλεσης αποφάσεων. Παρ' όλα αυτά παραμένει ένας βασικός θεσμός για τη μετάβαση στα άλλα επίπεδα ρύθμισης, που ξεπερνούν το κράτος: περιφερειακές συσσωματώσεις κρατών, εσωτερική περιφέρεια του κράτους, παγκόσμιοι οργανισμοί κ.τ.λ..

Η παραμένουσα αξία του μπορεί να εξαχθεί από τα παρακάτω:

Α. Η διεθνής οικονομία δεν αντιστοιχεί σε ένα αυτοκυβερνώμενο σύστημα υπερχροτικής ή μετα-κρατικής οικουμενικής ολοκλήρωσης.

Β. Το εθνικό κράτος, διαπερατό πλέον και τρωτό από τις ροές των διεθνών αγορών και της νέας διαδικασίας οικονομικής ολοκλήρωσης, παραμένει ο μεσολαβητικός κρίκος ανάμεσα στο υπερεθνικό και την περιφέρεια της επικράτειάς του, τα δύο νέα υποκείμενα, που εισέρχονται με τις νέες αυξημένες αξιώσεις στο διεθνές στερέωμα. Λειτουργεί, λοιπόν, ως συστατικό μίας υπερεθνικής πολιτικής και είναι αυτό το ίδιο, που εκόν άκον προετοιμάζει την άρνησή του.

Γ. Ενώ ο αποκλειστικός έλεγχος του κράτους στην επικράτειά του ελαττώνεται από τις διεθνείς αγορές και από τα σιωπηλά δίκτυα επικοινωνίας, κρατά για τον εαυτό του το δικαίωμα ρύθμισης σχέσεων¹⁰ που άπτονται της απασχόλησης: η εργασία δεν μετακινείται με την ίδια ευκολία, που χαρακτηρίζει το κεφάλαιο και τα αγαθά. Διατηρεί, επίσης, σημαντικές μακροοικονομικές αρμοδιότητες, και είναι σε θέση να προμηθεύει την κοινωνία με δημόσια αγαθά και υπηρεσίες, παρά την μειωμένη αυτονομία του. Το κράτος γίνεται τμήμα ενός πολυσύνθετου δικτύου σχέσεων ανάμεσα στο διεθνές - υπερεθνικό - εθνικό και την εσωτερική περιφέρεια¹¹.

Οι προφανείς αδυναμίες ρυθμιστικού χαρακτήρα (δίκαιο, νόρμες, συναλλαγές κ.τ.λ.) παραγωγικού και διανεμητικού χαρακτήρα, η κρίση του δημοσίου χαρακτήρα των επιχειρήσεων (απώλεια του στρατηγικού τους χαρακτήρα, το νέο πρότυπο, που απομακρύνεται από της παραγωγικής υποκατάστασης αγαθών και προωθεί τις εξαγωγικού προσανατολισμού βιομηχανίες) ορίζουν το απώτατο όριο της παλαιάς εθνικής σχέσης αναπαραγωγής. Όταν αυτή η σχέση ξεπεραστεί, το κράτος καταλαμβάνει μία νέα

10. Για μία ανάλυση με περισσότερα ιστορικά και θεωρητικά τεκμήρια προσφέρεται το άρθρο του Poolley S., 1990: Η αναπαραγωγή της εργασίας είναι ακόμη γεωγραφικώς περιορισμένη, Η παραγωγή εξακολουθεί να έχει την γεωγραφική της διάσταση, οι όροι των σχέσεων των εταίρων της παραγωγικής διαδικασίας μεσολαβούνται από κρατικούς θεσμούς και ρυθμίσεις. Η κυκλοφορία του κεφαλαίου υπόκειται ακόμη στους περιορισμούς του χώρου και του χρόνου, σε ρυθμίσεις των ισοτιμιών των ιδιαίτερων νομισμάτων και των μονεταριστικών αποφάσεων. Η πραγματοποίηση της υπεραξίας, χρειάζεται τη αρμονία στην παραγωγή, που μπορούν να την εξασφαλίσουν οι κρατικές ρυθμίσεις, ακόμη και όταν τα κεφάλαια με την ελευθερία μετακινήσεως, που αποκτούν δεν επιτρέπουν την φορολόγησή του και την ανακατανομή.

11. Βλ. σχετικά Hirst P. - Thomson G., 1995. Βλ. ακόμη Αθανασόπουλος Κ. Γ.Ε., 2000, Δελιθέςου Β., 2002.

θήση στην οικουμενική ιεραρχία των θεσμών, με πολιτικές, που κατατείνουν στη διαμόρφωση, διατήρηση και αναπαραγωγή του διεθνούς συστήματος παραγωγής. Φροντίζει για την προσφορά παροχής υπηρεσιών-αγαθών αναπαραγωγής, εθνικού και περιφερειακού χαρακτήρα, όπως εκπαίδευση, υποδομές, έρευνα, ανθρώπινο κεφάλαιο, συνεχίζει μία δημόσια πολιτική κατατείνουσα στη δημιουργία ευνοϊκού επενδυτικού περιβάλλοντος το γνωστό «ανταγωνιστικό κράτος», και αναδιανεμητικού χαρακτήρα, με περιορισμούς όμως στην ικανότητα κορπορατικής δράσης και υποστήριξης συμφερόντων τάξεων και ομάδων. Η πληθώρα πολιτικών και οικονομικών δυνάμεων, που δραστηριοποιούνται στο εσωτερικό του κράτους ιεραρχούνται και συνδυάζονται με τον εξωτερικό ανταγωνισμό¹².

5. Μία γενική σύνθεση

Η σύμπτωση πολιτικών και οικονομικών δομών διαπιστώσαμε, ότι δεν είναι μία σχηματική υπεραπλούστευση. Η ενδιάθετη τάση επέκτασης του τρόπου παραγωγής υπάρχει κιόλας στην αυγή του καπιταλιστικού συστήματος. Απλώς ο τρόπος για να εγκατασταθεί περνάει μέσα από τη σχετικοποίηση της καθαρής σχέσης του κεφαλαίου στην πορεία της ωρίμανσής της. Η διαμεσολάβηση του κράτους και η βοήθεια προς τη συσσώρευση ενοποίησε το κράτος (είτε στην αυταρχική, είτε στη δημοκρατική του μορφή και τις συνακόλουθες στάσεις προς τις κάθε είδους αντιπαραθέσεις), και οδήγησε στην ένταση των εθνικών οικονομικών ανταγωνισμών¹³.

Το πολιτικό σχήμα του κράτους υποδοχέα της κοινωνίας των πολιτών δίνει μορφή στην τελευταία με το δίκαιο και τους θεσμούς, επιβάλλει ένα δημόσιο κανόνα στα ιδιωτικά συμφέροντα οικογενειών και ομάδων οικονομικών και κοινωνικών. Και έτσι, εκκινώντας από την κοινωνία των πολιτών, εργαζόμαστε για την «κατασκευή» του εθνικού κράτους κατά τρόπο, που να διαμορφώσουμε το σχήμα και τις επιδιώξεις του.

Η διεθνής λογική είναι διαφορετική. Εδώ, υποκείμενα είναι και τα κράτη. «Οι λαοί των ηνωμένων εθνών» απαιτούν από τα κράτη να αντιστρέψουν τη λογική τους¹⁴. Το κράτος, το θεμελιωμένο στην αρχή της αυτοαναφορικής σχέσης (σολιψισμός και ναρκισσισμός) μετασχηματίζεται με την ίδια του τη συμβολή, την οποία και χαρακτηρίσαμε ως σχέση αυτοαναίρεσης. Η διεθνής λογική, πολυκεντρικής αποκέντρωσης, ενισχύει την εξωστρέφεια του κράτους. Η σχετικοποίηση της απόλυτης αυτοαναφορικότητας και του επιφυλλασσόμενου πεδίου του είναι η αρχική φάση του μετασχηματισμού για τη μετάβαση στην οικουμένη. Το ίδιο το κράτος διεθνοποιείται¹⁵. Στην ουσία, στη νέα οικουμενική κοινωνία των πολιτών έχουμε άλλο ένα υποκείμενο: το κράτος, το οποίο συγκεντρώνει και συνέχει την προηγούμενη εθνικής διάστασης κοινωνία των πολιτών, αλλά και υφί-

12. Για μία ιστορική αναδρομή στο κράτος, τους γεωπολιτικούς μετασχηματισμούς κ.τ.λ. βλ. Man M. 1995. Για το κράτος πρόνοιας, τις αλλαγές και τις «ανταγωνιστικές» του προσαρμογές, βλ. Skidelsky R., 1997, για τη συνθετική πολιτική διάσταση του θέματος, βλ. Habermas J., 2000.

13. Οι εντεινόμενοι ανταγωνισμοί του 1930 (φασισμός, σταλινισμός, το «new deal» του Ρούσβελτ), επέφεραν τον μεγάλο μετασχηματισμό: «...αλλαγή από την τάση της πρώτης βιομηχανικής επανάστασης να εγκαταστήσει μία αυτορυθμιζόμενη αγορά, σε ένα κορπορατικό, σοσιαλδημοκρατικό κράτος πρόνοιας, το οποίο αποκρυσταλλώθηκε στη δεκαετία του '30 και έγινε κυρίαρχο μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο» (Серпу Г., 1995, σ.605).

14. Για το «δημοκρατικό παράδειγμα» στον διεθνή χώρο, εδραιωμένο στην ισοτιμία των διεθνών υποκειμένων - οντοτήτων, βλ. Lejbowitz A., 1999, σ.405.

15. Για τη διεθνοποίηση του κράτους βλ. Picciotto S., 1990, Habermas J., 2000.

σταται τις συνέπειες της νέας κοινωνίας και των σχέσεων, που ξεγλιστρούν από τα σύνορα του (π.χ. νέες ομάδες συμφερόντων με οικουμενικά ενδιαφέροντα, μη κυβερνητικοί οργανισμοί κ.τ.λ.)¹⁶. Το δημοκρατικό παράδειγμα στον οικουμενικό χώρο συνδέεται με την ισοτιμία των διεθνών οντοτήτων¹⁷. Η σχέση της οικουμενικής αναπαραγωγής αναζητεί και προκαλεί, καθώς έτσι μορφοποιείται, τα ελεύθερα υποκείμενα της οικουμενικής αναπαραγωγής να συντονίζονται στον «κοινό σκοπό». Δομικό, θεμελιώδες χαρακτηριστικό είναι ο μετασηματισμός τους σε ιδιωτικά πρόσωπα του διεθνούς δικαίου. Το κράτος ως χώρος έσχατης αυτοπραγμάτωσης παύει να υπάρχει. Μέσω της αυτοαναιρέσεως γίνεται ιδιωτικής προσωπικότητας οντότητα στο οικουμενικό στερέωμα. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, το κράτος δεν θα θεωρείται αυτόνομος ρυθμιστής ή αποκλειστικός μεσολαβητής στη σχέση αναπαραγωγής του οικουμενικού συστήματος μέσω της νέας οικονομικής σχέσης, που το προσπερνά. Θα «κρατά» για τον εαυτό του τομείς ρύθμισης αλλά οι σχέσεις, που αρθρώνονται στην παραγωγή μπορούν πλέον και να το αγνοούν. Το κράτος δεν ελέγχει προνομακά τους όρους των συμβόλων και της θεσμοποίησης ικανού τμήματος των νέων μετακρατικών σχέσεων, που αναπτύσσονται.

6. Συμπερασματικά...

Το κράτος δεν είναι πλέον το σταθερό κέντρο αυτοεπόπτευσης της κοινωνίας, το μέσον διά του οποίου η κοινωνία θεωρείται καθ' εαυτήν και όπως στον Hegel, το τέλος της ιστορίας με την πραγματοποίηση της απόλυτης ιδέας¹⁸. Δεν είναι το επικρατούν υποκείμενο διά του οποίου η κοινωνία αναζητά την αναπαράστασή της και η μοναδική αναφορά της αυτορύθμισης, αλλά καθίσταται προοδευτικά οργανικό μέρος της κοινότητας των κρατών, στην υπό διαμόρφωση διεθνή κοινωνία των πολιτών μαζί με άλλα κράτη, ομάδες, ιδιώτες και άλλες διεθνείς οντότητες. Η διυποκειμενικότητα και οι αλληλοεπενέργειες των δημοσίων χώρων κάνουν το κράτος άλλον ένα πρωταγωνιστή, όχι αποκλειστικό, του οικουμενικού δημόσιου χώρου¹⁹, που τελεί υπό σχηματισμό. Η ανθρωπότητα καθ' αυτήν αρχίζει την περιπέτεια της νέας της αυτογνωσίας κάτω από διαφορετικές και αντικρουόμενες συνθήκες και ερμηνείες.

Το κράτος παύει να είναι το κυρίαρχο υποκείμενο διά μέσου του οποίου η κοινωνία επιτυγχάνει την αυτογνωσία της και αποκτά στις παρούσες συνθήκες την πλήρη ελευθερία της (αυτεπίγνωση και ελευθερία κατά το χεγκελιανό περιεχόμενο της αναγκαιότητας). Τα κράτη από δημόσια πρόσωπα στο εσωτερικό τους, μετατρέπονται σε ιδιωτικά

16. Για μία αναλυτικότερη παρουσίαση των δυνάμεων, που διαγκωνίζονται με το κράτος στο οικουμενικό στερέωμα, βλ. Held D., 1991.

17. Βλ. σχετικά Lejbowitz, 1999.

18. Κατά τον Hegel το κράτος είναι συνδεδεμένο με τη φιλοσοφία της ιστορίας, «δεν είναι μόνο ένα μέρος, μία ιδιαίτερη περιοχή, αλλά η ουσία, ο ίδιος ο πυρήνας της ιστορικής ζωής», σημειώνει ο Κασσίρερ, 1991, σ.360. Ο ίδιος ο Hegel, στην εισαγωγή του στο «Φιλοσοφία της ιστορίας», 1980, σ.61-62, αποφαίνεται, ότι «η ενότητα του καθολικού και του μερικού είναι η ίδια η ιδέα, που υφίσταται ως κράτος και συνακόλουθα διαμορφώνεται μέσα στον εαυτό της». Ο Μάρξ, αναστρέφει, και τοποθετεί ως βάση όχι την ιδέα και το ζετύλιγμά της μέσα στην ιστορία, αλλά την ίδια την κοινωνία των πολιτών.

19. Δεν είναι περίεργο, υπ' αυτό το καθεστώς, που «λαοί και έθνη, λιγότερο ή περισσότερο ακεραίως ορισμένα, παρουσιάζουν την τάση της δημιουργίας κρατικών οντοτήτων, έστω και μειωμένων, χάριν των οποίων ελπίζουν να τους δοθεί ένα καιάλλο πεπερωμένο και να διαμεσολαβήσουν αμέσως στη διεθνή σκηνή» (Lejbowitz A., 1999, σ.403). Αλλά και εδώ το κράτος παρουσιάζει ένα σαφές εξωστρεφή χαρακτήρα.

στη διεθνή κοινωνία των πολιτών (ισοτιμία με άλλες οντότητες διεθνούς βελιγεκούς)²⁰. Σε ένα οικουμενικό σύστημα, που κυβερνάται από τη λογική της ανταγωνιστικής αγοράς, η δημόσια πολιτική, που αφορμάται από το κράτος, θα είναι στην καλύτερη περίπτωση δεύτερη προτεραιότητα, καθώς κανένας κυβερνητικός ή άλλος μεσολαβητής δε μπορεί να επιτύχει την κλίμακα των παγκοσμίων δυνάμεων της καπιταλιστικής αγοράς.

Βιβλιογραφία

- ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Κ., ΓΕ.: Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης. Τόμ. Α', Β', Γ', Δ'. έκδ. Αθήνα, 2000.
- AGLIETTA M. (1997): Régulation et crises du capitalisme. Paris, Odile Jacod.
- BAECHLER J. (1995): Le capitalisme 1. Les origines, 2 L' économie capitaliste. Paris, Gallimard.
- BLOCK F. (1994): The Roles of the State in the Economy. The Handbook of Economic Sociology.
- SMELSER N. J. - SWENDBERG R. (ed.): Princeton, Princeton University Press.
- BRAUDEL F. (1992): Η δυναμική του καπιταλισμού. Μετ. Μπεμβενίστε Ρ. Αθήνα, Αλεξάνδρεια.
- CERNY G. (1995): Globalization and the changing logic of collective action. International Organization, 49, 4, p.595-626.
- COUTROT TH. (1998): L' entreprise neo-liberal, nouvelle utopie capitaliste? Paris, La découverte.
- ΔΕΛΗΘΕΟΥ Β.: Τοπική Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση. Θεσμικό πλαίσιο. Αναπτυξιακά Προγράμματα. Παγκοσμιοποίηση. Αθήνα, 2002.
- FERREIRA R.D.S. - EGE R. (1998): Le temps et la conception du capital chez Marx. Revue d' économie politique, 108, 4, p. 581-595.
- HABERMAS J. (2000): Après l' Etat - nation. Paris, Fayard.
- HEGEL G.W.F. (1980): Φιλοσοφία της ιστορίας. Τ. α, β. Μετ. Μανούση Α. Αθήνα, Νεφέλη.
- HELD D. (1991): Democracy, the nation - state and the global system. Economy and Society, 20, 2, p.138-172.
- HIRST P. - THOMSON G. (1995): Globalization and the Future of Nation State. Economy and Society, 24, 3, p.408-442.
- HODGSON G.M. (1994): The Return of Institutional Economics. The Handbook of Economic Sociology. SMELSER N. J. SWENDBERG R. (ed.). Princeton, Princeton University Press, p.58-76.

20. Για το «*modèle relationnel*» (το διεθνές δίκαιο ως επέκταση της βουλίσσεως των κρατών, μονιμός κρατικός) και το «*modèle institutionel*» (δίκαιο υπερεθνικό, που πέρνει σάρκα και οστά στα διεθνή ινστιτούτα και επιβάλλεται στο κρατικό), βλ. Lejbowitz A., 1999, σ. 152 κ.έ.. Στο ίδιο, επίσης, αναπτύσσεται ο ενδιαφέρων προβληματισμός για τη σύγκριση της αναπαράστασης της κοινωνίας των εθνικών ορίων με τη διεθνή αναπαράσταση: η πρώτη έχει την αναφορά της στο ελληνικό πρότυπο: Η πόλις προηγείται, προϋφίσταται, και ο πολίτης εκεί βρίσκει την πολιτική του ύπαρξη. Το κράτος κέντρο και πηγή της αυθεντίας υπάρχει καθ' αυτό, το κράτος κάνει τον πολίτη. Κατά τη δεύτερη, στην παράδοση του ρωμαϊκού δικαίου στηριγμένη, το άθροισμα των πολιτών κάνει την πόλη: Η διεθνής κοινωνία δεν είναι παρά το λειτουργικό άθροισμα - εξαγόμενο της δραστηριότητας ομάδων και ανθρώπων, που δεν γνωρίζουν παρά τους περιορισμούς, που ξεπερνούν. Η διαφορά με προγενέστερες ιστορικές ολοκληρώσεις είναι, ότι δεν έχουμε μία αυτοκρατορία, αλλά μία διεθνή τάξη - κατάσταση δικαίου, που δημιουργήσαν τα κράτη.

Center of Education Research and Development

Constantinos I. DARAMARAS

Ph. D. University of LEICESTER, M.A., Attorney -at-Law

**COPYRIGHT AND CHALLENGES TO COPYRIGHT: THE CASE
OF «PIRACY» AND «PRIVATE COPYING»**

Prefaced by Professor Const. GE. ATHANASSOPOULOS

A t h e n s , 1 9 9 9

* * *

Κέντρο Επιμόρφωσης Μελετών Έρευνας και Ανάπτυξης

Κωνσταντίνος Ι. ΔΑΡΑΜΑΡΑΣ

Διδάκτωρ Παν/μίου LELCESTER Αγγλίας, Μ.Α., Δικηγόρος

**COPYRIGHT ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟ COPYRIGHT: Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ «ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ» ΚΑΙ ΤΗΣ «ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΗΣ»**

Πρόλογος Καθηγητού Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Α θ ή ν α ι , 1 9 9 9

- HOLLOWAY J. (1992): Capital Moves. Capital and Class, 57, p.137-144.
- ΚΑΣΣΙΡΕΡ Ε. (1991): Ο μύθος του κράτους, Μετ. Ροζάνης Σ. Λυκιαρδόπουλος Γ. Αθήνα, Γνώση.
- LEJBOWICZ A. (1999): Philosophie du droit international. L' impossible capture de l' humanité Paris, PUF.
- MANN M. (1995): Etat nation: mort ou transfiguration? L' Europe et le mond. Le débat, 84, p.49-69.
- MENARD C. (1989): Les organisation en économie de marché. Revue d' économie politique, 6, p.771-796.
- PEREIRA L.C.B. (1993): Economic Reforms and Cycles of State Intervention. World Development, 21, 8, p.1337-1353.
- PICCIOTO S. (1990): The Internationalization of the State. Review of Radical Political Economics, 22, 1, p.28-44.
- POOLEY S. (1990): The State Rules OK? The Continuing Political Economy of Nation State. Review of Radical Political Economics, 22, 1.
- ROSANVALLON P. (1999): Le capitalisme utopique. Histoire de l' idée de marché. Paris, Seuil.
- SKIDELSKY R. (1997): L' Etat sans la providence. Le débat, 95, p.106-115.
- STREETEN P. (1993): Markets and States: Against Minimalism. World Development, 21, 8, p.1281-1298.
- WILLIAMSON O.E. (1994): Transaction Cost Economics and Organization Theory. The Handbook of Economic Sociology. SMELSER N. J. SWENDBERG. R. (ed.). Princeton, Princeton Universtiy Press, p.77-107.

Από τη «βιογραφία της πόλης» στην «ιστορία των πόλεων»

Της κ. **Μαριάνθης Γ. ΚΟΤΕΑ**

Ειδικής Επιστήμ. Τμήμ. Κοινωνιολογίας Παντείου Π.Κ.Π.Ε.

Η ιστοριογραφία για την πόλη είναι τόσο παλιά, όσο η ίδια η πόλη, αλλά μόλις στη δεκαετία του 1960 η έρευνα του αστικού φαινομένου ανανέωσε τη θεματολογία και τις μεθόδους της και διεκδίκησε την ανάδειξη της σε ξεχωριστό κλάδο της ιστορικής επιστήμης. Ακολουθώντας το παράδειγμα της οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας, η ιστορία των πόλεων ή η αστική ιστορία¹ συνεργάστηκε με άλλες κοινωνικές επιστήμες (τη γεωγραφία, τη δημογραφία, την οικονομία και την κοινωνιολογία) και προσπάθησε να καθιερώσει τη διεπιστημονική προσέγγιση στη μελέτη του αστικού φαινομένου.

Οι απαρχές της ανάπτυξης της νέας ιστοριογραφίας των πόλεων βρίσκονται στην Αγγλία με την έκδοση του βιβλίου του H.J. Dyos (1921-1978), *Victorian Suburb: a Study of the Growth of Camberwell* το 1961. Το βιβλίο αυτό, στο οποίο αναλυόταν μία μορφή αστικοποίησης, η δημιουργία των νότιων προαστείων του Λονδίνου, έτυχε τέτοιας υποδοχής από τους άγγλους ιστορικούς, ώστε ο συγγραφέας του να γίνει ο πρώτος Καθηγητής της αστικής ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Λέστερ (Leicester) και γύρω απ' αυτόν να ιδρυθεί η Ομάδα της Ιστορίας των Πόλεων (Urban History Group) και το περιοδικό της, *Επετηρίδα της Αστικής Ιστορίας* (Urban History Yearbook, 1974-1991), το οποίο μετονομάστηκε σε *Urban History* από το 1992 και συνεχίζει μέχρι σήμερα να εκδίδεται τρεις φορές το χρόνο². Μετά το θάνατο του Dyos ιδρύθηκε και το Κέντρο για την Ιστορία των Πόλεων (Centre for Urban History) στο Τμήμα της οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας του παραπάνω Πανεπιστημίου.

1. Η ιστορική έρευνα του αστικού φαινομένου στην Αγγλία ονομάστηκε *Αστική Ιστορία* (Urban History), ενώ στη Γαλλία αρχικά έγινε γνωστή ως *Ιστορία των Πόλεων* (Histoire des Villes) για να επικρατήσει τελικά και εκεί ως *Αστική Ιστορία* (Histoire Urbaine). Στα ελληνικά από τους δύο όρους χρησιμοποιείται περισσότερο ο όρος *Ιστορία των Πόλεων*. Αυτό συμβαίνει γιατί η απόδοση των ξένων επιθέτων urban και urbaine στη γλώσσα μας ως «αστική» προκαλεί συχνά εννοιολογικά σύγχυση, καθώς η αστική ιδιότητα άλλοτε αναφέρεται στην «πόλη» και άλλοτε στην «άξη» των αστών, με αποτέλεσμα να μην είναι πάντοτε σαφές, ότι ο όρος *Αστική Ιστορία* αναφέρεται στην ιστορία της πόλης και όχι στην ιστορία της αστικής τάξης.

2. Σε *Επετηρίδα της Αστικής Ιστορίας* (Urban History Yearbook) μετονομάστηκε το 1974 το *Δελτίο της Αστικής Ιστορίας* (Urban History Newsletter), το οποίο πρωτοδημοσιεύθηκε το 1962. Για τις εξελίξεις της περιοδικής έκδοσης της *Αστικής Ιστορίας* βλ. R. Rodger: *Urban History: prospect and retrospect*, *Urban History*, τ. 19, τχ. 1 (Απρίλιος 1992), σ.1-22.

Επίσης, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, οι Γάλλοι ιστορικοί του περιοδικού των Annales προσανατόλισαν την έρευνά τους προς την αστική ιστορία, πιστεύοντας, ότι η πόλη ήταν το κατάλληλο πεδίο για τη δημιουργία μίας ολικής ιστορίας (histoire totale) στα πλαίσια της προσπάθειάς τους να ενοποιήσουν τις επιστήμες του ανθρώπου κάτω από τη σκέπη της ιστορίας. Το αποτέλεσμα ήταν η συγγραφή μίας σειράς από αστικές βιογραφίες ή μονογραφίες πόλεων³.

Στη δεκαετία του 1970 η διεπιστημονική προσέγγιση του αστικού φαινομένου υιοθετήθηκε από τους ιστορικούς κι άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Στη Γερμανία η χρήση των μεθόδων της νέας αστικής ιστορίας⁴ και η ανανέωση της θεματολογίας της συνδέθηκαν με την ίδρυση του Ινστιτούτου Συγκριτικής Ιστορίας του Αστικού Φαινομένου στο Πανεπιστήμιο του Μύνστερ (Münster) το 1970. Στην Ιταλία η ίδρυση δύο περιοδικών, των Storia della città και Storia Urbana μέσα σε διάστημα έξι μηνών μεταξύ 1976-1977 καθώς και η δημοσίευση δύο συλλογών με δοκίμια πάνω στην ιστορία των πόλεων σηματοδότησαν την αλλαγή της αστικής ιστοριογραφίας στη χώρα αυτή. Στην Ολλανδία επίσης το αποφασιστικό βήμα έγινε στα μέσα της δεκαετίας του 1970 με τη σύσταση της Ολλανδικής Εταιρείας Αστικής Ιστορίας (Dutch Urban History Society), η οποία οργάνωσε και το πρώτο συνέδριο με θέμα τις σχέσεις ανάμεσα στην πόλη και την ύπαιθρο. Το παράδειγμα της Αγγλίας και της Γαλλίας ακολούθησαν ακόμα οι Σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Νορβηγία, Ισλανδία, Φιλανδία και Σουηδία), η Ισπανία, η Πορτογαλία και το Βέλγιο⁵.

Στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 έγινε η μεγάλη έκρηξη για την ευρωπαϊκή ιστορία των πόλεων, όπως μαρτυρούν οι νέες εκδόσεις βιβλίων και περιοδικών, οι εθνικές ενώσεις αστικής ιστορίας με τις τακτικές συναντήσεις τους, τα ευρωπαϊκά συνέδρια και προπαντός η σύσταση της Ευρωπαϊκής Εταιρείας των Ιστορικών των Πόλεων (European Association of Urban Historians) και η δημιουργία δικτύων ευρωπαϊκής αστικής ιστορίας με πρωτοβουλία της τελευταίας⁶.

Η έννοια του «αστικού»

Από τα πρώτα βήματα της αστικής ιστορίας ως ιδιαίτερου κλάδου της ιστορίας, περίοδος 1960-1970, έγινε προσπάθεια να προσδιοριστεί το αντικείμενο της ή τουλάχιστον η θεματολογία της έτσι, ώστε να διακριθεί από άλλες κοινωνικές επιστήμες, όπως η κοινωνιολογία, η οικονομία και η γεωγραφία, οι οποίες επίσης ασχολούνται με τη μελέτη του αστικού φαινομένου.

3. Οι μονογραφίες αυτές συνδέθηκαν με τις μεγάλες έρευνες, που έγιναν για τις κοινωνικές δομές της νεότερης Γαλλίας με την παρότρυνση του C.E. Labrousse. βλ. C. Topalov: «La ville des sciences sociales et la ville des urbanistes. Η πόλη στους νεότερους χρόνους. Μεσογειακές και Βαλκανικές όψεις (19ος-20ος αι.)», εκδ. ΕΜΝΕ, Αθήνα, 2000 σ.617-628.

4. Η ανανέωση της έρευνας του αστικού χώρου με τη χρήση της διεπιστημονικής προσέγγισης από τους ιστορικούς ονόμασθηκε Νέα Αστική Ιστορία (New Urban History) σε αντιδιαστολή με την παραδοσιακή αστική ιστοριογραφία.

5. Για μια λεπτομερή αναφορά στις εξελίξεις της Ιστορίας των Πόλεων στην Ευρώπη βλ. European Urban History (συλλογικό), εκδ. R. Rodger, Leicester and London 1993 και Α. Σαπουνάκη-Δρακάκη: Ιστορία των Πόλεων (πανεπιστημιακές παραδόσεις). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κ.Π.Ε., 1992.

6. Βλ. Lynn Hollen Lees: The challenge of political change: urban history in the 1990s: Urban History, τ.21, τχ.1 (Απρίλιος 1994), σ.7-19.

Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν ήταν και δεν είναι δυνατό ακόμα και σήμερα, γιατί, όπως συμβαίνει και με τους κλάδους άλλων κοινωνικών επιστημών, το πεδίο της ιστορίας των πόλεων δεν είναι ενιαίο, ούτε ως προς το αντικείμενο του, ούτε ως προς τη μεθοδολογία, αλλά ούτε και ως προς τις θεωρητικές του προσεγγίσεις. Η δυσκολία αυτή γίνεται ακόμα μεγαλύτερη από το γεγονός, ότι πρόκειται για ένα νέο κλάδο της ιστορικής επιστήμης, ο οποίος δεν έχει γνωρίσει την ίδια εξέλιξη σ' όλες τις ευρωπαϊκές χώρες και ενδεχομένως να μην έχει και τις ίδιες προοπτικές παρά τη μεγάλη ανάπτυξη που είχε κατά την τελευταία εικοσαετία του 20ού αιώνα.

Το πρώτο εμπόδιο στην ιστορική μελέτη του αστικού φαινομένου είναι ο ίδιος ο ορισμός του αντικειμένου της. Τι είναι πόλη και κατ' επέκταση αστικός χώρος και αστικοποίηση για την ιστορική έρευνα; Μ' άλλα λόγια πώς μπορεί να δοθεί ένα ορισμός των κύριων εννοιών της αστικής έρευνας, ο οποίος όμως να εμπεριέχει και την ιστορική διάστασή της. Κι επομένως ποίο κριτήριο ή ποιός συνδυασμός κριτηρίων μπορεί να δώσει έναν ορισμό του αστικού ή μη, ο οποίος να ανταποκρίνεται σε μία ιστορία τουλάχιστον των ευρωπαϊκών πόλεων, δηλαδή μία ιστορία η οποία να εξετάζει όλες τις μορφές των πόλεων, που γνώρισε η ευρωπαϊκή ήπειρος από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Ο πλέον διαδεδομένος ορισμός της πόλης δίνεται με βάση το μέγεθος και την πυκνότητα του πληθυσμού της⁷. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό η συγκέντρωση ανθρώπων πάνω από ένα όριο μεγέθους και πυκνότητας σε μία σχετικά περιορισμένη εδαφική περιοχή ονομάζεται πόλη. Το πρόβλημα, που ανακύπτει στη χρήση του ποσοτικού κριτηρίου στον ορισμό της πόλης είναι ο προσδιορισμός του κατώτατου ορίου, το οποίο αποτελεί η βάση για το χαρακτηρισμό μίας χωρικής συγκέντρωσης πληθυσμού ως αστικής ή μη. Γιατί το όριο αυτό δεν είναι το ίδιο σ' όλες τις ιστορικές περιόδους, καθώς εξαρτάται από την οικονομική εξέλιξη της εκάστοτε κοινωνίας. Για παράδειγμα, το κατώτατο όριο πληθυσμού για την αρχαία ελληνική πόλη είναι διαφορετικό από το όριο της μεσαιωνικής δυτικής πόλης. Εξ ίσου διαφορετικό είναι το όριο και για πόλεις της ίδιας χρονικής περιόδου αλλά άλλων γεωγραφικών περιοχών ή για πόλεις διαφορετικών χρονικών περιόδων της ίδιας όμως γεωγραφικής περιοχής. Έτσι, κατά τον 18ο αιώνα η γαλλική στατιστική θεωρούσε ως πόλη μία συγκέντρωση τουλάχιστον 2.000 κατοίκων, ενώ για τις αγγλικές στατιστικές το κατώτατο όριο αστικής ζωής ήταν 5.000 κάτοικοι. Επίσης, ο πληθυσμός των γερμανικών πόλεων στα τέλη του μεσαίωνα ήταν κατά πολύ κατώτερος από τον αριθμό των κατοίκων των ίδιων πόλεων στη νεότερη εποχή και επομένως δεν μπορεί να ισχύει το ίδιο όριο και στις δύο περιόδους.

Η δυσκολία του προσδιορισμού ενός κατώτατου ορίου πάνω από το οποίο μία συγκέντρωση πληθυσμού μπορεί να χαρακτηριστεί ως αστική επεκτείνεται και στον ορισμό

7. Η χρήση του ποσοτικού κριτηρίου έχει τις ρίζες της στη στατιστική και τη δημογραφία, στην περίπτωση όμως επεξεργασία αυτού του κριτηρίου συνέβαλε η οικολογική σχολή του Σικάγου, η οποία θεωρεί ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πόλης το μέγεθος, την πυκνότητα και την κοινωνική ετερογένεια του πληθυσμού της. Σήμερα το ποσοτικό κριτήριο συμπεριλαμβάνει και άλλα μεγέθη, όπως η απασχόληση, οι περιουσιακές αξίες, τα εισοδηματικά επίπεδα, η τοπική φορολογία κ.ο.κ. Για το ποσοτικό κριτήριο και την οικολογική σχολή του Σικάγου βλ. Δ.Γ. Τσαούσης: Στοιχεία Κοινωνιολογίας, Αθήνα, 1979, σ.266-281 και για την επέκταση του ποσοτικού κριτηρίου βλ. R. Rodger: Theory, practice and European urban history: European Urban History, εκδ. R. Rodger, Leicester and London, 1993, Σ.1-18.

της έννοιας της αστικοποίησης με τη μορφολογική της σημασία, δηλαδή νοούμενης ως η μεταβολή της κατανομής του πληθυσμού στο χώρο με την αύξηση του αστικού, πληθυσμού και την παράλληλη μείωση του αγροτικού. Γιατί αν η αστικοποίηση μίας κοινωνίας ποσοτικά εκφράζεται από το λόγο του αστικού πληθυσμού προς το συνολικό πληθυσμό της, τότε ο λόγος αυτός αλλάζει κάθε φορά, που αλλάζει και το κατώτατο όριο ορισμού της πόλης. Έτσι, αν οι συσσωματώσεις 5.000 κατοίκων και άνω απογράφονται ως πόλεις, η Αγγλία στις αρχές του 19ου αιώνα ήταν αστική κατά 25%, αλλά να πάρουμε ως βάση τον αριθμό των 2.000 κατοίκων τότε το ποσοστό αυτό ανεβαίνει στο 40% του συνολικού πληθυσμού. Τέλος, οι δυσκολίες στην εφαρμογή του ποσοστικού κριτηρίου αφορούν όχι μόνο τη διάκριση μεταξύ του αγροτικού και του αστικού πληθυσμού αλλά και την κατάταξη των ίδιων των πόλεων σε μικρές, μεσαίες και μεγάλες και ως εκ τούτου την ιεράρχηση των αστικών κέντρων ενός κράτους ή γενικότερα μίας γεωγραφικής περιοχής. Η ιεράρχηση αυτή είναι πολύ σημαντική στην έρευνα του αστικού φαινομένου, γιατί η εξέλιξη των αστικών δικτύων εξαρτάται και από τον καταμερισμό μεταξύ των αστικών κέντρων.

Τις δυσκολίες αυτές υπερβαίνει, τουλάχιστον μερικώς, ο ορισμός της πόλης ο οποίος συνδυάζει το μέγεθος του πληθυσμού της με τις λειτουργίες της. Η υιοθέτηση του ορισμού αυτού βασίζεται στην παραδοχή, ότι η ύπαρξη των πόλεων προϋποθέτει έναν καταμερισμό εργασίας ανάμεσα στα αστικά κέντρα και την ύπαιθρο⁸. Πρόκειται βέβαια για έναν καταμερισμό και άρα μία σχέση μεταξύ των αστικών και αγροτικών περιοχών, η οποία δεν παραμένει η ίδια στη διαχρονία. Αυτό σημαίνει, ότι κατά κανόνα κάποιες λειτουργίες ανήκουν στην πόλη και κάποιες άλλες στην ύπαιθρο, υπάρχουν όμως και οι εξαιρέσεις, οι οποίες αποδεικνύουν, ότι ο διαχωρισμός αυτός δεν είναι πάντοτε σαφής και απόλυτος. Συγκεκριμένα οι εμπορικές και οι βιοτεχνικές δραστηριότητες, αλλά και η διοίκηση σ' όλες της τις εκφάνσεις, δηλαδή ως πολιτική, θρησκευτική, στρατιωτική και οικονομική λειτουργία, είναι αστικές, ενώ η καλλιέργεια της γης μαζί με την κτηνοτροφία είναι αγροτικές δραστηριότητες. Ωστόσο ο διαχωρισμός αυτός των δραστηριοτήτων μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου δεν ισχύει στον ίδιο βαθμό για όλες τις ιστορικές περιόδους και για όλες τις γεωγραφικές περιοχές, γιατί εκφράζει την οικονομική εξέλιξη της εκάστοτε κοινωνίας. Για παράδειγμα η αρχαία ελληνική πόλη ήταν ανοικτή στην ύπαιθρο της και ισοδυναμούσε μαζί της, μ' άλλα λόγια ήταν το άθροισμα ενός αστικού οικισμού και της εκτεταμένης υπαίθρου του και το κυριότερο η πόλη αυτή δεν διεκδικούσε τις βιοτεχνικές δραστηριότητες κατά αποκλειστικότητα από τον περιβάλλοντα αγροτικό της περίγυρο, γιατί η ευημερία της δεν διήρκεσε τόσο, ώστε να ωριμάσουν οι κοινωνικές συγκρούσεις και να εκδηλωθούν ως αντίθεση μεταξύ πόλης-υπαίθρου. Αντίθετα η μεσαιωνική δυτική πόλη, η οποία αναπτύχθηκε χάρη στην αναβίωση του εμπορίου, ήταν σαφώς διαχωρισμένη από τη γειτονική της ύπαιθρο καθώς ήταν κλεισμένη μέσα στα τείχη της και είχε κατορθώσει ν' αποκτήσει το μονοπώλιο των βιοτεχνικών δραστηριοτήτων.

Ένα άλλο κριτήριο, που χρησιμοποιείται στον ορισμό της πόλης είναι το θεσμικό κριτήριο, το οποίο αναφέρεται στην έννοια της αστικοποίησης με την αναλυτική της σημα-

8. Για τη χρήση του κριτηρίου των λειτουργιών της πόλης βλ. F. Braudel: *Υλικός Πολιτισμός, Οικονομία και Καπιταλισμός (15ος-18ος αιώνας)*, τ. Α' εκδ. Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας, Αθήνα, 1995, σ.519-604.

σία, δηλαδή νοούμενης ως η εξάπλωση (διάχυση και διάδοση) του αστικού τρόπου ζωής στον αγροτικό πληθυσμό, ο οποίος αστικοποιείται ενώ συνεχίζει να διατηρείται ο καταμερισμός εργασίας μεταξύ πόλης και υπαίθρου⁹. Επομένως το θεσμικό ή αναλυτικό κριτήριο θεωρεί, ότι η πόλη είναι κυρίως κέντρο ενός πολιτισμού τελείως διαφορετικού από τον πολιτισμό των αγροτικών κοινωνιών. Δηλαδή η πόλη αντιπροσωπεύει μία διαφορετική μορφή οργάνωσης των κοινωνικών σχέσεων, η οποία είναι το αποτέλεσμα πολύπλοκων αλληλεπιδράσεων μεταξύ των οικονομικών και μη οικονομικών δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται στον αστικό χώρο. Η χρήση του θεσμικού κριτηρίου από μόνη της και όχι σε συνδυασμό με το κριτήριο των οικονομικών λειτουργιών μίας πόλης μειονεκτεί στο γεγονός, ότι διερευνά πώς διαμορφώνονται οι αστικές συνθήκες ζωής, αλλά δεν τις ερμηνεύει γιατί δεν εξετάζει τις γεννεσιουργές αιτίες τους. Έτσι, οι κοινωνικές σχέσεις και οι θεσμοί, που τις αποκρυσταλλώνουν και τις τυποποιούν παρουσιάζονται αποκομμένες από τις οικονομικές λειτουργίες, που εξυπηρετούν.

Συμπερασματικά, λοιπόν, η ποικιλία των μορφών, που έχει πάρει το αστικό φαινόμενο διά μέσου των αιώνων στην ευρωπαϊκή ήπειρο υποχρεώνει τους ερευνητές να λάβουν υπόψη αυτό το γεγονός στη διατύπωση του ορισμού της πόλης. Ωστόσο όσο ευρύς κι αν είναι ένας ορισμός για την πόλη δεν μπορεί να περιλάβει όλα τα είδη των τοπικών ποικιλιών στη διαχρονία. Κι επομένως το πρόβλημα του αντικειμένου της αστικής ιστορίας θα είναι πάντοτε υπό διαπραγμάτευση.

Παλαιές, νέες και μελλοντικές προσεγγίσεις: κοινωνική θεωρία ή εμπειρική έρευνα;

Η έλλειψη ενός ορισμού κοινώς αποδεκτού από όλους τους ιστορικούς δεν εμπόδισε την ευρωπαϊκή ιστοριογραφία του αστικού φαινομένου να επεκταθεί εξαιρετικά στο χώρο και στο χρόνο κατά την τελευταία εικοσαετία του αιώνα που μόλις έφυγε. Από γεωγραφική άποψη η ιστοριογραφία αυτή καλύπτει όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο, αλλά και η χρονική διάσταση, που έχει κατακτήσει ξεκινάει από το Μεσαίωνα και φτάνει μέχρι τις δεκαετίες της αστικής ανοικοδόμησης μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Επί πλέον οι πόλεις στις οποίες αναφέρεται η ιστοριογραφία των δεκαετιών 1980 και 1990 αντιπροσωπεύουν διαφορετικούς πολιτισμούς και θρησκευτικές παραδόσεις¹⁰.

Η εντυπωσιακή αυτή ανάπτυξη της ιστορικής έρευνας στηρίχθηκε στην αστική βιογραφία. Αστική βιογραφία ή βιογραφία της πόλης¹¹ ονομάζεται ένα είδος μονογραφίας, η οποία διαπραγματεύεται την ιστορία μίας συγκεκριμένης πόλης και η οποία επικε-

9. Το κριτήριο αυτό ονομάζεται θεσμικό γιατί χρησιμοποιείται από τη θεσμική θεώρηση του αστικού φαινομένου, η οποία υποστηρίζει, ότι η ουσία του φαινομένου «πόλη» βρίσκεται στους θεσμούς, δηλαδή στα οργανωμένα πρότυπα συμπεριφοράς και σχέσεων, γι' αυτό σκοπό της έρευνας της είναι η αναζήτηση των πηγών των θεσμικών εξελίξεων, που έχουν ως αποτέλεσμα την εμφάνιση και την ανάπτυξη των πόλεων. Αντίθετα για την οικολογική θεώρηση το μέγεθος και η πυκνότητα του συγκεντρωμένου πληθυσμού είναι οι παράγοντες, οι οποίοι διαμορφώνουν κυριαρχικά τις κοινωνικές σχέσεις και την κοινωνική ζωή στα αστικά κέντρα και ως εκ τούτου η προσέγγιση αυτή συνδέεται με την εφαρμογή του ποσοτικού κριτηρίου. Βλ. Δ.Γ. Τσαούσης: *ό.π.*, σ.247-290 και Σ. Νικολαΐδου: *Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου. Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1993, σ. 164-171.*

10. Βλ. Lynn Hollen Less: *ό.π.*

11. Ο αγγλικός όρος *urban biography* αποδίδεται στα ελληνικά άλλοτε ως *αστική βιογραφία* κι άλλοτε ως *βιογραφία της πόλης* για τους ίδιους λόγους, που αναφέρθηκαν παραπάνω στην υποσημείωση 1.

ντρώνει το ενδιαφέρον της στη διερεύνηση των ιδιαιτεροτήτων της πόλης αυτής. Η αστική βιογραφία υπήρξε ο παραδοσιακός τρόπος μελέτης του αστικού φαινομένου από τους ιστορικούς μέχρι τη δεκαετία του 1960. Έκτοτε η συνεργασία της ιστορίας των πόλεων με τις άλλες κοινωνικές επιστήμες πρόσφερε ένα νέο τρόπο προσέγγισης στην αστική βιογραφία, καθώς η τελευταία μελετούσε πλέον την ιστορία μίας συγκεκριμένης πόλης μέσα από τη διαπραγμάτευση μίας ποικιλίας θεμάτων, όπως η κατοικία, η χρήση και η ιδιοκτησία του εδάφους, οι μεταφορές, η δημοτική διοίκηση, η υγεία, η οικογένεια, οι κοινωνικές τάξεις, η φιλανθρωπία, η οργάνωση το χώρου, η αισθητική ποιότητα της πόλης, η αρχιτεκτονική, τα εγκλήματα κ.ά., τα οποία αποτελούν ειδικές όψεις του αστικού φαινομένου¹². Παρά την ανανέωσή της όμως η αστική βιογραφία διατήρησε το κύριο χαρακτηριστικό της, δηλαδή συνέχισε να στηρίζεται στην έρευνα των πρωτογενών-αρχαιολογικών πηγών.

Η σταθερή προτίμηση της αστικής βιογραφίας στην επαγωγική μέθοδο και στη λεπτομερή εμπειρική έρευνα, που η μέθοδος αυτή συνεπάγεται, είναι η πιο συνηθισμένη κριτική, που δέχεται τόσο από τους ίδιους τους ιστορικούς, όσο και από τους άλλους κοινωνικούς επιστήμονες και ιδίως τους κοινωνιολόγους. Σύμφωνα με την κριτική αυτή η βιογραφία της πόλης έχει περιορισμένη θεωρητική εμβέλεια, γιατί δεν χρησιμοποιεί ένα γενικό ερμηνευτικό μοντέλο, μέσα από το οποίο ν' αποκτούν ευρύτερη σημασία τα αποτελέσματα της έρευνάς της.

Η άνθηση της αστικής ιστορίας στις δεκαετίες του 1960 και του 1970 υπήρξε αποτέλεσμα της γενικότερης προσπάθειας, που είχε ξεκινήσει νωρίτερα η ιστορική επιστήμη με σκοπό να ενταχθεί στο χώρο των κοινωνικών επιστημών, εγκαταλείποντας τη γεγονοτολογία και μεταθέτοντας το ενδιαφέρον της από την πολιτική ζωή στην οικονομική δραστηριότητα, την κοινωνική οργάνωση και τη συλλογική ψυχολογία. Στα πλαίσια της προσπάθειας αυτής η πόλη ήταν το καταλληλότερο αντικείμενο για την εφαρμογή της διεπιστημονικής προσέγγισης και τη δημιουργία μίας ολικής ιστορίας, καθώς ο αστικός χώρος περιλαμβάνει όλα τα επίπεδα της πραγματικότητας: το οικονομικό, το κοινωνικό, το πολιτικό και το πολιτισμικό. Επομένως, η ίδια η πόλη ως ολικό ιστορικό φαινόμενο συνιστούσε για την κοινωνική ιστορία το καταλληλότερο πεδίο για τη μελέτη των μεγάλων κοινωνικών προβλημάτων και την εφαρμογή των κοινωνικών θεωριών¹³. Έτσι, η αστική ιστοριογραφία στα 1960-1970 ακολούθησε το ρεύμα της εποχής και ασχολήθηκε με διαδικασίες μεγάλης κλίμακας, όπως η οικονομική ανάπτυξη, η κοινωνική αλλαγή, η αστικοποίηση, η εκβιομηχάνιση, η προλεταριοποίηση και άλλα συναφή θέματα.

Στις αμέσως επόμενες δεκαετίες του 1980 και του 1990 η νέα αστική ιστορία όχι μόνο διατήρησε την ισχυρή της βάση στις κοινωνικές επιστήμες αλλά ενίσχυσε το διεπιστημονικό χαρακτήρα της και πλούτισε ακόμα περισσότερο τη θεματολογία της προσεγγίζοντας την ανθρωπολογία, την πολιτιστική ιστορία και τη μελέτη της γλώσσας. Η προσπάθεια όμως για τη δημιουργία μίας ολικής ιστορίας του αστικού φαινομένου εγκαταλείφθηκε από την πλειοψηφία των ευρωπαϊκών ιστορικών και τη θέση της πήρε μία άλλη, που

12. Βλ. J.-L. Pinol: *Ο κόσμος των Πόλεων τον 19ο αιώνα*. Εκδ. Πλέθρον, Αθήνα, 2000, σ.11-20 και R. Rodger: *ό.π.*

13. Βλ. B. Lepetit - J.-L. Pinol, *France (5): Urban History*, Εκδ. R. Rodger, *Leicester and London*, 1993, σ.85 και E. Hobsbawm: *Για την ιστορία*. Εκδ. Θέμελιο, Αθήνα, 1998, σ.220-227.

αφορούσε στην αυτονόμηση της αστικής ιστορίας, από κάθε συγγενικό επιστημονικό κλάδο και ιδιαίτερα από την κοινωνική ιστορία.

Η νέα προσπάθεια στηρίχθηκε στον επαναπροσδιορισμό της σχέσης μεταξύ της πόλης και της κοινωνίας. Παρά τα ασαφή και δυσδιάκριτα όριά τους, τα αστικά προβλήματα δεν ταυτίζονται πάντοτε με τα κοινωνικά. Η πόλη εκφράζει τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής, αλλά ταυτόχρονα διατηρεί ένα βαθμό αυτονομίας, ο οποίος είναι διαφορετικός σε κάθε ιστορική περίοδο από την αρχαιότητα μέχρι τις ημέρες μας. Ως εκ τούτου η σχέση μεταξύ πόλης, και κοινωνίας είναι περισσότερο μία σχέση αλληλεπίδρασης και λιγότερο μία σχέση κυριαρχίας της τελευταίας πάνω στην πρώτη.

Η μεσαιωνική δυτικο-ευρωπαϊκή πόλη υπήρξε η τελευταία πόλη-κράτος¹⁴ χάρη στην πολιτική της αυτονομία έναντι της τοπικής φεουδαρχικής εξουσίας. Συγκεκριμένα η μεσαιωνική πόλη γεννήθηκε όταν τα φεουδαρχικά κάστρα έγιναν τόποι, όπου διέρχονταν ή κατέλυαν οι έμποροι και τα εμπορεύματα. Σύντομα ο ελεύθερος χώρος, που οι περιτειχισμένες πόλεις μπορούσαν να διαθέσουν στους εμπόρους δεν επαρκούσε, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να δημιουργήσουν τους δικούς τους οικισμούς εκτός των τειχών, χτίζοντας ένα νέο κάστρο έξω από το παλιό. Οι εμπορικοί αυτοί οικισμοί έγιναν με τη σειρά τους πόλεις έλξης νέων πληθυσμών. Έτσι, μαζί με το εμπόριο αναπτύχθηκαν και βιοτεχνικές δραστηριότητες και η πόλη απέκτησε τη δική της οικονομική ζωή.

Το κάστρο βαθμιαία έχασε τη συμβολική του σημασία και τη θέση του πήρε το δημοκρατικό μέγαρο. Το νέο σύμβολο εξέφραζε τα προνόμια αυτοδιοίκησης που είχαν παραχωρήσει οι φεουδάρχες στα αστικά στρώματα. Τα προνόμια αυτά αφορούσαν στην συντεχνιακή οργάνωση των εμπόρων και των παραγωγών, καθώς και στην διοικητική ανεξαρτησία της ίδιας της πόλης απέναντι στην εξουσία του φεουδάρχη με τη μορφή της αστικής κοινότητας (κομμούνα). Η τελευταία συγκροτημένη από τους δημοκρατικά εκλεγμένους εκπροσώπους των αυστηρά ιεραρχημένων συντεχνιών είχε κατορθώσει ν' αφαιρέσει διοικητικές και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες από το φεουδάρχη, ν' ασκεί αυτόνομη πολιτική εξουσία, να διατηρεί στρατιωτικές δυνάμεις και να παρεμβαίνει αποφασιστικά στις γενικότερες πολιτικές εξελίξεις. Παράδειγμα: στους πολέμους της Μεταρρύθμισης οι πόλεις ή οι σύνδεσμοι των πόλεων έκαναν συμμαχίες και διεξήγαγαν πολέμους μαζί με τους προτεστάντες ηγεμόνες ως αυτόνομοι φορείς πολιτικής εξουσίας. Το σημαντικότερο γεγονός όμως ήταν, ότι αυτή η πολιτική αυτονομία επέτρεψε στην αστική τάξη να ενισχύσει την εξουσία του βασιλιά σε βάρος των τοπικών φεουδαρχών¹⁵.

Από τη στιγμή, που με τη συμβολή της αστικής τάξης διαμορφώθηκε μία συγκεντρωτική κεντρική εξουσία, που έλεγχε και προστάτευε τους υπηκόους της, άρχισε να περιορίζεται βαθμιαία και η αυτονομία της πόλης. Η μεσαιωνική πόλη δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση και την ανάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού, αλλά το συντεχνιακό σύστημα αποτελούσε πλέον σοβαρό εμπόδιο στην περαιτέρω οικονομική εξέλιξη. Ο αστικός μετασχηματισμός είχε ως αποτέλεσμα την υποταγή της μεσαιωνικής πόλης στην απόλυτη εξουσία του βασιλιά και στις ανάγκες της εθνικής αγοράς.

14. Η μεσαιωνική πόλη έχει επίσης χαρακτηριστεί «μη φεουδαρχικό» νησί και λιλιπούτεια παριίδα. Βλ. R. Rodger: *ό.π.*, σ. 13 και F. Braudel: *ό.π.*, σ. 560.

15. Βλ. S.B. Clough - R. T. Rapp: *Ευρωπαϊκή οικονομική ιστορία. Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1979, τ.Α', σ. 81-150, Δ.Γ. Τσαούσης: ό.π., σ. 260-266. Σ. Νικολαΐδου: ό.π., σ. 51-61.*

Ωστόσο η βιομηχανική πόλη, που διαδέχθηκε τη μεσαιωνική δεν έχασε εντελώς την αυτονομία της. Ο αστικός φιλελευθερισμός, που είχε τις ρίζες του στην αρχή της αυτοκυβέρνησης της κοινωνίας, έτσι, όπως είχε ενσαρκωθεί από τη μεσαιωνική αστική κοινότητα, λειτούργησε ως αντιστάθμισμα στο συγκεντρωτισμό των νεότερων ευρωπαϊκών κρατών. Η κατάσταση αυτή άλλαξε αποφασιστικά μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν το κράτος έγινε περισσότερο παρεμβατικό σε εθνικό, περιφερειακό αλλά και τοπικό επίπεδο, επηρεάζοντας ως ένα σημείο και όλα τα επίπεδα της αστικής ιεραρχίας¹⁶.

Ο μεταπολεμικός κρατικός παρεμβατισμός βασίστηκε στην κενύσσιανή θεωρία σύμφωνα με την οποία τα μακρο-οικονομικά μεγέθη, (όπως τα επιτόκια, η προσφορά χρήματος, το εισόδημα, οι μισθοί κι η κατανάλωση) είναι ελεγχόμενες μεταβλητές. Η οικονομική αυτή αντίληψη απέκτησε την αστική της διάσταση, καθώς η ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας συρρίκνωσε τις γεωγραφικές αποστάσεις και αποδυνάμωσε ακόμα περισσότερο την ανεξαρτησία της πόλης. Τελικά, ο κρατικός σχεδιασμός ομογενοποίησε τη σύγχρονη αστική ζωή και δημιούργησε ένα πιο ολοκληρωμένο αστικό σύστημα.

Η σύντομη, λοιπόν, αυτή ιστορική αναδρομή δείχνει, ότι η ευρωπαϊκή πόλη από την αρχαιότητα μέχρι την άνοδο του βιομηχανικού καπιταλισμού υπήρξε αυτόνομη ως ένα βαθμό. Έκτοτε η δημιουργία των εθνικών κρατών έγινε η αιτία η πόλη να χάσει βαθμιαία την ανεξαρτησία της και να εξαφανιστεί ως διακριτός παράγοντας στην ιστορική εξέλιξη. Επομένως, η έννοια της πόλης μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε ως εξαρτημένη-κοινωνική μεταβλητή για να ερμηνεύσει την ολική κοινωνική ανάπτυξη (οικονομική, πολιτιστική, πολιτική κ.λ.), είτε ως ανεξάρτητη αστική μεταβλητή για να ερμηνεύσει την ανάπτυξη της πόλης μέσα από ορισμένα χαρακτηριστικά της (γεωγραφικά, κοινωνικά, οικονομικά κ.λ.)¹⁷.

Στην πρώτη περίπτωση βέβαια το αντικείμενο της μελέτης είναι τα κοινωνικά προβλήματα, ενώ η πόλη ως εξαρτημένη μεταβλητή αποτελεί απλά το σκηνικό στο οποίο εξετάζονται τα προβλήματα αυτά. Αντίθετα στη δεύτερη περίπτωση αντικείμενο της μελέτης γίνεται η ίδια η πόλη, η οποία χρησιμοποιείται ως ανεξάρτητη μεταβλητή.

Στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 οι περισσότεροι ευρωπαίοι ιστορικοί, όπως έχει λεχθεί ήδη, εγκατάλειψαν την προσπάθεια για τη δημιουργία μίας ολικής αστικής ιστορίας, η οποία χρησιμοποιούσε την πόλη ως εξαρτημένη κοινωνική μεταβλητή και στράφηκαν στη μελέτη της ίδιας της πόλης μέσα από τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης της με την κοινωνία. Έτσι, οι μεγάλες κοινωνικές θεωρίες, κι ιδίως ο μαρξισμός, που κυριαρχούσε μέχρι τότε ως γενικό ερμηνευτικό μοντέλο στην κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων αντικαταστάθηκαν από αστικά μοντέλα στα οποία μία ποικιλία τοπικών δυνάμεων, και όχι μόνο η οικονομία, αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν την εξέλιξη της αστικής ζωής. Γιατί οι ιστορικοί γνώριζαν πλέον πολύ καλά, ότι οι διαδικασίες μεγάλης κλίμακας, όπως π.χ. ο καπιταλισμός, η εκβιομηχάνιση, η προλεταριοποίηση κ.ά., δεν είναι αμετάβλητες διαδικασίες, αλλά παίρνουν συγκεκριμένες τοπικές μορφές ανταποκρινόμενες στους τυχαίους παράγοντες και στα περιβάλλοντα μέσα, στα οποία λειτουργούν.

16. Βλ. Κ. ΓΕ. Αθανασόπουλος: *Θεσμικό πλαίσιο δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών. Αθήνα, 1990, σ.13 και επόμενα.*

17. Βλ. Β. Χασιάογλου, *Κοινωνικές θεωρίες για τον αστικό χώρο, (κριτική ανάλυση), εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1982, σ.8-9.*

Παράδειγμα: η μελέτη της διαδικασίας εκβιομηχάνισης απέδειξε, ότι η πόλη πράγματι εν μέρει συνιστά μία ανεξάρτητη μεταβλητή. Αυτό σημαίνει, ότι μπορεί η εκβιομηχάνιση και η αστικοποίηση να είναι συμπληρωματικές δυνάμεις, οι οποίες επιδρούν αδιάκοπα η μία πάνω στην άλλη, αλλά πρέπει επίσης ν' αναγνωριστει το γεγονός, ότι η αναγωγή της περιβαλλοντικής διάστασης του εκσυγχρονισμού σε απλό υπο-προϊόν των καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων δεν είναι πάντοτε επαρκής. Αντίθετα, η ιστορική διαδικασία αποδείχθηκε περισσότερο πολύπλοκη, καθώς η αστικοποίηση λειτουργεί, τουλάχιστον μερικώς ανεξάρτητα, μέσω της δικής της διακριτής περιβαλλοντικής λογικής¹⁸.

Η αποδέσμευση, λοιπόν, της αστικής ιστορίας από συγκεκριμένες κοινωνικές θεωρίες και η στροφή της στη μελέτη της ίδιας της πόλης έγιναν η αιτία για να κυριαρχήσουν η αστική βιογραφία και η επαγωγική της μέθοδος στην ιστοριογραφία των δύο τελευταίων δεκαετιών του 20ού αιώνα. Η νέα τάση επέτρεψε στους ιστορικούς να περιοριστούν στις τοπικές ιστορίες των περιοχών, που μελετούσαν και ν' ασχοληθούν κυρίως με τις δράσεις των ατόμων και τα κίνητρά τους, τον υλικό πολιτισμό της καθημερινής αστικής ζωής και γενικότερα τις τοπικές ποικιλομορφίες του αστικού φαινομένου. Οι κοινωνικές δομές έπαψαν να βρίσκονται στο επίκεντρο της ιστορικής ανάλυσης και τη θέση τους πήραν οι κοινωνικές σχέσεις και οι ανθρώπινες συμπεριφορές. Μ' άλλα λόγια οι ιστορικοί ενδιαφέρθηκαν περισσότερο να συλλάβουν τη δυναμική της αστικής ζωής και λιγότερο να γενικεύσουν τα συμπεράσματα της έρευνάς τους. Γι' αυτό, παρά την αναμφισβήτητη συνεισφορά της στην ανάπτυξη της σύγχρονης αστικής ιστοριογραφίας, η αστική βιογραφία δεν κατάφερε μέσα από την πλούσια θεματολογία, που υιοθέτησε να γεφύρωσε το χάσμα ανάμεσα στο μικρο- και μακρο-επίπεδο ανάλυσης.

Στο εξής όμως οι ιστορικοί είναι υποχρεωμένοι ν' ασχοληθούν με τους δεσμούς ανάμεσα στα δύο επίπεδα ανάλυσης και να συμμετάσχουν σε γενικότερες συζητήσεις που αφορούν τις κοινωνικές διαδικασίες, εάν επιθυμούν βέβαια να υπερασπιστούν τον κεντρικό ερμηνευτικό ρόλο των πόλεων στη μελέτη της κοινωνίας και να διατηρήσουν το διάλογο με τις άλλες κοινωνικές επιστήμες.

Υπάρχουν αρκετοί τρόποι για να γενικεύσουν οι ιστορικοί τα συμπεράσματα της έρευνάς τους. Η αρχή μπορεί να γίνει με τη χρήση της συγκριτικής ανάλυσης. Πολλά θέματα της ευρωπαϊκής αστικής έρευνας είναι κοινά και επομένως μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να γίνουν συγκρίσεις σε πολλαπλά επίπεδα έτσι, ώστε από τις ομοιότητες και τις διαφορές που θα προκύψουν να επιτευχθεί μία μορφή γενίκευσης. Παράδειγμα: η μελέτη κεντρικών θεμάτων της αστικής βιογραφίας, όπως η μετανάστευση, οι αγορές εργασίας, η δημογραφική αλλαγή και οι κοινωνικές δομές, μπορεί εύκολα να περάσει από το τοπικό και το περιφερειακό επίπεδο στο εθνικό ή ακόμα καλύτερα στο ευρωπαϊκό και το διεθνές, αρκεί κάποιος να κάνει τις κατάλληλες συγκριτικές ερωτήσεις. Εκτός βέβαια από τις γεωγραφικές μπορούν να γίνουν και άλλες συγκρίσεις, χρονικές ή πολιτισμικές, αναφερόμενες πάντα στα κοινά προβλήματα, που αντιμετωπίσαν παλαιότερες και νέες κοινωνίες με τις δικές τους πολιτισμικές παραδόσεις η κάθε μία απ' αυτές.

Ένας άλλος τρόπος για να βγει η αστική βιογραφία από τα στενά πλαίσια του τοπικισμού είναι οι ιστορικοί να προσεγγίσουν τις «πόλεις ως συστήματα μέσα σ' ένα σύστημα πόλεων»¹⁹, γιατί καμία πόλη δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς άλλες πόλεις, δορυφόρους ή α-

18. Βλ. R. Rodger, *ό.π.*, σ.7.

ντίζηλες, μικρότερες ή μεγαλύτερες, κοντινές ή μακρινές. Αντίθετα, όλες οι πόλεις εντάσσονται μέσα σε αστικά συστήματα, δηλαδή σε σύνολα πόλεων, όπου σχηματίζουν ιεραρχίες ανάλογα με τον πληθυσμό τους, τη γεωγραφική τους θέση και τις λειτουργίες τους²⁰. Επομένως, η μελέτη των αστικών δικτύων σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο μπορεί να λειτουργήσει προς την κατεύθυνση της γενίκευσης. Οι γάλλοι ιστορικοί υπήρξαν ιδιαίτερα επινοητικοί, όταν χρησιμοποίησαν τα αστικά δίκτυα για να οριοθετήσουν και ν' αναλύσουν τα αστικά συστήματα. Ο Bernard Lepetit ασχολούμενος με τις μεταφορές και τη διοίκηση κατόρθωσε να χαρτογραφήσει τις αστικές ιεραρχίες στη Γαλλία, ενώ άλλες μελέτες, που αφορούσαν τις γαλλικές Νομαρχίες κατά τη περίοδο της Επανάστασης διερεύνουν την επίδραση της διοικητικής αναδιοργάνωσης στην αστική ανάπτυξη και στον τρόπο σκέψης πάνω στις αστικές ιεραρχίες και τον αστικό χώρο²¹.

Και βέβαια πρέπει να μελετηθεί περισσότερο ο ρόλος των πόλεων σε διαδικασίες μεγάλης κλίμακας, όπως είναι η συμβολή τους στο ρυθμό και στην κατεύθυνση της οικονομικής ανάπτυξης, στη διαμόρφωση των κοινωνικών ανισοτήτων, στην εξάπλωση νέων θρησκειών ή πολιτικών ιδεών κ.ο.κ.. Μ' άλλα λόγια πρέπει να διερευνηθεί εκτενέστερα η επίδραση των πόλεων και των τοπικών παραγόντων πάνω στην εξέλιξη της κοινωνίας. Γιατί η μελέτη της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στην πόλη και την οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό παραμένει ένα από τα μείζονα προβλήματα τόσο της αστικής ιστορίας, όσο και των άλλων κοινωνικών επιστημών που ασχολούνται με το αστικό φαινόμενο.

Κλείνοντας, λοιπόν, τη σύντομη παρουσίαση της πορείας, που είχε η αστική ευρωπαϊκή ιστορία από το 1960 και έπειτα, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, ότι η κύρια επιδίωξη της ήταν και παραμένει η διεπιστημονική προσέγγιση του αστικού φαινομένου μέσα από το διαρκή διάλογο μεταξύ της ιστορίας και των κοινωνικών επιστημών. Ωστόσο, ούτε η πλούσια θεματολογία, ούτε η χρήση των μεθόδων και των τεχνικών των κοινωνικών επιστημών μπορούν να υποκαταστήσουν τις σύγχρονες κοινωνικές θεωρίες για τον αστικό χώρο. Οι τελευταίες προσφέρουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορούν να ερμηνευτούν τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας. Και αντίστροφα, η ιστορική έρευνα στηρίζει και ελέγχει τις ερμηνείες, που προτείνουν οι κοινωνικές θεωρίες, απαλλάσσοντας τες από αυθαίρετες και καταχρηστικές γενικεύσεις.

Επομένως, η αστική ιστορία οφείλει στο μέλλον, εκτός από τη διεπιστημονικότητά της, να εξασφαλίσει και ένα αδιάκοπο πήγαινε έλα ανάμεσα στην εμπειρική έρευνα, που εκπροσωπεί η αστική βιογραφία, και τη θεωρητική επεξεργασία, που εκπροσωπούν οι διάφορες κοινωνικές θεωρίες. Γιατί μόνο έτσι θα μπορούμε να μιλάμε για μία πραγματική ιστορία των πόλεων, δηλαδή για μία ιστορία του αστικού φαινομένου στην Ευρώπη.

19. Η διατύπωση αυτή ανήκει στον B.J. L. Berry: «Cities as systems within systems of cities». *Papers and Proceedings of the Regional Science Association*, 13 (1964), 147-163. Βλ. B. Lepetit - J. - L. Pinol: ό.π., σ.89. R. Rodger: ό.π., σ.10.

20. Βλ. F. Braudel: ό.π., σ.519-604 B. Lepetit - J. - L. Pinol: ό.π., σ.89-93 R. Rodger: ό.π. σ.10 και Lynn Hollen Lees: ό.π., σ.10-11.

21. Βλ. Lynn Hollen Lees: ό.π. B. Lepetit: *Chemins de terre et voies d' eau. Réseaux de transport et organization de l' espace eu France, 1740-1840 Paris, 1984. Του ιδίου: Les villes dans la France moderne (1740-1840) Paris, 1988. M.V. Ozouf-Marignier: La formation des départements. Le représentation du territoire français à la fin du XVII siècle. Paris 1989, T.W. Margadant: *Urban Rivalries in the French Revolution Princeton, 1992. Κ. ΓΕ. Αθανασόπουλος: Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Βέλγιο, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία. Τόμ. Α', Αθήνα, Ε' εκδ., 2001, σ. 86 και επόμεν.**

Πράσινος βιοδιπολισμός - βιώσιμη αστική και περιφερειακή ανάπτυξη: Οικονομικά - πολιτικά αίτια

Της Δρος Ηρούς ΦΙΛΟΛΙΑ

Προσδιορίζοντας την έννοια της ανάπτυξης, αστικής και περιφερειακής, η σύνδεση με την έννοια του «συμφέροντος» είναι καθοριστική.

Τα «συμφέροντα», σαν κατευθύνσεις συμπεριφορής εμπεριέχουν διαφοροποιήσεις, τα αντιθετικά κριτήρια των οποίων έχουν διάφορη αξία, αλλά πρέπει να τείνουν, για να είναι χρήσιμα, προς την επιστημονική θεωρία της οργάνωσης, έννοια υπάλληλη με αυτή της ανάπτυξης¹.

Με πρώτο κριτήριο την έκτασή του, αν αυτή περιορίζεται σε ένα μέρος του όλου, μιλάμε για μερικό συμφέρον και μιλάμε για γενικό συμφέρον, αν αυτό αφορά την ολότητα. Με το κριτήριο του σκοπού, το μερικό συμφέρον διαχωρίζεται σε ατομικό και ομαδικό και τα δύο αναφέρονται κυρίως σαν οικονομικά συμφέροντα².

Ποία η σύνδεση με τον Βιοδιπολισμό; Είμαι γενικό συμφέρον η οικονομική ανάπτυξη, όταν δεν σχηματοποιείται στο πλαίσιο ποιότητας ζωής με καθαρή φύση, με επάρκεια και ισορροπία; Πως και γιατί το Βιοδιπολικό σχήμα αφορά στην αστική και περιφερειακή ανάπτυξη; Πολιτισμός και οικονομική ανάλυση, πολιτική και στρατηγικές, πόσο άμεσα αποδεικνύεται, ότι συνδέονται, μέσα από την ερμηνευτική θεώρηση του Βιοδιπολικού μοντέλου;

Η «Βιοδιπολική Βιοκινητική Θεωρία» συνδέει την ανάπτυξη και την περιβαλλοντική προστασία με τα κοινωνικά δεδομένα, συνδέει σε ολότητα το μερικό και το γενικό συμφέρον. Η βάση της θεωρίας είναι η ισοδυναμία συνόλου και ατόμου στη διαδικασία ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας, η ισοδύναμη κατανομή συμμετοχής, ευθύνης και εξουσίας ανάμεσα στους δύο πόλους ρομβοειδούς σχήματος κράτους-πολίτη, μέσα από την έκφραση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων τους³.

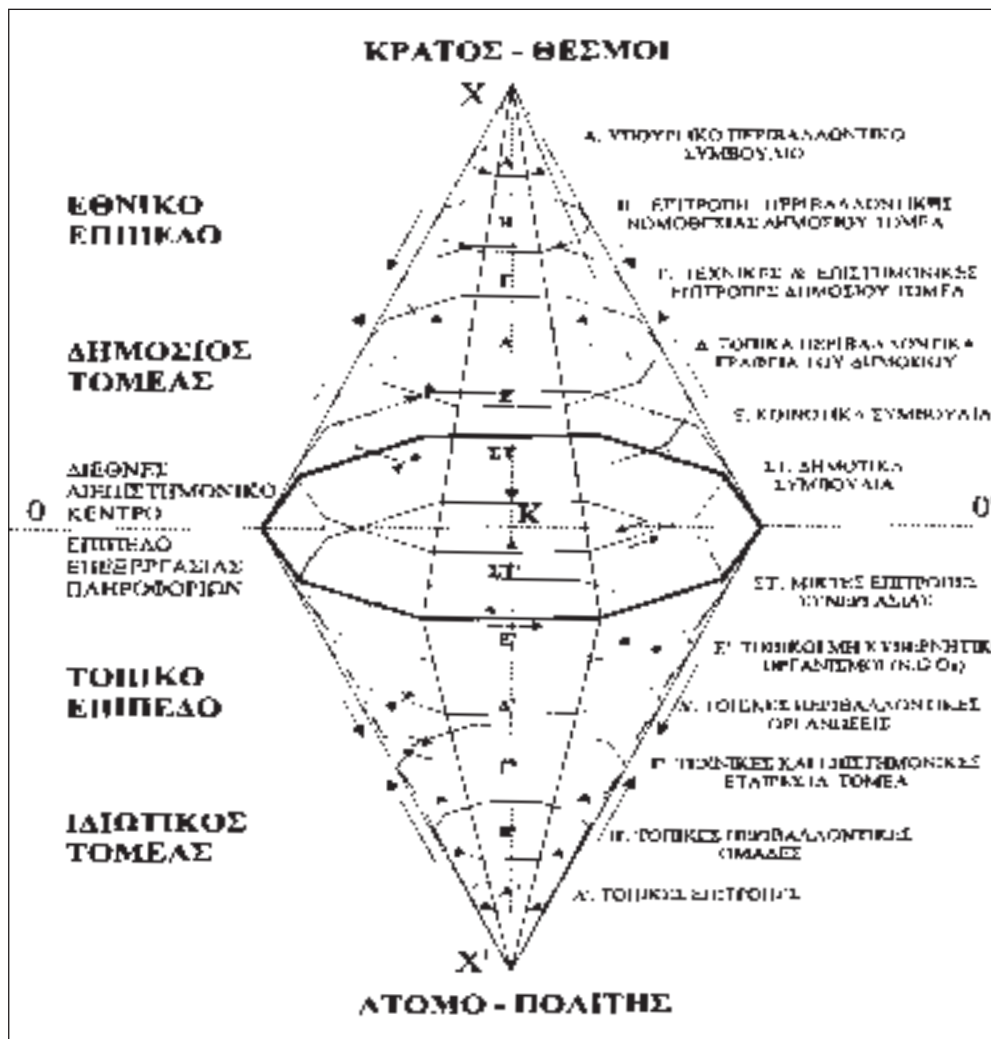
1. *Walter Truett Anderson: The Pitfalls of Bioregionalism. Utne Reader. February-March 1986, σελ. 35-38. Κ. ΓΕ. Αθανασόπουλος: Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης, Τόμοι Α', Β' και Γ', Δ' έκδ. Αθήνα, 2000.*

2. *Α.Θ. Θεοδωρίδη: Περί των Εννοιών Συμφέρον και Γενικό Συμφέρον. Αθήνα, 1983 σελ. 7-21.*

3. *Α. Ζυγούμπι - Φιλολία: Η Οργάνωση του Διοικητικού Πλαισίου της Προστασίας του Περιβάλλοντος υπό το Ισχύον Νομικό Καθεστώς. 2000. Δ.Δ. Πάντειο Πανεπιστήμιο.*

Διά μέσου της Βιοδιπολιτικής Βιοκινητικής του μεθόδου, ο Βιοδιπολισμός εκφράζει την ισορροπία των εξουσιαστικών τάσεων, αποδίδοντας στην έννοια της ατομικότητας τη μορφή της αντίρροπης δύναμης προς και από την έννοια της κοινωνικότητας (Πίνακας 1).

Πίνακας 1
ΒΙΟΔΙΠΟΛΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η οικοκεντρική, η ισορροπιστική και η ανθρωποκεντρική τοποθέτηση, αλλά και το ε-ξίσου σημαντικό ερώτημα για το είδος της κοινωνίας, που επιλέγουμε στην προσπάθεια να αποδώσουμε την έννοια του περιβάλλοντος, μας οδηγεί στην ανάγκη κυκλικής πορείας προς το Συν-περιβάλλον, με στόχο την ουσιαστική ισορροπία των δυνάμεων και την ειρηνική συνύπαρξη στον πλανήτη Γη, ίσως και πέρα από αυτόν.

Ο προβληματισμός, μας οδηγεί στη δημιουργία του ιστού της Βιοδιπολικής θέσης και σχηματοποιεί το ρόλο της Δημόσιας Διοίκησης μέσα στο πλαίσιο των κοινωνικών δεδομένων και του κυρίαρχου στόχου της ευτυχέστερης διαβίωσης του ανθρώπου. Η ενσωμάτωση του οικολογικού κόστους στην παραγωγική διαδικασία, οι αντιδράσεις και οι κοινωνικές αναστατώσεις, που προκαλεί η αποσπασματική αντιμετώπιση του θέματος, είναι συνθήκες, που πρέπει να συνυπολογισθούν ανατροφοδοτούμενες.

Το περιβάλλον άμεσα συνδεδεμένο με την παραγωγική διαδικασία και την ανάπτυξη είναι ένα σύστημα με δομές, οι οποίες επιτρέπουν ή περιορίζουν την ανθρώπινη παρέμβαση και την ίδια στιγμή επιτρέπουν την μελέτη των προϋποθέσεων, με τις οποίες το περιβάλλον θα μπορούσε να μεταλλαχθεί από τις επεμβάσεις.

Η αστική και περιφερειακή ανάπτυξη με την έννοια του αποτελεσματικού προγραμματισμού προς την κατεύθυνση της οικονομικής ισορροπίας, μέχρι σήμερα αποδεικνύεται ελλιπής ως προς την σύνδεση και συγκέντρωση πληροφορίας γεωγραφικών και κοινωνικών δεδομένων, με στόχο την πρόληψη και όχι την καταστολή.

Η πλατύτερη κοινωνιολογική άποψη των σχέσεων Κοινωνίας και Φύσης, μέσα από τη θεωρία της Συνεξέλιξης⁴ (Coevolution) του Ρ. Νόργκαρντ, (σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι, το περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και αναπτύσσονται μέσα σε ένα σύστημα Συνεξέλιξης) και η σχέση πολιτισμού και εκτίμησης της Φύσης στο μοντέλο του Νας⁵, (σύμφωνα με το οποίο η οριακή χρησιμότητα του πολιτισμού είναι αντιστρόφως ανάλογη προς την οριακή χρησιμότητα της άγριας φύσης), αποδεικνύουν την άμεση σχέση των κοινωνικών-οικονομικών δεδομένων, με την έννοια, που αποδίδει κάθε «κοινωνία» στη φύση και το περιβάλλον.

Επιβεβαιώνεται με τον τρόπο αυτό η ανάλυση του Myrdal για το έναυσμα, που δημιουργεί την γενεσιουργό αιτία ανάπτυξης μίας περιφέρειας⁶. Η αποικιακή σχέση κέντρου-περιφέρειας σε μεγέθυνση, ερμηνεύει τη σχέση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των διαφορετικών πολιτισμών, π.χ. του Δυτικού και Ασιατικού πολιτισμού, με την έννοια, που αποδίδουν στο περιβάλλον, ως πολιτιστικό παράγωγο, άμεσα προδιαγεγραμμένο από την έννοια του συμφέροντος και της οικονομικής πραγματικότητας, σε συγκεκριμένα πλαίσια πολιτικής οικονομίας.

Οι πολλαπλές ερμηνείες σχετικά με τα αίτια, που οδήγησαν τις κοινωνίες σε αλόγιστη, χασομή, μη αιφορική αστική και περιφερειακή ανάπτυξη και οι πολλαπλές λύσεις, οι οποίες προτείνονται από τους νεοκλασικούς οικονομολόγους, τους ηθικιστές, τους νομικούς, τους μαρξιστές, ουσιαστικά αποδεικνύουν, ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα, είναι και προβλήματα κοινωνικής οργάνωσης, κυρίως με την έννοια του προγραμματισμού.

Η γνώση, η οποία παράγεται σε τοπικό και ιστορικό επίπεδο είναι θετική, αν λειτουργεί προς την κατεύθυνση της διαδικασίας ανατροφοδότησης, (feed back), δηλαδή προς πίσω για κάθε βήμα και ξανά μέσα από τη διαδικασία του εννοιολογικού πλαισίου, μία μορφή Βιοκινητικής διαδικασίας.

4. Richard Norgaard: *Development Betrayed*. Routledge, London 1994, σελ. 183-189.

5. R. Nash: *Wilderness and the American Mind*. Yale University Press, 1973 σελ.24.

6. Myrdal G.: *Economic Theory and Underdeveloped Regions*. London Duckworth, 1957 σελ. 52-74.

Οι πολιτισμικές διαφορές σαν αιτία σχηματισμού διαφορετικής περιβαλλοντικής σκέψης, η επιστημονική αβεβαιότητα, η κατανόηση της εξουσίας των τυφλών δεσμεύσεων, η διαφορετική αντίληψη των «μέσα και έξω», σαν έκφραση πολλαπλών πραγματικοτήτων, είναι οι συνιστάμενες οι οποίες πρέπει να ενσωματωθούν στο γνωστικό μας πλαίσιο, να γίνουν γνώση και να συνδεθούν σε σχήμα αμφίδρομης κίνησης, με αποτέλεσμα την Βιοδιπολική οργάνωση της περιβαλλοντικής προστασίας.

Τα πολιτιστικά παράγωγα των ανθρωπινων κοινωνιών, ερμηνευμένα διά μέσου των πολλαπλών λογικών, προσδιορίζουν την έννοια «περιβάλλον» και τη μεθοδολογία ανάλυσης των περιβαλλοντικών κινδύνων, όπως αυτό της Μαίρης Ντάγκλας (Grid/Group), η οποία ονομάζεται Τεχνική της Ομαδοποίησης και προϋποθέτει την αποδοχή του ποσοστού κινδύνου άγνοιας των ομάδων που κατηγοριοποιεί⁷.

Τα περιβαλλοντικά οικονομικά, ως πολιτιστικό παράγωγο εισχωρούν και αυτά στην περιβαλλοντική προστασία και συνδέουν τα «περιβαλλοντικά δάνεια» με οικονομικούς όρους, τονίζουν όμως και προβάλλουν έντονα τις διαφορές της περιβαλλοντικής προοπτικής των αναπτυσσόμενων χωρών του Νότου, ώστε να γίνεται πλέον κατανοητή η ανάγκη εξισορρόπησης των διαφορών, διά μέσου της αποδοχής των διαφορετικών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών δεδομένων.

Οι πολιτικές δράσης για το περιβάλλον μέχρι σήμερα, δεν φαίνεται εκ του αποτελέσματος, ότι συνδέονται και καλύπτουν επαρκώς το επιστημονικό επίπεδο, (όσον αφορά τη γνώση), το οικονομικό επίπεδο, (όσον αφορά την τεχνολογία και την παραγωγή) και το κοινωνικό επίπεδο (όσον αφορά τα αίτια και τις επιπτώσεις των αποφάσεων).

Η άρνηση της αποδοχής άλλων τρόπων γνώσης και πολλαπλών λογικών υπονομεύει τη δυνατότητα προγραμματισμού ανάπτυξης μέσα στα όρια της περιβαλλοντικής προστασίας, τυπικά και ουσιαστικά. Σε μικρότερη κλίμακα το παράδειγμα περιγράφει την απόσταση και τη σχέση μεταξύ περιφερειακής και αστικής ανάπτυξης.

Η συγκριτική ανάλυση των θέσεων της πολιτικής οικονομίας σε σχέση με τις άλλες περιβαλλοντικές θεωρίες, αναδεικνύει την αξία της κοινωνικής παραγωγής, του συνόλου των σχέσεων μεταξύ ατόμων και μεταξύ ανθρώπου και φύσης. Οι άνθρωποι για να παράγουν, επιβάλουν μετασχηματισμούς στη φύση και αυτό γίνεται κατανοητό μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, το μοντέλο παραγωγής. Η κοινωνία δίκαιη κατανομή του εισοδήματος, ένα πρόβλημα που απασχολεί γενικότερα, αναδεικνύεται μέσα από την κοινωνική ανάλυση των σχέσεων ανθρώπου - φύσης, φύσης - παραγωγής.

Η περιβαλλοντική θεωρία της πολιτικής οικονομίας, (της Μαοξιστικής θεωρίας για το περιβάλλον), αναφέρεται στην προσέγγιση της ανάπτυξης όπως υποστήριξε ο Μαοξ, με τους όρους της ωφέλειας και του κόστους, που ανάλογα ωφελούνται ή επιβαρύνονται οι κοινωνικές τάξεις και αποκτά ιδιαίτερη αξία στην υπόθεση «περιβάλλον», διότι προσεγγίζει το θέμα με κριτική άποψη και μας κάνει αντιληπτό τον τρόπο με τον οποίο τα οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά προβλήματα συμβάλλουν στα περιβαλλοντικά προβλήματα, τα οποία σπανίως είναι περιβαλλοντικά «εν τη γενέσει τους»⁸.

7. *Mary Douglas: Essays in the Sociology of Perception. Routledge and Kegan Paul, London 1982.*

8. *Howard Parsons: Marx and Engels on Ecology. Westport, Greenwood Press 1997, σελ. 171-183.*

Ο περιβαλλοντισμός ή περιβαλλοντολογισμός (environmentalism), της περιβαλλοντικής θεωρίας η οποία εμπεριέχει και την έννοια της ερμηνείας του περιβάλλοντος διά μέσου των κοινωνιολογικών δεδομένων, βασίζεται σε διαφορετικές λογικές και ερμηνείες. Ο ανθρωποκεντρισμός, ο οικοκεντρισμός και η αιεφορική ή βιώσιμη ανάπτυξη ερμηνεύουν το περιβάλλον με άξονα τη θέση του ανθρώπου απέναντι στο περιβάλλον, σαν δύο ξεχωριστές ενότητες.

Η συγκριτική ανάλυση της έννοιας του περιβαλλοντισμού στις αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά και η ανάλυση των χαρακτηριστικών, που διακρίνουν τα διάφορα στάδια της έννοιας της περιβαλλοντικής προστασίας από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα, αιτιολογούν το είδος του περιβαλλοντισμού, το οποίο επικρατεί και βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με το βαθμό ανάπτυξης και την κάλυψη των αναγκών πρώτης προτεραιότητας, όπως η κατοικία και η τροφή, στις αναπτυσσόμενες χώρες ή στην περιφέρεια, σε εθνικό επίπεδο.

Στις περιβαλλοντικές θεωρίες, τη θεωρία της περιβαλλοντικής διαχείρισης, τη θεωρία της πολιτικής οικονομίας, τη βιοκεντρική θεωρία, την πολιτιστική θεωρία και τη σύνδεσή τους με τις κοινωνιολογικές θέσεις, αποδεικνύεται και πάλι η προσοχή, που πρέπει να αποδοθεί στους κοινωνικούς παράγοντες, σε σχέση με την περιβαλλοντική προστασία.

Η οικονομική ανάλυση και η πολιτική διάσταση του περιβαλλοντικού θέματος σε σχέση με τα σύγχρονα συστήματα διατροφής, τις εντατικές καλλιέργειες, τις συνενώσεις βιομηχανιών, αποδίδουν νέα διάσταση στις κοινωνικές σχέσεις, τις αλληλεξαρτήσεις, αλλά και στα «πεδία αντίστασης», τα οποία λειτουργούν σαν αντίρροπη δύναμη.

Διαφαίνεται μέσα από τη δυναμική των πράσινων πολιτικών κινήματων, ο μονόδρομος σύνδεσης από όλες τις οικολογικές οργανώσεις, της κοινωνικής ύπαρξης του ανθρώπου με το περιβάλλον του, σε μία αμφίδρομη σχέση ανατροφοδότησης σε όλα τα μοντέλα πολιτικού συστήματος. Ακόμη και η σχέση, η οποία συνδέει άμεσα τη γυναίκα με το περιβάλλον δημιουργώντας τον οικοφεμινισμό, αποδεικνύει τη σχέση κοινωνικών δεδομένων και περιβάλλοντος, μέσα από τις υποκατηγορίες του, τον φιλελεύθερο φεμινισμό, τον πολιτισμικό και τον κοινωνικό φεμινισμό⁹.

Στη διεθνή διάσταση του περιβάλλοντος επισημαίνονται οι τάσεις και οι κατευθύνσεις, οι οποίες εκ των πραγμάτων οδηγούν στη Βιοδιπολική οργάνωση, αλλά και οι αποσπασματικές λύσεις και προσπάθειες, οι οποίες εντασσόμενες στη Βιοδιπολική οργάνωση μπορούν να λειτουργήσουν συνθετικά, για την επίλυση του περιβαλλοντικού θέματος.

Η ριζοσπαστική οικολογία¹⁰ στηρίζει τη σύγχρονη οικονομία στις ανάγκες του ανθρώπου και όχι στο κέρδος. Τοποθετεί λοιπόν τη λύση του προβλήματος στην ανάγκη να οδηγηθούμε σε πνευματικότερους τρόπους ζωής, λιγότερο καταναλωτικούς. Στην πραγματικότητα αναφέρεται σε νέα μοντέλα κοινωνικής ανάπτυξης, αποδεικνύοντας και πάλι τη σύνδεση των περιβαλλοντικών θεμάτων με τα κοινωνικά δεδομένα.

Πολυάριθμα κοινωνικά δεδομένα αναδύονται μέσα από τα κείμενα του Μαξ και του Ένγκελς και αποτελούν τους στόχους των νεοαριστερών, των σοσιαλδημοκρατών, των

9. *Ann Trophy and Bill Deval: Earth First. May, 1987, N.1.*

10. *Carolyn Merchant: Radical Ecology: The Search for a Livable World. Allen, London 1992.*

σοσιαλφεμνιστριών, των φυλετικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, όπως η απελευθέρωση, η ελευθερία, η οικονομική ισότητα¹¹.

Γίνεται εμφανής, η σπουδαιότητα, που αποδίδουν οι Μαρξιστές Οικολόγοι σε όλα τα κοινωνικά δεδομένα, τα οποία σχετίζονται με τον έλεγχο και την κυριαρχία στη φύση, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο οι οικολογικές θεωρίες και οι Πράσινες Κοινωνικές Κινήσεις βοηθούν στην αλλαγή της συνείδησης και της συμπεριφοράς των ανθρώπων στην υπόλοιπη φύση, διά μέσου της επιστήμης και της τεχνολογίας¹².

Τα κριτήρια των στρατηγικών, τα οποία καθορίζουν το επίπεδο εκμετάλλευσης των πηγών, η κλίμακα του προβλήματος, το επείγον της λήψης αποφάσεων και κλίμακα αποδοχής της υποβάθμισης, είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών πιέσεων και ζυμώσεων, μέσα από τις οποίες, η περιβαλλοντική διαχείριση σχηματοποιείται σαν εθνοκεντρική προσέγγιση στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Και η οποία πρέπει πλέον να βραϊζέται σε υπολογισμούς οικονομικής ανάπτυξης και οικονομικά μοντέλα, αποδεκτά σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ο Βιοδιπολισμός λοιπόν προβάλλεται σαν πρόταση σύνδεσης της έννοιας της ανάπτυξης με τη συμμετοχικότητα και την κοινωνία πολιτών. Αυτό το δεδομένο δημιουργεί συνθήκες αναβάθμισης των μεθόδων συγκέντρωσης πληροφοριών της Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης και αναπροσαρμογές στις μεθόδους σχεδιασμού αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Μέσα από τον Βιοδιπολισμό, τη Δημόσια Διοίκηση, την Περιβαλλοντική Πολιτική, συνδέεται η οικονομική συμπεριφορά του ανθρώπου, η εξέλιξη των πληθυσμιακών μεγεθών, η αγροτική πολιτική με το περιβαλλοντικό πρόβλημα, αλλά και με τη λύση του. Η περιβαλλοντική πολιτική οφείλει να εντάξει στα οικονομικά μεγέθη το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους, τα οποία δεν είναι σύμφωνα με τα κρατούντα, μετρήσιμα μεγέθη.

Η εξέλιξη των πληθυσμιακών μεγεθών, η οποία τείνει σε υπερδιπλασιασμό τα τελευταία σαράντα χρόνια, μετατρέπει την αγροτική πολιτική σε πρωτεύον θέμα όχι μόνο για την κοινωνική ευημερία, αλλά και για αυτή την ίδια την ύπαρξη του ανθρώπινου γένους. Η ορθολογική κατανομή των φυσικών πόρων και η κατά το δυνατό μεγιστοποίηση της απόδοσής των, υπό τον περιορισμό της αειφορικότητας, αποκτά πλέον ζωτική σημασία για την εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας.

Για να υπάρξει ο άνθρωπος επεμβαίνει στην εδαφική σύσταση, στον υδατικό ορίζοντα, στην ατμοσφαιρική υγρασία, στην απομάκρυνση παγετών, αλλάζει τις κοίτες των ποταμών, τις όχθες των λιμνών, επεμβαίνει και δημιουργεί συγκεντρώσεις υδάτων με κατασκευές τεχνητών λιμνών, έργα υποδομών. Για να ζεσταθεί, για να κατοικήσει, επεμβαίνει καθημερινά στο περιβάλλον με αρωγό τη Δημόσια Διοίκηση, από την οποία ζητά εγγειοβελτιωτικά έργα και πολιτική, η οποία ενταγμένη στα πολιτικά συστήματα συνδέει άμεσα τους οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες με το περιβάλλον.

Μέσα από τους «Πίνακες Χρήσεως των Φυσικών Πόρων της Στατιστικής Βιομηχανικών Προϊόντων»¹³ αποδεικνύεται η αυξητική τάση παραγωγής και κατανάλωσης πρώ-

11. Όπως η υποσ. 8, σελ. 61-87.

12. Δ. Γιόκαρης: *Οι Πράσινοι Εναλλακτικοί στη Δυτική Γερμανία. Αθήνα, 1984, σελ. 43.*

13. *Annual Report: Overview of World Bank Activities, 1999-2000, σελ. 3-13.*

των υλών, η οποία είναι άγνωστο αν ανταποκρίνεται σε πραγματικές ανάγκες του ανθρώπινου γένους ή τα μεγέθη οδηγούνται από την οικονομική εξουσία σε επίπεδα κατασπατάλησης του φυσικού πλούτου.

Οι χρήσεις του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων ταξινομούμενες σε συμπληρωματικές, βοηθητικές και ανταγωνιστικές, αποδεικνύεται, ότι είναι δυνατόν να οργανωθούν από την Δημόσια Διοίκηση, με βάση την καταγραφή των δεδομένων του παρελθόντος, των δεδομένων στα οποία παρατηρείται επιβάρυνση και των δεδομένων στα οποία παρατηρείται ανανέωση.

Αυτή τη σύνδεση με τους κοινωνικούς παράγοντες, την αυξητική τάση του πληθυσμού, την αγροτική πολιτική, τις τάσεις της οικονομικής δραστηριότητας, τις μορφές εξουσίας, τη διαχείριση της Δημόσιας Διοίκησης την επιχειρεί η Βιοδιπολική Βιοκινητική οργάνωση, συμπεριλαμβάνοντας όλα τα χρήσιμα μέσα και εργαλεία, όπως τα οικονομικά μέσα, τα συστήματα διαχείρισης, τον σχεδιασμό χρήσης γης, τα τεχνολογικά μέσα.

Η παραγωγή, η εργασία, η διαχείριση, η έρευνα, η παιδεία προκύπτουν από τα δεδομένα της και ανοίγουν σαν «κλειδιά» το δρόμο στη συμμετοχή ατόμων, ομάδων και οργανώσεων ενεργά και ουσιαστικά στο Βήμα της Ανθρωπότητας προς τη Βιοδιπολική Περιβαλλοντική Προστασία. Η αειφορική ανάπτυξη συνδέεται με τις φυσικές και κοινωνικές συνθήκες στις ζώνες χαμηλής ή υψηλής αποδοτικότητας, στις ζώνες γενετικής διάσωσης. Κατά συνέπεια συνδέεται άμεσα με την αστική και περιφερειακή ανάπτυξη.

Η Ακαμπτη Περιβαλλοντική Διαχείριση από την Δημόσια Διοίκηση αποδεικνύεται ανεπαρκής, συνεπώς η Βιοδιπολική Περιβαλλοντική Διαχείριση Συνεργασίας, η οποία οδηγεί στο Βιοδιπολικό μοντέλο¹⁴, προβάλλει ως ορθότερη λύση για την επίλυση των περιβαλλοντικών αντιθέσεων, παράλληλα με την οικονομική ανάπτυξη, μέσα από την πλουραλιστική αποδοχή διαφορετικών προσεγγίσεων.

Οι περιβαλλοντικές αντιθέσεις συνδεόμενες με τα μεγέθη της οικονομικής ανάπτυξης και η πολιτική οικονομία ερμηνεύοντας τα αίτια της περιβαλλοντικής καταστροφής δεν επιτυγχάνει, όπως αποδεικνύεται, να οδηγήσει σε λύσεις. Η Δημόσια Διοίκηση «εκμεταλλευόμενη» την ανάλυση της Πολιτικής Οικονομίας, με δεδομένο το πεπερασμένο των φυσικών πόρων, τις κοινωνικές ιδιομορφίες, τις γεωγραφικές ιδιομορφίες, τις γεωγραφικές ενότητες, την κρατούσα υπερβολική συγκέντρωση εξουσίας σε προκαθορισμένους οικονομικούς παράγοντες, την υπερβολική συγκέντρωση στους πόλους η οποία ελαχιστοποίησε τις αυτόνομες ικανότητες, πρέπει να οδηγήσει την ατομικότητα στην Βιοδιπολική κοινωνική της μορφή και την Περιβαλλοντική Διαχείριση στη Βιοδιπολική της οργάνωση.

Μέσα από αυτή την ανάλυση αποδεικνύεται, ότι η επιστήμη της Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης αναβαθμίζεται ως προς τον ρόλο της γενικότερα και αλλάζει πρόσωπο με την έννοια της διαφορετικότητας στην μεθοδολογία της. Η Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη συναντάται πλέον με τον σκοπό της, στην Βιώσιμη Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη.

14. Iro Filolia: *Biodipolar Model of Sustainable development*. Σκιάθος, 2002, 6ο Συνέδριο Περιβαλλοντικής Προστασίας, Πρακτικά Συνεδρίου, σελ. 1369.

Αναπτυξιακός - συγκοινωνιακός σχεδιασμός και το κατά Myrdal αδύναμο κράτος

Του κ. **Αντώνη ΚΑΛΤΣΟΥΝΗ**

Δρος Οικον. και Κοιν. Επιστημών, Μηχανικού

1.0. Γενικές Έννοιες

Όπως γνωρίζουμε, κάθε κοινωνία ή οικονομική μονάδα, που δρα ορθολογικά, προετοιμάζεται για την κάλυψη των αναγκών (απαιτήσεων) τόσο του εγγύτερου, όσο και του απώτερου μέλλοντος. Η προετοιμασία αυτή, η οποία με βάση την ορθολογική κατανομή των διαθέσιμων μέσων (πόρων) έχει ως επιδίωξη την επιτυχία καθορισμένων (προσδιορισμένων) στόχων, αποτελεί ένα σχέδιο δράσης.

Ο σχεδιασμός ως ορθολογική διαδικασία κατανομής των διαθέσιμων πόρων για την επίτευξη προσδιοριζόμενων (επιθυμητών) μελλοντικών στόχων έχει πολύ παλιές ρίζες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατασκευή των πρώτων λίθινων εργαλείων για την καλλιέργεια της γης, δηλαδή οι αρχαίοι (προϊστορικοί) μας πρόγονοι συνειδητοποίησαν, ότι οι ανάγκες επιβίωσης θα μπορούσαν να αντιμετωπισθούν καλύτερα στα πλαίσια ενός σχεδίου δράσης.

Γενικά μπορεί να υποστηριχθεί, ότι ο σχεδιασμός ως εξειδικευμένη δραστηριότητα και ως επιστημονικός κλάδος αποτελεί απόρροια των προσπαθειών ικανοποίησης των αναγκών (απαιτήσεων). Είναι κλάδος της διοικητικής επιστήμης και αποτελεί την πρώτη από τις βασικές λειτουργίες της Διοίκησης (Management). Εκπονείται και υλοποιείται τόσο στα πλαίσια της μακροοικονομικής ανάλυσης, όσο και της μικροοικονομικής.

Οι έννοιες «Σχεδιασμός» και «Προγραμματισμός»¹ δεν αποτελούν ταυτολογική έκφραση. Ο σχεδιασμός αναφέρεται σε μακροχρόνιες επιδιώξεις, ενώ ο προγραμματισμός έχει κυρίως ποσοτικό χαρακτήρα και βραχυχρόνια διάσταση και επικεντρώνεται στην υλοποίηση των αποφάσεων, που απορρέουν από τις επιδιώξεις του σχεδιασμού. Δηλαδή προγραμματισμός είναι η διαδικασία, που μετατρέπει τις επιλογές (στρατηγικές) του σχεδιασμού σε συγκεκριμένα πρότυπα δράσης (προγράμματα) για εφαρμογή.

1. Αθανασόπουλος Κ., ΓΕ.: *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης. Τόμ. Α', Δ' έκδ. Αθήναι, 2000, σ. 81.*

Μερικοί χαρακτηριστικοί ορισμοί της έννοιας του σχεδιασμού είναι:

Σχεδιασμός είναι μία λογικά οργανωμένη προσπάθεια επιλογής των καλύτερων δυνατών εναλλακτικών λύσεων (στρατηγικών) για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων (επιδιώξεων).

Σχεδιασμός είναι μία συνειδητή μεθοδολογία λήψης αποφάσεων, η οποία έχει ως στόχο τον έλεγχο του μέλλοντος.

Σχεδιασμός είναι μία τυποποιημένη διαδικασία για να παραχθεί το προκαθορισμένο (επιθυμητό) αποτέλεσμα στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου συστήματος αποφάσεων.

Σχεδιασμός είναι η διαδικασία, η οποία επισημαίνει έγκαιρα τα παρόντα και τα μέλλοντα κρίσιμα θέματα μίας επιχείρησης και αναπτύσσει τρόπους επίλυσής τους, οι οποίοι πρέπει να είναι συνεπείς με τους πόρους και τους περιορισμούς του περιβάλλοντος της επιχείρησης.

Σχεδιασμός είναι μία δραστηριότητα, στα πλαίσια της οποίας, με βάση τη συνεχή επεξεργασία πληροφοριών, λαμβάνονται μέτρα για την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων.

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω και οι δραστηριότητες μίας χώρας σε θέματα ανάπτυξης για να είναι επιτυχείς, απαιτούν συντονισμό σύνθετων ενεργειών και διαδικασιών, οι οποίες στηρίζόμενες σε μία συνεπή κατανομή των διαθέσιμων παραγωγικών πόρων στους διάφορους τομείς δραστηριοτήτων, επιδιώκουν την καλύτερη δυνατή κοινωνικοοικονομική εξέλιξη, δηλαδή την κάλυψη στο άμεσο και έμμεσο μέλλον των αναγκών του κοινωνικού συνόλου. Οι διαδικασίες αυτές αποτελούν το αντικείμενο του αναπτυξιακού σχεδιασμού, ο οποίος κυρίως εκτείνεται σε μακροοικονομικό επίπεδο.

Στην έννοια του αναπτυξιακού σχεδιασμού έχουν δοθεί αρκετοί ορισμοί, μερικοί από αυτούς είναι:

Αναπτυξιακός σχεδιασμός είναι μία συνεπής και συνειδητή διαδικασία, η οποία έχει κατεύθυνση το μέλλον και στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.

Αναπτυξιακός σχεδιασμός είναι το γνωστικό αντικείμενο, το οποίο με κύριο εργαλείο την επιστημονική παρατήρηση και την εμπειρία θέτει ως επιδίωξη τη βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών.

Αναπτυξιακός σχεδιασμός είναι οι δραστηριότητες, οι οποίες αποσκοπούν στην υλοποίηση των στόχων της αναπτυξιακής πολιτικής.

Αναπτυξιακός σχεδιασμός είναι ένα εργαλείο, που χρησιμοποιείται για την επιτυχή προώθηση των αναπτυξιακών επιδιώξεων.

Αναπτυξιακός σχεδιασμός είναι η επιστημονική μέθοδος, η οποία συνεισφέρει στο να επιτευχθεί προς μία επιθυμητή και προβλέψιμη κατεύθυνση η κοινωνική αλλαγή.

Αναπτυξιακός σχεδιασμός είναι η απάντηση της κοινωνίας στην ανάγκη για κάθε καθοδηγούμενη κοινωνική αλλαγή, η οποία να στοχεύει σε καλύτερο επίπεδο διαβίωσης του κοινωνικού συνόλου.

Αναπτυξιακός σχεδιασμός είναι η διαδικασία, η οποία εξελίσσεται στα πλαίσια μίας λογικής σειράς, όπου τις κύριες ενότητες αποτελούν: η ανάλυση, ο προσδιορισμός στόχων και η λήψη μέτρων για την επιτυχία των στόχων.

Επίσης, κατ' άλλη άποψη μία σχεδιασμένη επέμβαση στην εξέλιξη των συνθηκών διαβίωσης παρέχει πολλές ελπίδες για βελτίωσή τους².

2. Geiger/Mansilla: *Unterentwicklung, Frankfurt/M. 1983, σελ.33, κ.ε.*

Βασικές ενότητες του αναπτυξιακού σχεδιασμού αποτελούν ο πολεοδομικός, ο χωροταξικός και ο συγκοινωνιακός σχεδιασμός. Είναι γενικά αποδεκτό, ότι ο εκσυγχρονισμός των μεταφορών αποτελεί προϋπόθεση για μία αυτοδύναμη και ισόρροπη ανάπτυξη. Οι χωροταξικές και πολεοδομικές αγκυλώσεις μπορούν να ξεπεραστούν μόνο στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου συστήματος μεταφορών, δηλαδή η ανταγωνιστική ικανότητα κάθε χώρας καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την απόδοση των μεταφορών. Όλες οι έρευνες, που έγιναν σε παγκόσμιο επίπεδο στα θέματα ανάπτυξης έδειξαν με σαφήνεια, ότι οι αναπτυξιακές αδυναμίες είναι κυρίως αποτέλεσμα ενός ατελέσφορου συστήματος μεταφορών.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την έως τώρα παρουσίαση, ο σχεδιασμός, που έχει ως στόχο τη βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών (κάλυψη αναγκών) παρουσιάζει ιδιαίτερότητες, οι οποίες δημιουργούν δυσκολίες, τόσο στον προσδιορισμό του προβλήματος, όσο και στο να γνωρίζουμε εάν το πρόβλημα λύθηκε οριστικά και κυρίως διότι το κάθε πρόβλημα (σύστημα) αποτελεί υποπρόβλημα (υποσύστημα) ενός άλλου προβλήματος (συστήματος). Για παράδειγμα οι μεταφορές είναι αποτέλεσμα και προϋπόθεση των μετακινήσεων, με συνέπεια το σύστημα των μεταφορών να αποτελεί υποσύστημα του οικιστικού (πολεοδομικού) και χωροταξικού συστήματος, τα οποία με τη σειρά τους αποτελούν υποσυστήματα του γενικότερου συστήματος της περιφερειακής ανάπτυξης.

Κατά συνέπεια, λοιπόν, και ο συγκοινωνιακός σχεδιασμός δεν είναι εύκολη υπόθεση, απαιτεί πολύπλευρες γνώσεις, διότι ασχολείται με τον ζωτικό χώρο του ανθρώπου και προσπαθεί (επιδιώκει) να κατοχυρώσει σε αυτόν το χώρο τη λειτουργικότητα για μεγάλο χρονικό διάστημα, μειώνοντας έτσι και τις καταχρήσεις και τις αναπτυξιακές στρεβλώσεις στο ελάχιστο δυνατό.

Θεωρείται ο συγκοινωνιακός σχεδιασμός, φαινομενικά τουλάχιστον, ευκολότερος από τον αναπτυξιακό σχεδιασμό διότι αποτελεί υποσύστημά του. Περιλαμβάνει όλες εκείνες τις διαδικασίες, οι οποίες αφορούν την επεξεργασία πληροφοριών και οι οποίες θα μας επιτρέψουν: να αποφανθούμε για τις υπάρχουσες αδυναμίες του συστήματος των μεταφορών, να θέσουμε στόχους για το ξέπέρασμα των αδυναμιών, και να λάβουμε μέτρα για την επιτυχή έκβαση των στόχων.

Δηλαδή με άλλα λόγια και η διαδικασία του συγκοινωνιακού σχεδιασμού εξελίσσεται στα πλαίσια μίας λογικής σειράς, όπου τις κύριες ενότητες αποτελούν: η ανάλυση, ο προσδιορισμός στόχων και η λήψη μέτρων.

Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω, σημείο εκκίνησης κάθε κλασικής προσπάθειας για συγκοινωνιακό σχεδιασμό θα πρέπει να είναι ο προσδιορισμός μέτρων, τα οποία θα μας επιτρέψουν μία επαρκή κάλυψη της ζήτησης για μεταφορές. Κύρια βοηθήματα αποτελούν εδώ οι παρατηρήσεις, δηλαδή η κατανόηση της υπάρχουσας κατάστασης με τη βοήθεια στατιστικών στοιχείων και κυκλοφοριακών μετρήσεων, οι οποίες στην πραγματικότητα είναι υποκειμενικά μεγέθη διότι στηρίζονται σε δείγματα.

Το σύστημα π.χ. των μεταφορών χωρίζεται σε επί μέρους υποσυστήματα. Χαρακτηριστικά τέτοια υποσυστήματα είναι: οι οδικές μεταφορές, οι σιδηροδρομικές μεταφορές, οι θαλάσσιες μεταφορές, η ήπια κυκλοφορία κ.ά..

Σκοπός του συγκοινωνιακού σχεδιασμού και κατά συνέπεια και του αναπτυξιακού είναι: η σταθεροποίηση της οικονομίας, η μεγιστοποίηση της ευημερίας, η ισόρροπη ανά-

πτυξη, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, η σωστή κατανομή των πόρων, η ικανοποίηση των αναγκών, η πλήρης απασχόληση, η δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος, η επίτευξη κοινωνικής αρμονίας, η οικονομική ανεξαρτησία, η βελτίωση της ποιότητας ζωής, η προώθηση των κοινωνικών υποδομών, η μείωση των χωροταξικών και οικιστικών στρεβλώσεων, ο περιορισμός της ερήμωσης περιοχών κ.ά..

2.0 Η εξέλιξη των αναπτυξιακού - συγκοινωνιακού σχεδιασμού

Ο σχεδιασμός ως κύριο γνωστικό αντικείμενο της αναπτυξιακής πολιτικής είναι σχετικά νέος. Η συμβολή του για την υπερφαλάγγιση κοινωνικοοικονομικών αδυναμιών κριθίρη αναγκαία μετά τη μεγάλη παγκόσμια οικονομική κρίση του μεσοπολέμου (1929-1930). Αποτελεί κεντρική ενότητα της οικονομικής θεωρίας του Keynes στην οποία, όπως γνωρίζουμε, στηρίχθηκαν οι αναπτυξιακές προσπάθειες για την αντιμετώπιση της παραπάνω κρίσης.

Οι συζητήσεις σε διεθνές επίπεδο για την αναγκαιότητα του αναπτυξιακού σχεδιασμού, όπως και των επί μέρους ενοτήτων (υποσυστημάτων του) αρχίζουν να γίνονται κατά την μεταπολεμική περίοδο εμφανείς και ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του '60, όπου οι υπάρχουσες γνώσεις για το γνωστικό αντικείμενο του αναπτυξιακού σχεδιασμού θεωρήθηκαν ως μη ικανοποιητικές (επαρκείς). Η ζήτηση γνώσεων για τον αναπτυξιακό σχεδιασμό αυξάνει την παραπάνω δεκαετία με πολύ γρήγορους ρυθμούς διότι ελπίζεται, ότι με την ανάπτυξη (εξέλιξη) του θα αποκτηθούν οι αναγκαίες γνώσεις (προϋποθέσεις) για την επίλυση σύνθετων (πολύπλοκων) κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων, στα οποία οι υπάρχουσες αδυνατούν να συνεισφέρουν στην επίλυσή τους.

Στην αναζήτηση αυτή βρήκαν την ανάλογη θέση εμπειρίες της κοινωνιολογίας, της οικονομίας, των πολιτικών και άλλων συναφών επιστημών. Στα τέλη της δεκαετίας του '60 συμμετείχαν στις παραπάνω συζητήσεις όλοι οι επιστημονικοί κλάδοι και θεωρητικοί από όλο το πολιτικό φάσμα³.

Ο αναπτυξιακός σχεδιασμός, όπως και ο συγκοινωνιακός σχεδιασμός, είναι μία χρονικά εξειδικευμένη δραστηριότητα. Διακρίνεται από την άποψη του χρονικού ορίζοντα στον οποίο εκτείνεται σε βραχυχρόνιο, μεσοχρόνιο και μακροχρόνιο. Η διάκριση αυτή κυρίως εξυπηρετεί πρακτικούς λόγους. Εκπονείται από διεθνείς οργανισμούς (Παγκόσμια Τράπεζα⁴, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Ο.Η.Ε. κ.λ.), από συνασπισμούς κρατών, από κρατικούς φορείς, από φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης κ.λ.. Υλοποιείται, όπως είδαμε, στα πλαίσια αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Αναπτυξιακό πρόγραμμα είναι ένα συστηματικό και ολοκληρωμένο πλαίσιο δράσης ενός φορέα κρατικού ή μη, ο οποίος ως επί το πλείστον είναι ο υπεύθυνος για την εφαρμογή (υλοποίησή) του και με το οποίο αποσκοπεί με άμεσα και έμμεσα μέσα (χρηματοδότηση, κίνητρα, κατευθυντήριες οδηγίες κ.λ.) σε μία συνεπή διάθεση των πόρων για την επτυχή υλοποίηση των αναπτυξιακών επιδιώξεων.

3. *Kaltsounis, A.: Probleme der staatlichen Planung in Griechenland, Berlin 1988 σελ.192, κ.ε..*

4. *Βλ. Δελιδέου, Β.: Τοπική ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση, Θεσμικό πλαίσιο, Αναπτυξιακά Προγράμματα. Παγκοσμιοποίηση. Αθήνα, 2002.*

Στη χώρα μας άρχισαν να εκπονούνται και να εφαρμόζονται κατά τη μεταπολεμική περίοδο και ιδιαίτερα από τις αρχές της δεκαετίας του '60. Στο χρονικό αυτό διάστημα εκπονήθηκαν αρκετά πενταετή αναπτυξιακά προγράμματα και περί τους 50 αναπτυξιακού νόμους⁵.

Αρνητικά φορτισμένη είναι η έννοια του αναπτυξιακού σχεδιασμού στις οικονομικές και αναπτυξιακές θεωρίες, που έχουν ως κεντρική ενότητα τον ελεύθερο ανταγωνισμό (Νεοφιλελεύθερη Οικονομική Θεωρία), διότι λαμβάνεται σαν μία διαδικασία (Prozess), η οποία περιορίζει (εμποδίζει) την ελεύθερη εξέλιξη της αγοράς. Ο σχεδιασμός στα πλαίσια των θεωριών αυτών μεταλλάσσεται σε «στρατηγικό σχεδιασμό» και έχει ως κύριο στόχο, όπως και η έννοια «στρατηγικός/στρατηγική» ορίζει την επιβίωση μίας επιχείρησης αξιοποιώντας ορθολογικά τα δικά της πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες του ανταγωνιστή (αντιπάλου) της. Δηλαδή, στόχος του στρατηγικού σχεδιασμού είναι η ορθολογική χρησιμοποίηση και εκμετάλλευση τόσο των πόρων της επιχείρησης π.χ. περιοχής, όσο και των αδυναμιών του ανταγωνιστή (αντιπάλου) της για την υπερνίκηση (εξουδετέρωση) του. Πρωτο-χρησιμοποιήθηκε και αναπτύχθηκε, όπως και πολλά από τα υπόλοιπα σύγχρονα γνωστικά αντικείμενα, στις ένοπλες δυνάμεις των Η.Π.Α.

Με βάση, λοιπόν, αυτή την εξέλιξη και ο συγκοινωνιακός σχεδιασμός, ο οποίος στην παραδοσιακή (κλασική) του μορφή ως δημόσια επένδυση είχε ως κύρια επιδίωξη την ισόρροπη ανάπτυξη, δηλαδή την κατασκευή των απαιτούμενων τεχνικών συγκοινωνιακών υποδομών, οι οποίες αποτελούσαν προϋπόθεση για την καλύτερη δυνατή ανάπτυξη μίας περιοχής, μεταλλάσσεται σε σχέδιο δράσης ιδιωτικών επενδύσεων, των οποίων η επιβίωση εξαρτάται, όπως είδαμε, από την ισχύ του ανταγωνιστή, δηλαδή πρωταρχικός του στόχος θα πρέπει να είναι η αποδυνάμωση του ανταγωνιστή. Έτσι, στα πλαίσια αυτής της πορείας, και οι συγκοινωνίες όχι μόνο ως υπηρεσίες μεταφοράς ατόμων και εμπορευμάτων, αλλά και ως συγκοινωνιακές τεχνικές υποδομές αντιμετωπίζονται ως ιδιωτικές επενδύσεις. Προϊόν αυτής της κατάστασης είναι το «Σύστημα Σύμβασης Παραχώρησης», σύμφωνα με το οποίο κατασκευάζονται και στη χώρα μας τα μεγάλα συγκοινωνιακά έργα, δηλαδή τα έργα που έχουν ενδιαφέρον ως ιδιωτικές επενδύσεις⁶.

3.0. Ο αναπτυξιακός - συγκοινωνιακός σχεδιασμός στον περιφερειακό καπιταλισμό

Σύμφωνα με τη μέχρι τώρα περιγραφή και ανάλυση, οι κυριώτεροι λόγοι, που επιβάλλουν την εκπόνηση και εφαρμογή του αναπτυξιακού-συγκοινωνιακού σχεδιασμού είναι: η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων, η προώθηση των κοινωνικών υποδομών, η μείωση των πολεοδομικών αντιθέσεων, η βελτίωση της ποιότητας ζωής, η αποφυγή συσσώρευσης πληθυσμού (δυσάδικη ανάπτυξη), η προώθηση της ανάπτυξης, η μείωση της αβεβαιότητας ως προς την εξέλιξη της ανάπτυξης με τον καθορισμό συγκεκριμένων στόχων και τρόπων υλοποίησης, η υποβοήθηση της εναρμόνισης των ιδιωτικών επιλογών προς τις γενικότερες αναπτυξιακές επιδιώξεις, η ύπαρξη κριτηρίων σύμφωνα με τα οποία

5. Στοιχεία Υ.Π.Ε.Θ.Ο. Αθανασόπουλος Κ.Γ.Ε.: Ό.π., Τόμ. Α', Β', Γ'.

6. Καλιτσούνης, Α.: Σύστημα Σύμβασης Παραχώρησης, Εργαστήριο Συγκοινωνιακής Τεχνικής ΕΜΠ, τόμος 2, τεύχος 1, Σεπτέμβριος 2001. Για τις ιδιωτικές επενδύσεις βλ. Δελπιδέου Β.: Το νομικό καθεστώς προστασίας κεφαλαίων εξωτερικού και επενδύσεων αναπτυξιακού χαρακτήρα. Αθήνα, 1996, σ. 30 επόμεν.

σταθμίζεται και ελέγχεται η πορεία της αναπτυξιακής προσπάθειας και τροποποιείται (προσαρμόζεται) ανάλογα.

Για να έχει όμως επιτυχία ο αναπτυξιακός-συγκοινωνιακός σχεδιασμός θα πρέπει να είναι μία συνεχής διαδικασία (Prozess), δεν αρκεί να εκπονήσουμε ένα αναπτυξιακό σχέδιο (πρόγραμμα), να αναθέσουμε σε κάποιους φορείς τυπικά την εφαρμογή του και μετά να το ξεχάσουμε. Δηλαδή, θα πρέπει να είναι πραγματικός, δεσμευτικός και να μην θεωρείται απλά σαν κείμενο πολιτικής σκοπιμότητας, που παίζει κάποιο ρόλο μόνο στους εσωτερικούς και εξωτερικούς κύκλους της γραφειοκρατίας, όπως ακριβώς συνέβη σε πολλές χώρες⁷.

Οι παραπάνω αδυναμίες του αναπτυξιακού-συγκοινωνιακού σχεδιασμού (προγραμματισμού) είναι κοινά γνωρίσματα χωρών του περιφερειακού καπιταλισμού και σύμφωνα με τον Myrdal, γνωρίσματα του «αδύναμου - ανίσχυρου κράτους» (schwacher Staat)⁸. Στον όρο «αδύναμο κράτος» συμπεριλαμβάνει ο Myrdal όλα τα περιφερειακά κράτη, ανεξάρτητα από το πολιτικό σύστημα της χώρας.

Έτσι, λοιπόν, ένα από τα βασικά ερωτήματα κατά την περιγραφή και ανάλυση της κοινωνικο-οικονομικής δομής του περιφερειακού κράτους αποτελεί και ο ροισμός του ρόλου του «αδύναμου κράτους».

Πριν όμως προχωρήσουμε στην ανάλυση της δομής του αδύναμου (περιφερειακού) κράτους, καλό θα είναι να ασχοληθούμε και με τη μορφή του κράτους των οικονομικά αναπτυγμένων καπιταλιστικών κέντρων (μητροπολιτικό κράτος), διότι το περιφερειακό κράτος (αδύναμο κράτος), αποτελεί τον πρώτο και άμεσο εταίρο για διαπραγματεύσεις και συνομιλίες με τα μητροπολιτικά κέντρα και γιατί εκτός αυτού η υπανάπτυξη των περιφερειακών χωρών εκλαμβάνεται ως διαδικασία και αποτέλεσμα ενός καθυστερημένου και εξαρτημένου καπιταλισμού (περιφερειακός καπιταλισμός).

Η σχέση κράτους-κοινωνίας αποτελεί κύριο συστατικό στοιχείο όλων των θεωριών του κράτους από τον Marx και τον Max Weber μέχρι τον Gramsci, τον Althusser, τον Πουλαντζά κ.ά..

Τι είναι όμως το κράτος; Είναι ένα ιδιαίτερο δημιούργημα (separat), το οποίο βρίσκεται πάνω από την κοινωνία και λειτουργεί ανεξάρτητα από συγκεκριμένους σκοπούς και προσπάθειες των μελών της; Είναι ένα εργαλείο στα χέρια της τάξης, που βρίσκεται στην εξουσία, υπηρέτης και βοηθός της για την επίτευξη των στόχων της; Είναι μία ιδιαίτερη σχέση ή μήπως το κράτος είμαστε «όλοι εμείς»;

Σύμφωνα με τον Πουλαντζά, όπως είναι αδύνατο να υπάρξει μία γενικά αποδεκτή οικονομική θεωρία στα πλαίσια της οικονομικής επιστήμης, έτσι είναι αδύνατο να υπάρξει μία γενικά αποδεκτή θεωρία του κράτους στα πλαίσια της πολιτικής επιστήμης ή της επιστήμης της κοινωνιολογίας, με ένα αμετάβλητο θεωρητικό ιστό (αντικείμενο) στους διάφορους τρόπους παραγωγής. Μία τέτοια θεωρία του κράτους, η οποία θα ήταν γενικά αποδεκτή, θα μπορούσαμε να έχουμε μόνο στην περίπτωση, που το κράτος θα ήταν ένας

7. Nuscheler, F.: *Lern- und Arbeitsbuch Entwicklungspolitik*, Bonn 1987, σελ. 110 κ.ε., Kaltsounis, A., *Probleme...*, ό.π., σ.37 κ.ε..

8. Myrdal, G.: *Politisches Manifest ueber die Armut in der Welt*. Frankfurt/M. 1972, σελ.33 κ.ε..

αυτόνομος φορέας, ο οποίος θα ήταν χωρισμένος με σαφή (αναλλοίωτα) σύνορα από εκείνον της καπιταλιστικής οικονομίας. Αντίθετα όμως το κράτος των καπιταλιστικών μητροπολιτικών κέντρων παίζει μέσα στις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής έναν ειδικό ρόλο, και όπως σημειώνει ο Πουλαντζάς, η σχέση του κράτους προς τις σχέσεις παραγωγής είναι κυρίως μία πρώτη σχέση προς τις κοινωνικές τάξεις και τον ταξικό αγώνα. Οι σχέσεις παραγωγής και οι συνιστώσες από τις οποίες αποτελούνται, όπως οικονομική κυριότητα/νομή, εκδηλώνονται με τη μορφή ταξικών εξουσιαστικών σχέσεων, οι οποίες είναι στενά συνδεδεμένες με πολιτικές και ιδεολογικές σχέσεις από τις οποίες επικυρώνονται και νομιμοποιούνται⁹.

Επίσης, σύμφωνα με τον Max Weber, η πρώτη μορφή του καπιταλιστικού (μητροπολιτικού) κράτους στα πλαίσια του συστήματος Μητρόπολη - Αποικία έγινε σύμφωνα με τις βασικές αρχές του μερκαντισμού, πράγμα, που σημαίνει, ότι το μητροπολιτικό κράτος θα πρέπει να συμπεριφέρεται σαν να είναι εμπορική επιχείρηση¹⁰. Δηλαδή κύρια επιδίωξή του θα πρέπει να είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους και η εξουδετέρωση του ανταγωνιστή (αντιπάλου).

Έτσι, το σημερινό κράτος του οικονομικά αναπτυγμένου Κέντρου (μητροπολιτικός καπιταλισμός), το οποίο μαζί με το περιφερειακό κράτος (περιφερειακός καπιταλισμός) αποτελούν το διεθνές καπιταλιστικό σύστημα, είναι δημιούργημα αυτών των αρχών, οι οποίες με την πάροδο του χρόνου «εμπλουτίστηκαν» και με τις αρχές της κλασικής και νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας, δηλαδή την ορθολογική εκμετάλλευση του συγκριτικού πλεονεκτήματος, το διεθνή καταμερισμό εργασίας και την ελευθερία των αγορών (ελεύθερος ανταγωνισμός).

Στα πλαίσια αυτού του διεθνούς συστήματος, που είναι συγχρόνως και ιεραρχικό σύστημα, όπου τον πρώτο ρόλο μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ανέλαβαν οι Η.Π.Α., τα περιφερειακά κράτη μεταβλήθηκαν κατά την μεταπολεμική περίοδο, κυρίως μέσω δανείων και επενδύσεων, που έγιναν σύμφωνα με τον κλασικό και νεοκλασικό διεθνή καταμερισμό εργασίας, από αποικίες σε περιφερειακές οικονομίες, οι οποίες προμηθεύουν τα μητροπολιτικά κέντρα με φθηνές πρώτες ύλες ή άλλα προϊόντα στην πλειονότητά τους γεωργικά (μονοκαλλιέργειες), τα οποία χρησιμοποιούνται κυρίως ως πρώτες ύλες. Συνέπεια αυτής της εξέλιξης είναι η οικονομία των χωρών αυτών να εξαρτάται από το πόσο το Κέντρο χρειάζεται αυτές τις πρώτες ύλες, καθώς και τις τιμές τις οποίες είναι διατεθειμένο να πληρώσει. Τα κέρδη των μητροπολιτικών κέντρων προέρχονται, κυρίως, από την ανταλλαγή πρώτων υλών με έτοιμα προϊόντα ή από την ανταλλαγή προϊόντων χαμηλής τεχνολογίας με προϊόντα υψηλής τεχνολογίας (άνιση ανταλλαγή).

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω διαπιστώνουμε, ότι οι τα κράτη του περιφερειακού καπιταλισμού (αδύναμα κράτη) δεν αναπτύχθηκαν ιστορικά αυτόνομα, όπως τα σημερινά οικονομικά κέντρα, αλλά μέσα από συνθήκες εξάρτησης. Το σχήμα Κέντρο (Μητρόπολη) - Περιφέρεια, που αποτελεί, όπως είδαμε, το διεθνές καπιταλιστικό σύστημα, απεικονίζει τις δύο όψεις ενός και του αυτού νομίσματος. Αποτέλεσμα αυτής της στρα-

9. Poulantzas, N.: *Staatstheorie. Hamburg 1978, σελ. 1978, σελ.24, κ.ε.*

10. Weber, M.: *Staatssoziologie. Berlin 1965, σελ.24.*

τηγικῆς ἦταν να δημιουργηθῶν κατὰ τη μετάλλαξη των περιφερειακῶν χωρῶν ἀπὸ ἀποικίες σε περιφερειακῆς οικονομίες πολλὰ περιφερειακὰ κράτη, τα οποία λίγη σχέση ἔχουν με την πραγματικότητα, δηλαδή κράτη, που για σύνορα ἔχουν κάποιες ευθείες γραμμές, οι οποίες χαράχθηκαν ἀπὸ τη Μητροπόλη.

Η «αστική τάξη» των περιφερειακῶν (αδύναμων) κρατῶν, που εἶναι κυρίως μεταπρατική και αποτελεί δημιούργημα της εξαρτημένης ιστορικής εξέλιξής τους, δεν ἦταν ποτέ σε θέση να παίξει σε εθνικό επίπεδο θετικό ρόλο στην κοινωνικοοικονομική ἀνάπτυξη των χωρῶν αυτῶν, ὅπως ἔπαιξε η αστική τάξη των οικονομικά αναπτυγμένων καπιταλιστικῶν κέντρων, ἀλλὰ ἀντίθετα ο ρόλος της περιορίσθηκε στην ἐπέκταση και ἐξασφάλιση του περιφερειακού καπιταλισμοῦ (αδύναμου κράτους) και κατὰ συνέπεια στην ἐδραίωση της ἐξάρτησης και της υπανάπτυξης. Σύμφωνα με το Jawaharlal Nehru η κυριαρχία των Μητροπόλεων στις ἀποικίες μπόρεσε και ἐδραιώθηκε μόνο, ὅταν δημιουργήθηκε η νέα αὐτή μη παραγωγική τάξη, που τα συμφέροντά της ἦταν στενά συνδεδεμένα με ἐκεῖνα των Μητροπόλεων¹¹. Στη νέα αὐτή τάξη συμπεριλαμβάνονται κυρίως οι μεταπράτες, οι μεγαλογαιοκτῆμονες και οι διάφοροι κερδοσκοποὶ ἀπὸ πώληση γης.

Επακόλουθο των παραπάνω εἶναι να υπάρχουν στο περιφερειακό κράτος, που ὅπως εἶδαμε ο Myrdal ἀποκαλεῖ «αδύναμο κράτος», μεγάλες ἀνισότητες στον κοινωνικο-οικονομικό τομέα. Στην ἐδραίωση και ὄξυνση αυτῶν βοηθᾶ η ἀνεπάρκεια της νομοθεσίας και κυρίως η ἔλλειψη σεβασμοῦ και η ἀδυναμία ἐπιβολῆς και τήρησης των νόμων ἀπὸ ὅλους τους πολίτες. Επίσης, μη τήρηση της νομοθεσίας και των διατάξεων αὐτῆς παρατηρεῖται σε μεγάλο βαθμό και ἀπὸ την πλευρὰ του κράτους. Εδῶ παρατηρεῖται πολύ συχνὰ και το φαινόμενο μη σύνομων συναλλαγῶν μεταξύ κρατικῶν λειτουργῶν και ἰσχυρῶν προσώπων ἢ ομάδων, οι οποίες προσπαθοῦν να ἐυνοηθοῦν ἀπὸ μία κατάλληλη ρύθμιση των υποθέσεώς τους. Το περιφερειακό κράτος («αδύναμο κράτος») ἀποτελεῖ ἐνίοτε ἀντικείμενο λείας ἀπὸ την κυβερνητική, οικονομική και κοινωνική Ἐλίτ¹².

Ο ἀναπτυξιακός σχεδιασμός που ἐφαρμόσθηκε στα πλαίσια αὐτῆς της εξέλιξης κατὰ τη μεταπολεμική περίοδο στις χώρες του περιφερειακού καπιταλισμοῦ, εἶχε ως θεωρητικό ὑπόβαθρο τις θεωρίες του ἐκμοντερνισμού/ἐκσυγχρονισμού (Modernisierungstheorien), οι οποίες ἐγιναν γνωστῆς και ως νεοφιλελεύθερες ἀναπτυξιακῆς θεωρίες. Στόχος των θεωριῶν αυτῶν ἦταν η ἐνσωμάτωση των περιφερειακῶν χωρῶν στο διεθνὴ καταμερισμό ἐργασίας (Διεθνῆς Ἐμπόριο), ο οποίος ἐκλαμβάνεται σαν μονόδρομος για την ἐπίλυση των ἀναπτυξιακῶν προβλημάτων τους. Κεντρική ἰδέα των παραπάνω θεωριῶν εἶναι, ὅτι οι χώρες της περιφέρειας με τη βοήθεια των ἀναπτυγμένων μητροπολιτικῶν κέντρων και τις ἐξωτερικῆς ἐπενδύσεις, ἀφοῦ περάσουν τα ἀπαραίτητα ἀναπτυξιακὰ στάδια, στα πλαίσια πάντα του διεθνούς καταμερισμοῦ ἐργασίας, θα ἐκσυγχρονισθοῦν και θα φθάσουν κάποτε στο ἐπίπεδο ἀνάπτυξης των μητροπόλεων (βιομηχανικά κέντρα). Καθετὶ που δεν συμβαδίζει ἀπόλυτα ἢ παρεκκλίνει ἀπὸ τα παραπάνω πρότυπα ἀνάπτυξης ἐκλαμβάνεται σαν υπανάπτυξη ἢ καθυστέρηση, η οποία θεωρεῖται ἐνδογενῆς φαινόμενο. Οι θεωρίες του ἐκμοντερνισμού (ἐκσυγχρονισμού) ἄρχισαν να συζητοῦνται στις ἀρχῆς της δεκαετίας του 50 πρώτα στις Η.Π.Α. και μετὰ στα ἐυρωπαϊκὰ κέντρα. Οι συν-

11. Nehru, J.: *The Discovery of India*. New York 1946, σελ.30, κ.ε..

12. Nuscheler, F.: *Lern-und Arbeitsbuch...*, ὁ.π., σ.110 κ.ε..

ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΑΛΞΕΙΣ

Αριθμ. τεύχους 53, Οκτώβριος 2002

Έκδοση Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Αμύνης

ΑΘΗΝΑΙ

θήκες στις Η.Π.Α. για μία τέτοια συζήτηση ήταν αρκετά ευνοϊκότερες από αυτές των ευρωπαϊκών κέντρων, γιατί οι Η.Π.Α. δεν είχαν προϊστορία αποικιοκρατικής δύναμης και εκτός αυτού ήταν η ηγέτιδα δύναμη του δυτικού κόσμου¹³.

Αποτέλεσμα αυτών των αναπτυξιακών θεωριών, που όπως είδαμε κύρια επιδιώξη τους ήταν η ενσωμάτωση των περιφερειακών χωρών στον κλασικό και νεοκλασικό διεθνή καταμερισμό εργασίας (άνιση ανταλλαγή) είναι η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση των χωρών αυτών, η οποία αντί να αμβλύνεται οξύνεται με επικίνδυνους ρυθμούς. Το μέσο εισόδημα των 20 πλουσιότερων χωρών είναι 37 φορές μεγαλύτερο από το μέσο των 20 φτωχότερων χωρών. Το χάσμα αυτό διπλασιάστηκε τα τελευταία 40 χρόνια. Το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού που βρίσκεται στην κορυφή της εισοδηματικής κλίμακας εισπράττει το 83% του παγκόσμιου εισοδήματος. Το 1/2 σχεδόν του παγκόσμιου πληθυσμού (2,8 δισεκατομμύρια άνθρωποι) έχει εισόδημα λιγότερο από 2 δολάρια την ημέρα¹⁴. Το χρέος των αναπτυσσόμενων χωρών από 21,6 δισεκ. που ήταν το 1961 ξεπέρασε προ πολλού τα 2.200 δισεκ. δολάρια.

Οι ξένες επενδύσεις, δηλαδή οι επενδύσεις, που έγιναν από τα καπιταλιστικά κέντρα στη βάση αυτής της αναπτυξιακής στρατηγικής, έγιναν κυρίως στις πρωτεύουσες των περιφερειακών χωρών ή σε περιοχές, που προσφέρονταν για την εκμετάλλευση και εξαγωγή των φυσικών πόρων (πρώτες ύλες), με αποτέλεσμα να έχουμε τη δημιουργία ενός δυαδικού συστήματος ανάπτυξης (Dualismussystem), δηλαδή ένα κάπως αναπτυγμένο σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα κέντρο και μία υπανάπτυκτη ενδοχώρα (περιφέρεια).

Ιδιαίτερα έντονες ήταν οι αρνητικές επιδράσεις της παραπάνω πολιτικής και στις τεχνικές υποδομές, και κυρίως στον τομέα των μεταφορών, του οποίου η εξέλιξη συμβαδίζει απόλυτα με αυτή της δυαδικής ανάπτυξης. Δηλαδή το υφιστάμενο σύστημα των μεταφορών των περιφερειακών χωρών δεν είναι αποτέλεσμα ενός αυτοδύναμου και ενδογενούς αναπτυξιακού σχεδιασμού, αλλά αποτέλεσμα μίας ευκαιριακής αναπτυξιακής πολιτικής, που ως κύριο στόχο είχε την εξασφάλιση (διευκόλυνση) των επενδύσεων των μητροπολιτικών (βιομηχανικών) κέντρων.

Συνεχίζεται...

13. Hurtiene, Th.: *Fordismus, Entwicklungstheorie und Dritte Welt*, στο: *Peripherie Nr 22/23, Berlin 1986*, σελ.60: Schweers, A.: *Kapitalistische Entwicklung und Unterentwicklung. Hamburg 1980*, σελ. 2 κ.ε..

14. Έκθεση Παγκόσμιας Τράπεζας για τα έτη 2000, 2001.

**ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ, ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**REVUE DE DECENTRALISATION, D' ADMINISTRATION
LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL**

**REVIEW OF DECENTRALIZATION, LOCAL
GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT**

*

Τριμηνιαία Επιστημονική Έκδοση
Edition scientifique trimestrielle
Quartely scientific review

*

Έτος ιδρύσεως 1995 μ.Χ.

*

Τεύχος / Numéro / Issue 29/2002
Ιούλιος/Αύγουστος/Σεπτέμβριος 2002

*

Ιδιοκτήτης / Propriétaire / Owner

KENTRO ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Αστική μη κερδοσκοπική Εταιρεία

**CENTRE DE FORMATION DES ETUDES DE RECHERCHE ET DU
DEVELOPPEMENT**

Société civile sans but lucratif

CENTER OF EDUCATION RESEARCH AND DEVELOPMENT

Civil not lucrative Association

*

Υπεύθυνος κατά τον νόμο, Εκδότης /Editeur/Editor
Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Prof. Const. GE. ATHANASSOPOULOS

*

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Καθηγητής **Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**
Responsable Scientifique: Professeur **Const. GE. ATHANASSOPOULOS**
Scientific Responsible: Professor **Const. GE. ATHANASSOPOULOS**

*

Σύμβουλος Έκδοσης
**ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ,
ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**
Conseiller d' édition

**CENTER HELLENIQUE DE DECENTRALISATION,
D' ADMINISTRATION LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL**

Edition Counsellor

**HELLENIC CENTER FOR DECENTRALIZATION, LOCAL
GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT**

Διευθύνεται υπό Συντακτικής Επιτροπής εκ Καθηγητών Πανεπιστημίου και
Ειδικών Επιστημόνων
Dirigée par Comité de rédaction de Professeurs d' Université et de
Scientifiques Spécialisés
Directed by Edition Board of University Professors and Specialized Scientists

*

Τιμή τεύχους: 9 € Συνδρομές ετήσιες: Φιλίας: 300 € Δημοσίων
Υπηρεσιών, Ν.Π.Δ. και Ι.Δ., Δήμων, Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, Τραπεζών,
Εταιρειών: 150 € Ιδιωτών: 30 € Φοιτητών: 15 €

Εξωτερικού: US \$ 100

Prix: 9 € Abonnements: Prix d' ami: 300 € Services Publics, Personnes Morales de
Droit Public ou Privé, Communes, Administrations Départementales, Banques,
Sociétés: 150 € Individuels: 30 € Etudiants: 15 €

Etranger: US \$ 100

Price: 9 € Subscriptions: Friendship: 300 € Public Services,
Legal Persons of Public or Private Law, Communities, Prefecture
Administrations, Banks, Societies: 150 € Individuals: 30 €

Students: 15 € Abroad: US \$ 100

*

Υπεύθυνος Τυπογραφείου

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.Ε.Β.Ε.

Χαλκοκονδύλη 35, Τηλεφ. Κέντρο: 5242177, 5226641, FAX: 5232409

*

Οι αναγγελίες εντός πλαισίου των νέων εκδόσεων αποτελούν φιλική προσφορά
του Επιστημονικού Υπευθύνου του Περιοδικού προς τους Συγγραφείς τους

*

Βάσει του Ν. 2121/1993 και των σχετικών κανόνων του Διεθνούς Δικαίου απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή η αναπαραγωγή (ολική ή μερική) με όποιονδήποτε τρόπο και με όποιοδήποτε μέσο των κειμένων του παρόντος, χωρίς προηγούμενη έγγραφη άδεια του εκδότη.

Toute reproduction d' un extrait quelconque de cette Revue, par quelque procédé que ce soit, et notamment par photocopie ou microfilm, est strictement interdite.

The whole of the material appearing in this Review is a copyright and may not be reproduced in whole or in part without the permission of the Editor.

*

Διεύθυνση / Adresse / Address

Τιμβρου 6, 11257 Αθήναι, τηλ.: (01) 8647120, fax: (01) 8658868

IMVROY 6, GR - 11257, ATHENES / ATHENS, teleph.: (01) 8647120,

fax: (01) 8658868

*

ISSN 1106-91-71

Τεύχος, Ν.29 / 2002 / ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ / SOMMAIRE / CONTENTS**Σελ./Ρ.**

- Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Τοις Εντευξομένοις ή Περί αναπτυξιακών κινήτρων αλλαχού και εν Ελλάδι.....	1
- Ιω. ΒΛΑΣΣΗΣ, Π. ΤΕΛΩΝΗΣ, Γ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ: Έλεγχος ποιότητας υπηρεσιών και μείωση δαπανών για τον δημόσιο χώρο της υγείας.....	5
- Mich. GIOKAS: Development, Administration and Local Structures	25
- Κριτικά σημειώματα υπό Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ: Ζ. ΚΑΠΟΥΛΑ: Τα συλλογικά δικαιώματα της απεργίας και του συνεταιρίζεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων	27
- Των Κεκοιμημένων ανάμνησις	28
- Ασπ. Π. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ: Πληθυσμακή αύξηση και διατροφή	29
- Ρ. ΡΑΤΑΡΓΙΑΣ: Urban environmental restoration: the case of Athens	34
- Ι. ΒΛΑΣΣΗΣ, Γ. ΜΑΡΓΕΤΙΔΙΣ: Reforming the N.H.S. in Greece and France	44
- Των Κεκοιμημένων ανάμνησις	50
- Νικ. ΡΑΠΤΗ - ΒΕΛΗ: Δίγραμμη επιταγή	51
- Ροϊδ. ΜΗΤΟΥΛΑ, Μ. ΣΙΑΚΑΒΕΛΛΑΣ: Η συμβολή των ηλιακών ενεργειακών συστημάτων στην βιώσιμη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη του ελλαδικού χώρου	56
- Π. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ: Η πορεία προς την μετακρατική ολοκλήρωση.....	64
- Μαρ. Γ. ΚΟΤΕΑ: Από τη βιογραφία της πόλης στην ιστορία των πόλεων	76
- Ηρώ ΦΙΛΟΛΙΑ: Πράσινο Βιοδιπολισμός-βιώσιμη αστική και περιφερειακή ανάπτυξη: οικονομικά - πολιτικά αίτια	86
- Αντ. ΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ: Αναπτυξιακός - συγκοινωνιακός σχεδιασμός και το κατά Myrdal αδύναμο κράτος	93
- Εκδότης, Επιστημονικός Υπεύθυνος.....	102
- Περιεχόμενα	104